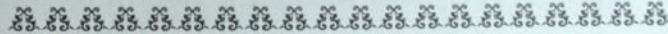
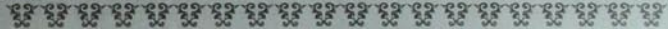
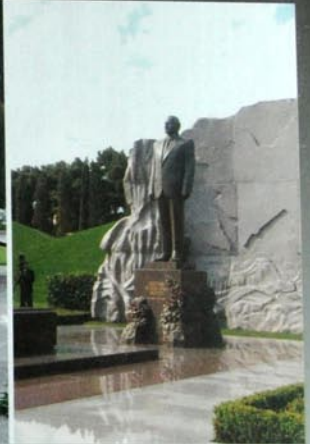
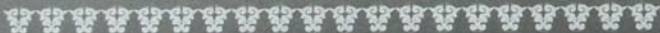

**ÖMRÜMÜ
XALQIMA
BAĞIŞLAYIRAM**

**ЖИЗНЬ СВОЮ ДАРИЮ НАРОДУ
I DEVOTE MY LIFE TO MY PEOPLE**

MİRKAZIM SEYİDOV

ÖMRÜMÜ
NALQIMA
BAĞIŞLAYIRAM

(İki pərdəli dram)

«Elm və təhsil»
Bakı – 2010

M.F. Axundov adına
Azərbaycan Milli
Kitabxanası

i-34670

Redaktor: Günel Mirkazımqızı

Mirkazım Seyidov.
Ömrümü xalqıma başlayıram (*iki pərdəli dram*)
Bakı, «Elm və təhsil», 2010. – 432 səh.

*Kitab Rusiya Federasiyasının Novosibirsk şəhərində
fəaliyyət göstərən Heydər Əliyev adına Beynəlxalq
Azərbaycan Forumunun Azərbaycandakı daimi
nümayəndəliyinin maddi dəstəyi ilə çap olunmuşdur.*

ISBN 978-9952-809-87-9

© «Elm və təhsil», 2010

İştirak edənlər:

HEYDƏR ƏLİYEV
İLHAM
KÖMƏKCI
LƏTİF MÜƏLLİM
TURAN XANIM
ZİYA BÜNYADOV
JURNALİST QIZ
NÜMAYƏNDƏ
POLKOVNİK
KİŞİ
ADAMLAR
SƏSLƏR

BİRİNCİ PƏRDƏ

Naxçıvan Ali Məclis Sədrinin kabinei. Heydər Əliyev qayğılı halda var-gəl edir. Telefon zəngi. Heydər Əliyev dəstəyi götürür.

HEYDƏR ƏLİYEV:- Bəli, bəli, eşidirəm. (Pauza). Elə isə Süleyman bəylə telefon bağlantısı yaradın. Bəli, biz onunla uzun illərdir ki, tanışıq. Son illərdə bu dostluq qardaşlığa çevrilib. Mən Süleyman Dəmirəli çox ciddi və nüfuzlu bir siyasi xadim kimi dəyərləndirirəm. (Pauza). Bəli, eşidirəm. Görünür, telefon xəttində problem var. Bəli, Heydər Əliyevin özüdür. (Pauza). Salamlar, Süleyman bəy. Səsinizi eşitməkdən çox məmnun oldum. Mən Sizi həmişə sağlam, gümrah görmək istəyirəm. İnşallah, elə bu cür də olacaq.

Süleyman bəy, Sizə məlum olduğu kimi, biz hazırda çox çətin bir durumdayıq. Tamamilə doğru deyirsiniz, bizi ekonomik blokadaya almaq istəyirlər. Əlbəttə, Haxçıvan kiçik bir ərazidir və bu cür təpkiyə sinə görmək bizim üçün çox çətin olar. Mən bilirəm ki, Sizin ürəyiniz daim Azərbaycanla bir vurur. Elə mən də Türkiyəni öz vətənim qədər

sevirəm. Bəli, Süleyman bəy, əslində biz bir millət- iki dövlətlik. Sizin beynəlxalq aləmdə böyük nüfuzunuz var. Belə hesab edirəm ki, Siz həmişə olduğu kimi, bundan sonra da bizim haqq səsimizin dünyaya çatdırılması üçün əlinizdən gələni əsirgəməyəcəksiz. (Pauza). Bəli, Süleyman bəy. Mən sizin belə qətiyyətli addınızı təqdir edirəm. Həqiqətən, bu yeni tikilən körpü, iki dövlət arasında canlı bir əlaqə olacaq. Bu Həsərət körpüsü, bundan sonra sözün əsl mənasında, Ümid körpüsü, Vüsal körpüsü olacaq. Bizim xalqımız həmin körpünün açılacağı günü səbirsizliklə gözləyir. Görüşmək arzusu ilə, Süleyman bəy. Sizə möhkəm cansağlığı və işlərinizdə uğurlar arzu edirəm. Sağ olun, Süleyman bəy... İnşallah, çox yaxın bir zamanda görüşərik.

Heydər Əliyev dəstəyi asır, əlinin altındakı düyməni basır. Gənc köməkçi gəlir. Onun əlində dəftər-qələm var.

KÖMƏKÇİ:- Eşidirəm, cənab Sədr.

HEYDƏR ƏLİYEV:- Mən indi Türkiyənin Prezidenti Süleyman Dəmirəllə danışdım. Biz belə qərara gəldik ki, Naxçıvan ilə İqdir arasındakı körpünün inşasını çox yaxın vaxtda başa çatdırmalıyıq. Gecə-gündüz işləmək la-

zımdır. Bizim üçün indi hər an qiymətlidir. Bu yaxın günlərdə körpünün açılışı olacaq. Mən lazımı strukturlara göstəriş verəcəyəm. Sən işlərə ciddi nəzarət et.

KÖMƏKÇİ:- Baş üstə, cənab Sədr.

HEYDƏR ƏLİYEV (əli ilə qəbul otağını göstərir):- Orada - qəbul otağında məni gözləyən varmı?

KÖMƏKÇİ:- Bəli, var, cənab Sədr.

HEYDƏR ƏLİYEV:- Kimdir?

KÖMƏKÇİ:- Lətif müəllim.

HEYDƏR ƏLİYEV:- Lətif müəllim? Hə, sən mənim müəllimimi deyirsən? Sən bilirsən ki, o, mənə vaxtilə dərs deyib? Bəs, elə isə o, niyə oradadır? Nə üçün bayaqdan bunu mənə demirsən?

KÖMƏKÇİ:- Lətif müəllim elə indicə gəl-di, cənab Sədr.

HEYDƏR ƏLİYEV:- Ona deyin gəlsin. Bir də ki, yadında saxla, ziyalılar gələndə heç vaxt onları qapı arxasında saxlama. (Gülümsəyir). Bəlkə də məmurları bir qədər gözlətmək olar, amma ziyalıları yox... Onlar xalqın görün-gözü, düşünən beynidir. Hamının ziyalıya, xüsusən müəllimə hörməti, ehtiramı olmalıdır. Çünki hamının boynunda onların haqqı-sayı, borcu var. Aydındır?

KÖMƏKÇİ:- Bəli, düz buyurursunuz, cənab Sədr...

HEYDƏR ƏLİYEV:- Gedə bilərsən.

Köməkçi çıxır. Lətif müəllim gəlir. Bu, ağsaçlı, xoş simalı, nurani, eynəkli bir ixtiyardır. Heydər Əliyev irəli yeriyib Lətif müəllimə sarı gedir, onunla əl tutub ehtiramla görüşür.

HEYDƏR ƏLİYEV:- Xoş gəlmisiniz, Lətif müəllim...

LƏTİF MÜƏLLİM:- Çox sağ olun. Xoş gününüzə gələk.

HEYDƏR ƏLİYEV:- İşləriniz necə gedir? Doğrusu, Siz həmişə mənim yadımdasız. Sadəcə olaraq, burada iş-güc, qayğılar çox oldu-ğu üçün sizinlə mütəmadi əlaqə saxlaya bilmirəm.

LƏTİF MÜƏLLİM:- Mən sizi başa düşürəm. Hərdən düşünürəm ki, Naxçıvan kiçik bir yer olsa da, onun problemləri az qala dünya boydadır. Amma bunu bir çoxları dərk etmir.

HEYDƏR ƏLİYEV:- Siz çox düzgün fikir söyləyirsiniz. Bura ərazi və əhali baxımından kiçik bir yerdir. Amma gör bir biz hansı problemlərlə üzləmişik? Yanacaq yox, ərzaq yox. Ölkənin paytaxtı ilə birbaşa yerüstü nəqliyyat əlaqəsi yox... Mən yaranan çətinliklərin aradan

götürülməsi üçün sözüm keçən, ümidim gələnlərin bütünü dövlətlərə üz tutmuşam. İnsafəna, hamını ittiham etmək də düzgün olmazdı - çünki sözümü eşidənlər, kömək əli uzadanlar çoxdur.

LƏTİF MÜƏLLİM: - Əlbəttə, sizin sözünüz hər yerdə eşidilməlidir. Nüfuzunuz, şəxsi əlaqələriniz ...

HEYDƏR ƏLİYEV: - Yox, söhbət təkcə mənim şəxsi əlaqələrimdən getmir. Biz çalışmalıyıq ki, heç vaxt başqa dövlətlərdən asılı vəziyyətdə olmayaq. Naxçıvan Azərbaycanın ayrılmaz bir hissəsidir, Azərbaycanın müstəqilliyi bizim diyarı da güclü, qüdrətli bir respublikaya çevrilməsinə qarant olmalıdır və mən əminəm ki, bu, çox yaxın gələcəkdə belə də olacaqdır.

LƏTİF MÜƏLLİM: - Cənab Sədr, vaxınızı çox almaq fikrim yoxdur; bilirsiniz mən nə üçün gəlmişəm sizin yanınıza?

HEYDƏR ƏLİYEV: - Deyərsən, bilərik.

LƏTİF MÜƏLLİM: - Siz çox yaxşı bilirsiniz ki, burada - Naxçıvanda yaşayanların İran və Türkiyə dövlətləri ərazisində yaşayan əhali ilə tarixən qohumluq əlaqələri olub. Amma nə edək ki, bu ötən illərdə həmin əlaqələr az qala tamamilə kəsilib, qırılıb...

HEYDƏR ƏLİYEV: - Doğrudur. Mən belə hesab edirəm ki, bu əlaqələr təzədən bərpa edilməlidir.

LƏTİF MÜƏLLİM: - Elə bil Siz mənim ürəyimi oxudunuz...

HEYDƏR ƏLİYEV: - Mən bayaq Türkiyənin Prezidenti Süleyman Dəmirəllə telefon əlaqəsi saxladım. Bu məsələni onunla da müzakirə etdik. Bəli, Ümid körpüsünün açılışı sürətləndirilməlidir.

LƏTİF MÜƏLLİM: - Bu körpü həm də taleləri birləşdirən bir körpü olacaq... Amma indiyə qədər insanlarda belə bir fikir vardı ki, uzun illər boyu ayrı düşdükləri qohumlarını bir də heç zaman görə bilməyəcəklər.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Lətif müəllim, zaman, tarix heç vaxt bir nöqtədə donub qala bilməz. Bu dünyada hər şey, hər kəs dəyişir, deməli, tarix də dəyişməlidir. Axı, biz özümüz də elə az qala gözümlərimizin önündə dəyişən, yenilənən, hərəkət edən tarixin içində yaşayıyıq.

LƏTİF MÜƏLLİM: - Düz deyirsiniz, elə bizim gözümlərimizin qabağında bu dünya necə dəyişib... Adam bəzən mat-məəttəl qalır: o boyda sovetlər ölkəsi necə dağılıb tarixin arxivinə gömüldü?.. Düzü, o illərin bir də təkrar olmayacağına da inanmaq çətindir.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Tarixin öz dəmir qanunları olur. Düzdür, tarixi insanlar yaradır, amma unutmaq olmaz ki, elə insanların özlərini də da tarix və zaman yaradır.

LƏTİF MÜƏLLİM: - Mən bu uzun ömrümdə bir daha belə bir qənaətə gəldim ki, insan oğlu bu yer üzünə qurub-yaratmaq üçün gəlir, amma bəzən yaratdığı onu təmin etmir, ona görə də tikdiyini uçurub yenidən qurmağa çalışır.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Bəli, bir çox hallarda belə də olur.

LƏTİF MÜƏLLİM: - Məsələn, biz uzun illər sovetlər birliyini vəsf edib göylərə qaldırmışıq. Sən demə, bu hökumətin insanlara bəlli olmayan cinayətləri də varmış.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Cəmiyyətləri insanlar təmsil edir.

LƏTİF MÜƏLLİM: - Heydər müəllim, Sizin uşaqlığınız, gəncliyiniz mənim gözlərim önündə keçib. Siz elə o vaxt da, sonralar da öz yaşadığımız mühiti layiqincə təmsil etmişiniz.

HEYDƏR ƏLİYEV: - İnsan bir qədər irəlini görməlidir. Amma təəssüflər ki, hələ də dar düşüncəli insanlara təsadüf olunur. Belələrinə bizim xalqımız çox yaxşı olaraq, burnunun ucundan o yan görməyən adlandırır. Bəli, biz nəhəng bir dövlətin vətəndaşı olmuşuq. Amma

iş elə gətirib ki, artıq həmin ölkəni idarə edən siyasi sistem tarixin səhnəsindən birdəfəlik silinib gedib. Adətən, sistemlər dağılanda özünü böyük fəlakətlər də gətirir. Biz hamımız çalışıb xalqımızı bu fəlakətlərdən qorumalıyıq.

LƏTİF MÜƏLLİM: - Mən keçmiş sistemin, yəni çar üsul- idarəsinin necə dağılmasının da şahidi olmuşam. İnsanlar o vaxt da böyük çətinliklərlə üz-üzə gəlməli oldular. Aclıq, səfalət, işsizlik... Bunların hamısı mənim xatirimdədir.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Gücə, zora arxalanan bütün rejimlərin taleyi, adətən elə bu cür olur. Ona görə də sözün əsl mənasında demokratik, ədalətli bir cəmiyyət qurmaq lazımdır. Bunun ən gözəl nümunəsini Avropa ölkələri yaratdı. Düzdür, yola saldıığımız cəmiyyətin də öz üstünlükləri olub. Biz bu ötən illər ərzində xeyli irəli getmişik. Xalqımızın layiqli ziyalıları yetişib. Mədəniyyətimiz çiçəklənib. Görək bu işləri də unutmayaq. Müsbət işləri layiqincə qiymətləndirmək lazımdır. Neçə deyərlər, hər şey öz adı ilə çağırılsa yaxşıdır.

LƏTİF MÜƏLLİM: - Mən Siz deyənlərlə tamamilə şərikəm. Həqiqətən, biz görək pisə pis, yaxşıya da yaxşı deyək. Mən müharibədən əvvəlki və sonrakı illəri də çox yaxşı xatırlayıram. O vaxt insanların coxu qara damlarda

yaşayırdı. Savadsızlıq hökm sürürdü. Amma sovet hökuməti qurulandan sonra icbari təhsil haqqında qəbul olunan qanun uşaqların oxuyub həyatda mövqə qazanmasına mühüm təsir göstərdi. Heydər müəllim, elə sizin uşaqlıq və gənclik illəriniz də mənim gözlərim önündədir. Düzdür, çox çətin bir dövr idi. Amma insanlar savadsızlıqdan yaxa qurtarmaq istəyirdilər.

HEYDƏR ƏLİYEV: - O illəri mən də yaxşı xatırlayıram. Bizim elmə, təhsilə böyük marağımız vardı. Bir növ yaşadılarımız arasında oxumaq üzrə yarış keçirilirdi. Gələcəyə böyük bir inam vardı. Biz elə o inamla da həyata atıldıq.

LƏTİF MÜƏLLİM: - Cizin dövrün gəncliyi böyük sınaqlardan keçəsi oldu. Kollektivçilik, müharibə, dağıntı, sonralar isə bitib-tükənməyən quruculuq işləri... Siz daim bu işlərin önündə getmisiniz.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Gəlin etiraf edək ki, o ağır illərin xoş xatirələri də az deyildir. Ümumiyyətlə, doğru deyirlər, bizim hamımızın uşaqlıq adlı bir vətənimiz də var. Siz yaxşı bilirsiniz ki, mən bu yerlərdən çıxıb gedəndən sonra həyatımın məcrası dəyişdi. Heç zaman ağılıma gəlməzdi ki, bir də nə vaxtsa təzədən bu yerlərə qayıdıb gələcəyəm. Amma insan ömrünün bəzən qəribə dolanbacları olur. Mən

yenidən doğma yerlərə qayıdası oldum. Yox, qətiyyənlə təəssüf etməm. Mən hər yerdə, hər zaman olduğu kimi yenə öz xalqıma, öz millətimə xidmət etməkdəyəm. Bu, mənim üçün çox xoşdur. İndi çox qəribə hisslər keçirirəm, sanki öz uşaqlığımla təzədən görüşürəm. Onsuz da mənim bütün şüurlu həyatım, gecəmə-gündüzüm gərginliklə müşayiət olunub.

LƏTİF MÜƏLLİM: - Bunu bütün xalqımız bilir. Yeri gəlmişkən, indi uşaqlarınız, onların işi-gücü necədir?

HEYDƏR ƏLİYEV: - Mən övladlarımdan razıyam. Onlar həm mənim, həm də mərhum həyat yoldaşım Zərifə xanımın etimadını layiqincə doğruldublar. Oğlum İlham bir xeyli müddət özünün məzunu olduğu ali məktəbdə pedaqoji fəaliyyətlə məşğul oldu. Amma mən Siyasi Büronu tərk edəndən sonra onu da işdən uzaqlaşdırdılar. Bir neçə dili mükəmməl bilir. İndi biznes fəaliyyəti ilə məşğuldur. Qızım Sevil isə şərqsünasdır, alimdir. Uşaqlarının təlim-tərbiyəsi ilə məşğul olur. Amma o, boş vaxtlarında həm də musiqi bəstələyir. Bu cəhətdən mərhum anasına bənzəyir. Doğrusu, mən özüm də musiqiyə biganə deyiləm.

LƏTİF MÜƏLLİM: - Sizin həm Azərbaycan, həm də Sovet bəstəkarları qurultaylarındakı çıxışlarınız mənim yaxşı yadımdadır. Elə

o da yadımdadır ki, hələ lap uşaqlıqdan digər sahələrlə yanaşı Siz incəsənətə də ciddi maraq göstərirsiniz. Cavidı, Cabbarlını, Səməd Vurğununu az qala tamam əzbərdən bilirsiniz.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Maşallah, Lətif müəllim, sizin də yaddaşıma söz yoxdur.

LƏTİF MÜƏLLİM: - Nə qədər güclü olsa belə, bu sahədə Sizə çatmaq mümkün deyil...

HEYDƏR ƏLİYEV(gülür):-Mən öz müəllimimdən nümunə götürmüşəm.

LƏTİF MÜƏLLİM: - Hətta, eşitdiyimə görə, lap gəncliyinizdən Rəşid Behbudovla dostluğunuz olub. Müslüm Maqomayev isə Sizi az qala bir valideyn kimi sevir.

HEYDƏR ƏLİYEV:- Eşitdikləriniz doğrudur. Mən həmişə mərhum Rəşidin mahnılarının pərəstişkarı olmuşam. Hələ lap gənclik illərindən xoş münasibətimiz olub. Bir dəfə dənizkənarı parkda onunla gəzişirdik. Böyük qaradaxım Həsən rast gəldi. Bizə yaxınlaşıb görüşdü. Sonra yarızarafat- yarıciddi dedi ki, bizim Azərbaycanı bütün dünya bir neftimizə, bir də ki, Rəşid Behbudova görə tanıyır.

LƏTİF MÜƏLLİM: - Buna bənzər bir fikri bir neçə il öncə gözəl bəstəkarımız Tofiq Quliyevdən eşitmişəm; o, biləndə ki, mən vaxtilə Sizə dərs demişəm, yaxınlaşıb dedi ki, indi

xalqımızı bir çox yerlərdə Heydər Əliyevə görə tanıyırlar.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Mən Tofiqin də mahnılarını çox sevirəm. Əgər yadımdadırsa, qırkıncı ilin lap əvvəllərində – biz texnikumda oxuyan illərdə, Naxçıvana bir dəstə musiqiçi gəlmişdi. Onda Tofiq Quliyev lap gənc idi. Mən ona yaxınlaşıb caz musiqisi ilə bağlı bəzi suallar verdim. Sən demə, Tofiq məni o vaxtdan yadda saxlayıbmiş. Sonralar hər dəfə görüşəndə həmin illəri gül-gülə yada salırdı.

LƏTİF MÜƏLLİM: - Allah onun da, Sizin də ömrünüzü uzun eləsin, Siz bu xalqa hələ çox lazımsınız...

Köməkçi daxil olur.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Hə, buyur, eşidirəm.

KÖMƏKÇİ: - Cənab Sədr, sizi görmək istəyəm var.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Kimdir?

KÖMƏKÇİ: - İlham müəllim. Oğlunuz.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Hə, yaxşı oldu, elə mənim müəllimimlə də yaxından tanış olar. Gəlsin.

Köməkçi çıxır. İlham Əliyev gəlir. O, Heydər Əliyevlə və Lətif müəllimlə görüşür.

HEYDƏR ƏLİYEV: - İşlərin necədir?

İLHAM: - Hər şey qaydasındadır.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Mənə vaxtilə dərs demiş Lətif müəllimlə tanış ol. Bayaq səni soruşurdu. Az qala özünlə bağlı söhbətin üstünə gəlib çıxdın...

İLHAM: - Mənim müəllimlərə xüsusi ehtiramım var. Biz hamımız həyatda qazandığımız bütün uğurlar üçün həmişə öz müəllimlərimizə borcluyuq. Tanışlığa şadam, Lətif müəllim.

LƏTİF MÜƏLLİM: - Heydər müəllim, məşallah, qeyrətli oğlunuz var. Soruşa bilərsiniz ki, mən bu sözləri nəyə görə deyirəm. Mən eşitmişəm ki, Siz işdən çıxan zamanlar da, siyasi basqılara məruz qalanda da daim İlham yanınızda olub. İndi də tez-tez Moskvadan buraya – sizin yanınıza gəlir, doğma yerlərə baş çəkir. Mən müəlliməm, özünü tərifləmək olmasın, baxan kimi adamların hansı ovaqla yaşadığını bilirəm.

İLHAM: - Bu, bizim borcumuzdur.

HEYDƏR ƏLİYEV: - İndicə gəlmisən deyəsən.

İLHAM: - Bəli.

HEYDƏR ƏLİYEV: - İndi yəqin ki, Moskvada şaxtadır..

İLHAM: - Sizin kabinetin havası Moskvanın havasından da soyuqdur...

Gülüşürlər. Lətif müəllim eynəyini silir.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Bu yerlərin havası ilin bu vaxtlarında həmişə belə sərt keçir. Yəyin istisini isə özün görmüsən...

İLHAM:- Kontinental iqlimlər belə olur...

HEYDƏR ƏLİYEV: - Mənim uşaqlığım bu yerlərdə keçib. Onda bizim Naxçıvanda yay indikindən daha isti, qış isə indikindən də soyuq olurdu. Niyə? Çünki, o illərdə yaşıllıq olduqca az idi. Yanacaq, od-ocaq tapmaqsa hər adama müyəssər olmurdu.

İlham: - Belə çıxır ki, təzədən o illərə qayıdış başlayıb.

Gülüşürlər.

LƏTİF MÜƏLLİM: - Mənə də elə gəlir... Camaatımız deyir ki, nə yaxşı Əliyev bu çətin dövrdə bizim dadımıza çatdı, yoxsa belə mürəkkəb, belə ağır şəraitdən çıxmaq elə də asan məsələ deyil.

İLHAM: - Atam həmişə ağır situasiyalarda işləməyi xoşlayır.

LƏTİF MÜƏLLİM: - Bu, onun təbiətindən irəli gəlir.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Məni az tərifləyin. Sonra eşidib – bilənlər deyirlər ki, Heydər Əliyev şəxsiyyətə pərəstiş üçün münbit şərait yaratıb. Görünür, sadəcə olaraq, bu, mənim taleyimdir... Yaxşı, bir de görüm, Moskvada vəziyyət necədir?

İLHAM: - Hər şey qaydasındadır... Sağ-salamatlıqdır.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Mən həm də siyasi ab-havanı nəzərdə tuturam.

İLHAM: - Narazılıq günü-gündən artır. Rusiya çox miskin, çıxılmaz bir vəziyyətə düşməkdədir. Lap Leninin vaxtilə tərifini verdiyi situasiya yaranıb: yuxarılar idarə edə bilmir, aşağılar isə tabe olmaq istəmir.

LƏTİF MÜƏLLİM: - Qorbaçov ölkəni elə bir çətin duruma gətirib çıxartdı ki ... İndi Rusiyanı bu vəziyyətdən çıxarmaq çətin məsələdir. Düzdür, mən siyasət adamı deyiləm. Bəzən mənə irad tutub deyirlər ki, Lətif müəllim, axı indi Rusiya ayrı dövlətdir, amma sən onun təəssübünü çəkirsən. Mən də deyirəm ki, bu dövlətlə biz iki yüz il iç-içə yaşamışıq, necə deyirlər, xeyrimiz də bir olub, şərhimiz də. İndi

isə od qonşusu yuq. Bizdə deyirlər ki, qonşunu iki inəkli istə ki, qoy sən də bir inəyin olsun.

Gülüşürlər.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Düz məsələdir. Amma gərək dövləti hamı sevsin. Bəzən hakimiyyətdə olanlar nəinki öz idarə etdikləri dövləti, heç mənsub olduqları xalqı belə dəyərinə sevimli qiymətləndirmirlər. Məsələn, ölkənin keçmiş rəhbəri Qorbaçov nə istədiyini heç özü də düz-əməlli bilmirdi. Bəli, cəmiyyətə həqiqətən yenidənqurma lazım idi. Amma elə şərait yaranmış ki, yenidənqurma adı altında aparılan bu siyasət əsaslı şəkildə dəyişərək başqa istiqamətə yönəldi və nəticədə yenidənqurmaya çevrildi. Millətləri bir-birinin üstünə salmaq xoş bir şey vəd edə bilməzdi ki? Budur, nəticə göz qabağındadır: kriminal baş alıb getməkdədir. Hüquq-mühafizə sisteminin işçiləri cinayətkar ünsürlərin qarşısında aciz bir vəziyyətə düşüb qalıblar.

İLHAM: - Sanki indi Rusiya uçurum kənarındadır.

LƏTİF MÜƏLLİM: - Yəqin nə vaxtsa bir iradə sahibi tapılar ki, hər şeyi yerinə qoya bilsin. Rusiya ağıllı adamlardan xali deyil ki...

HEYDƏR ƏLİYEV: - Heç şübhəsiz.

İLHAM: - Bəs burada vəziyyət necədir?

HEYDƏR ƏLİYEV: - Burada da vəziyyət elə sən dediyin qaydadadır. Tez-tez baş verən hakimiyyət dəyişikliyi insanları tamamilə yorub əldən salıb. Bizim adamlar həmişə sakitliyə, əmin-amanlığa meyl edirlər.

LƏTİF MÜƏLLİM: - Elədir... Xalqımız zəhməti, əməksevərliyi yüksək qiymətləndirir. Elə intellekt adamlarımız da az deyil.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Əlbəttə, elmə, təhsilə, sənətə böyük töhfələr verən istedadlı adamlarımız kifayət qədərdir. Mən həmişə demişəm, yenə də təkrar edirəm: mən öz xalqımla fəxr edirəm. Şübhəsiz ki, hər bir xalqın normal düşüncə sahibi olan vətəndaşı özünün mənsub olduğu xalqı sevməlidir. Xüsusən, dövlət rəhbərləri. Amma mən Siyasi Bürodə işləyərkən, ən çox da son illərdə, hiss edirdim ki, rəhbərlər arasında milli ayrı-seçkiliyə meyl göstərən partiya xadimləri də az deyildir. Bu, çox bağışlanmaz hal idi. Axı, bu necə ola bilər ki, ölkə əhalisini vahid ailə hesab edəsən, özün də bu ailə üzvləri arasında nifaq salasan və ya əsaslı fərqlər axtarasan?

İLHAM: - Bu, çox dözülməz haldır. Mən bunu özüm görüb müşahidə aparmışam: əvvəllər Moskvanın küçələrində gecədən-səhərəcən sərbəst, qorxu-hürküsüz gəzib-dolaşsan belə,

bir kimsəyə bir kəlmə söz deyə bilməzdi. Amma indi... Sanki şəhər tamam ayrı bir zamana düşüb; belə ki, az qala hər addımbaşı adamları saxlayır, kimliyi ilə maraqlanır, sənədlərini yoxlayırlar.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Bu, kim tərəfindən həyata keçirilir?

İLHAM: - Elə məsələ də bundadır ki, bu işlərdə kimin – mülki şəxslərinmi, yoxsa dövlət adamlarınınmi daha çox maraqlı olduğunu müəyyən etmək çətindir. Qanunsuzluq baş alıb gedir.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Bu, heç kəsə yaxşı heç nə vəd etmir.

LƏTİF MÜƏLLİM: - Mən də elə başa düşürəm. Burada hansısa müsbət cəhətlərdən söhbət açmaq ağılsızlıqdır.

Köməkçi daxil olur.

KÖMƏKÇİ: - Cənab Sədr, Bakıdan Ziya müəllim gəlib...

HEYDƏR ƏLİYEV: - Ziya müəllim? (Pauza). Birdən bizim Ziya müəllim olar - Ziya Bünyadov?..

KÖMƏKÇİ: - Bəli, gələn Ziya Bünyadovdur...

HEYDƏR ƏLİYEV: - Ziya müəllim mənə əziz adamdır...

Heydər Əliyev və Köməkçi qarıya yaxınlaşır. Köməkçi qarını açır, Ziya Bünyadov daxil olur. Ziya Bünyadov Heydər Əliyevlə qucaqlaşmış görüşür.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Xoş gördük, xoş gördük... Ziya müəllim, doğrusunu deyim ki, mən buraya hər kəsin gəlişini gözləyə bilərdim, təkcə Sizin yox... Mən yaxşı mənada təəccüblənirəm...

ZİYA BÜNYADOV: - Heydər müəllim, məni də Sizin təəccüblənməyiniz təəccübləndirir.

Gülüşürlər. Ziya Bünyadov əl verib içəridəkilərlə görüşür.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Keçin əyləşin, Ziya müəllim. Yol gəlmisiniz, yəqin ki, yorulmusunuz..

ZİYA BÜNYADOV: - Mən keçmiş əsgərəm... Canım, nə yorulmaq?

HEYDƏR ƏLİYEV: - Elə isə, mənim digər qonaqlarımla tanış olun: bax, bu mənim ilk müəllimlərimdən biri – Haxçıvanda texnikum-

da təhsil alarkən mənə dərs demiş Lətif müəllimdir. Köməkçimlə yəqin ki, bayaq özün tanış olmusan.

ZİYA BÜNYADOV: - Bəli, tanış oldum, özü də xoş təəssürat doğurdu.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Bu isə mənim oğlum İlhamdır.

ZİYA BÜNYADOV: - Hə, haqqında eşitmişəm...

LƏTİF MÜƏLLİM: - Heydər müəllim, mən Ziya müəllimi yazdığı kitablar vasitəsi ilə tanıyıram – o, həm həyatda əsl qəhrəmandır, həm də elmdə. Mən yaxşı bilirəm ki, Ziya müəllim bizim tariximizi saxtlaşdıranlara öz qiymətli əsərləri vasitəsi ilə necə tutarlı cavab verib.

İLHAM: - Mən də Ziya müəllimin kitablarını yüksək qiymətləndirirəm. Onun otuz yedinci ilin qırmızı terroru haqqında yazdığı kitab çox qaranlıqların üstünə gur işıq salır.

ZİYA BÜNYADOV: - Mən həmişə düşmənlərin açıq hədəfində olmuşam. Amma məni heç bir hədə-qorxu öz yolumdan döndərə bilməyib.

LƏTİF MÜƏLLİM: - Bunu bütün xalq bilir...

ZİYA BÜNYADOV: - O zaman bizim nə qədər qiymətli oğul və qızlarımıza divan tutu-

lub. Bilirsiniz ki, mən müharibənin hər üzünü, onun bütün ağır dəhşət və məşəqqətlərini görmüş adamam – yəni, baş verən kiçik faciələr məni sarsıda bilməz. Amma həmin kitabı yazarkən arxiv materialları ilə yaxından tanış oldum və iş prosesində dəfələrlə sarsılıb göz yaşları axıtmalı oldum... Aman allah, o zaman bizim insanları öldürmək, sındırmaq üçün hansı metod və vasitələri fikirləşib tapıblar!.. Heydər müəllim, çox güman ki, Siz vaxtilə o arxiv materialları ilə tanış olmusunuz..

HEYDƏR ƏLİYEV: - Bəli, o sənədlərlə mən də tanışam. Bizim millətimizin başına böyük müsibətlər gətirilib. Mən bunu daim ürək-ağrısı ilə düşünmüşəm. Mən milli təhlükəsizlik, strukturuna rəhbərlik etdiyim illərdə daim çalışmışam ki, yaxşı oğullarımızı şər və böhtanlardan qoruyum. Əslində bütün dövrlərdə, xüsusən də o illərdə qisasçılıq hissi ilə yaşayan adamlar az deyildi. Bir-birindən danos və ərizələr yazan insanlar da tapılırdı. Ziya müəllim, elə Sizin özünüzdən də az yazmırdılar.

ZİYA BÜNYADOV: - Bilirəm, mənim də qanıma susayanlar olub, hətta mənim millətçi kimi həbs etdirib axırıma çıxmaq istəyənlər də olub. Düşmənlərim məni Moskvanın – Kremlin əli ilə vurulmağımı istəyirdilər.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Bax, elə bu cür haqsız işlərinə görə də sovetlər birliyi günlərin bir günü çökəsi oldu.

LƏTİF MÜƏLLİM: - Amma o hökuməti yenə dirilib yaşatmaq istəyən adamlar var.

İLHAM: - Bəli, belələri Moskvada daha çoxdur. Köhnə kommunistlərin əksəriyyəti tarixin bu qərarı ilə heç cür razılaşmaq istəmirlər.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Siyasətçilər, jurnalistlər, lap elə sadə adamlar mənə tez-tez sual verirlər: həmin dövləti təzədən dirçəltmək imkanı varmı? Mən onlara qətiyyətlə deyirəm: xeyr, ölünün dirilməsi qeyri-mümkündür. Əgər, xatirinizdədirsə mən Bakıda Ali Sovetin keçən sessiyalarının birində çıxış edib bu məsələyə öz münasibətimi bildirdim.

ZİYA BÜNYADOV: - Mən o sessiyanın gedişini televiziya vasitəsi ilə diqqətlə izləyirdim. Siz öz çıxışınızda dediniz ki, əslində sovetlər birliyinin qorunub saxlanması mən burada hamıdan daha çox arzu etməliyəm – çünki həmin sistemin ən yüksək pilləsində işləyib fəaliyyət göstərmişəm. Yadımdadır, hətta belə bir misal da çəkdiniz ki, heç kəs Roma papasından artıq katolik ola bilməz ki... Amma artıq bu sistem öz ömrünü başa çatdırmaqdadır, biz başqa bir cəmiyyətə doğru getməkdəyik.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Siz özünüz gördünüz ki, mənim həmin fikrimi zalda əyləşənlərin bir çoxu necə qarşıladı?

LƏTİF MÜƏLLİM: - Doğrusu, həmin səhnəni televiziya vasitəsi ilə seyr edərkən mən də o vaxt çox narazı qaldım. İllər boyu bu hökumətə sədaqətlə qulluq edən insan onun artıq fatihəsinin verildiyini bəyan edir, amma bu məsələyə dəxli olmayanlar ortaya düşüb ara qarışıdır.

ZİYA BÜNYADOV: - Hələ ayaqlarını yerə döyünlər, fit çalanlar...

HEYDƏR ƏLİYEV: - Mən sonralar oturub bu məsələləri çox təhlil etdim: görəsən, vaxtilə Rusiyada qurulan və artıq çökməkdə olan bir sistemi burada- Azərbaycanda nə üçün qoruyub saxlamaq istəyən insanlar var?

ZİYA BÜNYADOV: - Bu, mənimçün də maraqlıdır... Axı, o sistem və onun əlaltıları bu millətə dağ çəkib. Bunun üçün elə təkcə bolşevik qoçuları olan iyimi altı Bakı komissarının fəaliyyətini yada salmaq kifayətdir.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Doğru deyirsiniz, Ziya müəllim. Mən özümün və başqalarının mənə verdiyi sualın cavabını tapdım: bizdə başqalarının, yəni Kremlin diktəsi ilə işləməyə adət etmiş bir çox vəzifəli insanlar müstəqil qərar çıxarmaq, nəyi isə öz gücləri ilə həll et-

mək qabiliyyətinə malik olmadıqları üçün həmişə başqalarından kömək umurlar.

ZİYA BÜNYADOV: - Mən ömrüm boyu kölə xasiyyətli, qul xislətli adamlara nifrət etmişəm.

LƏTİF MÜƏLLİM: - Hər bir insanın sərbəst fəaliyyət göstərmək qabiliyyəti olmalıdır.

İLHAM: - Eləcə də hər bir dövlət.

ZİYA BÜNYADOV: - Amma bütün bunları bir zamanlar demək elə də asan iş deyildi.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Doğrudur. Bilirəm ki, Sizin başınıza gələn müsibətlərin çoxu müstəqil düşüncə ilə bağlıdır. İndi bəzi mətləbləri açıq danışmaq olar: mən burada və Kremldə işləyərkən haqqında ən çox danos yazılanlardan biri də siz olmusuz, Ziya müəllim. Hətta, sizin tutulub mühakimə olunmağınızı istəyənlər də vardı. Bizim bir sıra şairlərimiz, alim və yazıçılarımızla da bağlı informasiyalar gəlirdi. Amma mən bütün gücümle bu cür məlumatların məhv olmasına çalışırdım. Əslində haqqında yuxarılara məlumatlar ötürülən insanların əksəriyyəti öz xalqını və vətəninə sevgən, onun yolunda ölümə belə hazır olan şəxsiyyətlər idi. Şükürlər olsun Allaha ki, mən o dəyərlə insanları qoruyub saxlaya bildim.

LƏTİF MÜƏLLİM: - Amma təəssüf ki, biz otuzuncu illərdə həmin insanların əksəriyyətini itirdik.

ZİYA BÜNYADOV: - Sizə bir şeyi də demək istəyirəm: gərək millətin özündə də bir ağızbirlik olsun. Biz milli əhəmiyyətli məsələlərdə bir yumruq kimi birləşməliyik.

LƏTİF MÜƏLLİM: - Bizi daim parçalamağa, ayırmağa hazır olan qüvvələr olub.

ZİYA BÜNYADOV: - Son illərdə meydanlarda birləşən insanların əzmi, iradəsi bizə çox şey deyir. Amma indinin özündə belə, həmin qüvvələrdən çəkinən, onu əzmək istəyənlər var.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Biz bu birliyi nəyin bahasına olursa-olsun qoruyub saxlamalıyıq. Xalqın gücü haqqın gücüdür. O gücün qarşısını heç bir top-tüfənglə almaq mümkün deyildir.

İLHAM: - Amma o enerjini, yəni xalqın gücünü lazımi istiqamətə yönəltmək lazımdır. Bəzən görürsən ki, ortaya bu gücdən sui-istifadə etməyə çalışan qüvvələr də çıxır.

LƏTİF MÜƏLLİM: - İndi siz danışdıqca mənim gözlərim qabağında otuz yeddinci ilin qanlı hadisələri təzədən canlanır. Gecə həyətlərdə görünən qara-qorxunc maşınlar yadıma

düşür. O maşınlardan heç də az qorxunc olmayan adamlar gəlib dayanır gözlərim önündə.

ZİYA BÜNYADOV: - Biz Heydər müəllimlə o vaxtlar uşağ olmuşuq. Amma o illərin bəzi detallarını indi də xatırlayıram: az qala hər gün bir müəllimimiz "yoxa çıxırdı". Az sonra məlum olurdu ki, onların hamısı "xalq düşməni" elan edilib. Sanki bütün xalqı "xalq düşməni" çıxartmışdılar. Bəyəm xalq da özünü düşmən çıxara bilermi?

HEYDƏR ƏLİYEV: - Mən indi yeri gəlmişkən sizə bir faktı da demək istəyirəm. O vaxtlar mənim gələcək həyat yoldaşım Zərifə xanımın atası Əziz Əliyevi məsul vəzifədən uzaqlaşdırmışdılar. Həmin illərdə işdən çıxarılan bəzən xalq düşməni olmağa bərabər idi.

ZİYA BÜNYADOV: - Bizdə indi də belə hallara təsadüf olunur.

Hamı gülür.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Ziya müəllim dəz deyir, sonralar da belə hallar olub. Mən o vaxtlar təhlükəsizlik sistemində çalışırdım. Mənim istəyimdən xəbət tutan yüksək çinli bir məmur açıq-aşkar bəyan etdi ki, sənin vəzifədən çıxarılan adamın övladı ilə ailə qurmağın arzuolunmazdır. Amma mən öz istək və arzumdakı qə

rarlı idim. Yalnız Stalin öləndən sonra öz arzuma çatdım, istədiyim insanla ailə qurdum. Bəli, həmin dövrün əzab-əziyyətini təkcə repressiya olunanlar deyil, həm də onların ailə üzvləri çəkiblər.

ZİYA BÜNYADOV: - Turan Cavidin həyatı buna misal ola bilər. O qadın atası sürgün olunanndan sonra nə qədər əzab-əziyyətlərə düçar oldu. Bəyəm bunları unutmaz olar?

LƏTİF MÜƏLLİM: - Mənim Turanın atası – böyük şairimiz Hüseyn Cavidlə xoş ünsiyyət və münasibətim vardı. Cavid əfəndi elə uzaqdan belə, öz əzəməti və ziyası ilə insanı cəlb edən ağayana bir insan idi. Onunla üzbəüz dayanıb beş-on kəlmə söz kəsməyin özü belə, hər bir kəs üçün böyük səadət idi. Bizim nəşillər Cavid əfəndinin şeir və dramlarını əzbərdən bilirdi. Onunla hər görüş bir bayram hesab olunurdu.

İLHAM: - Mən hər dəfə Naxçıvana gələndə mütləq Cavidin buradakı məzarına baş çəkirim.

ZİYA BÜNYADOV: - Sovet hökumətinin qılıncının dalının-qabağının kəsdiyi bir vaxtda Cavidin məzarının Sibir çöllərində tapılıb onun nəşinin buraya gətirilməsi ağlasığmaz bir qəhrəmanlıq idi.

LƏTİF MÜƏLLİM: - Amma bu cür qəhrəmanlığı edən tapıldı: bu, Heydər Əliyev idi.

Köməkçi daxil olur.

KÖMƏKÇİ: - Turan xanım gəlib...

HEYDƏR ƏLİYEV: - Turan xanım? Turan Cavid? Buyurub gəlsin... Çox qərribə bir gündür, kimin adı çəkilirsə özü öz söhbətinin üstünə gəlib çıxır. Adam belə yerdə az qalır telepatiyaya inansın.

Gülüşürlər. Köməkçi çıxır. Turan xanım gəlir, hamı ilə əl tutub görüşür.

TURAN XANIM: - Hamınızı xoş gördük. Mən burada necə gözəl insanları görürəm.

ZİYA BÜNYADOV: - Xoş gördük, Turan xanım. Eyni şəhərdə yaşasaq da, uzun illərin dostu-tanışı olsaq da çox təəssüflər ki, son illərin hadisələri bizim tez-tez görüşməyimizə imkan vermir.

LƏTİF MÜƏLLİM: - Deyirəm, gör bir dünyanın xoş təsadüfünə baxın: söhbət kimdən gedirdi və bu əsnada kim gəlib çıxdı?

İLHAM: - Hər təsadüfdə bir zərurət də var...

ZİYA BÜNYADOV: - Elədir...

TURAN XANIM: - Deyəsən, mən söhbətinizə mane oldum... Bağışlayın, siz allah...

HEYDƏR ƏLİYEV: - Qətiyyə. Biz elə indicə Hüseyn Cavid barədə danışırdıq, sən söhbətin üstünə gəlib çıxdın.

LƏTİF MÜƏLLİM: - "Peyğəmbər" yazan Cavidin özü də əsl peyğəmbərənə, əməli- saleh bir şəxsiyyət idi. Onun nurlu, işıqlı siması indi də gözlərimin önündədir. Eh, dünya, gör bir necə adamlar gəlib-kecdi səndən... Hanı Cavid əfəndi, hanı?

HEYDƏR ƏLİYEV: - Doğrusunu deyim ki, mən də uşaqlıqdan Cavid yaradıcılığının vurğunu olmuşam. Daim düşünmüşəm ki, bizim böyük şairimiz nə üçün yad torpaqda uyumalıdır? Bəyəm biz onun məzarını öz doğulduğu torpağa gətirə bilmərikmi? Nəhayət, mən uzun illərdən bəri rahatsız edən bu suallara əməli işlə cavab vermək qərarına gəldim. Yuxarı instansiyalarla gərgin danışıqlardan sonra Sibirə bir dəstə adamdan ibarət nümayəndə göndərdim. Siz bu tarixi yaxşı bilirsiniz. Nəhayət, Cavid öz vətəninə gəldi.

TURAN XANIM: - Heydər müəllim, mən atamın məzarının Azərbaycana, Naxçıvan torpağına gətirilməsi üçün o zamanlar Sizin necə riskli bir addım atdığınızı yaxşı anlıyıram. Bəlkə də başqaları bu işin təfsilatını bilmir.

Xalq düşməni olan edilmiş bir insana belə isti münasibətin göstərilməsi bəzilərinə qıcıqlandırıcı bilərdi. Amma siz bu addımı atdınız.

LƏTİF MÜƏLLİM: - Çox güman ki, siz Cavid əfəndini ya görməmiş, ya da ki, yaxşı xatırlamırsınız. Mənim onunla xoş bir ünsiyyətim olub. Düzdür, o məndən xeyli yaşlı idi. Amma o qədər sadə insan idi ki, adam onunla qısa bir ünsiyyətdən sonra aradakı yaş fərqi unudurdu.

TURAN XANIM: - Mən uzun illər boyu atam Cavid haqqında düşündə daim bədənimdən soyuq giziltilər keçib, üşümüşəm. Elə hesab etmişəm ki, atamın da ruhu qarlı- buzlu Sibir torpağında mənim kimi üşüyür. Yalnız o, burada – öz doğma vətəninə dəfn edildikdən sonra mən qismən rahatlandım. Mənə elə gəlir ki, Cavidin ruhu da dincəldi, rahatlandı. Mən hər dəfə Naxçıvana gələndə ürəyimdə onunla həsb-hal edir, söhbətləşirəm.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Mən hələ uşaq olarkən Cavidin şeirlərini əzbərdən bilirdim. Sonra elə bir dövr gəldi ki, həmin şeirlər dərsliklərdən-kitablardan yığışdırıldı, nəinki onları oxumaq, hətta, uzun illər Cavidin adını çəkmək belə yasaq edildi. Amma xalq onu qəlbən sevirirdi. O zaman bütün bunlar mənim uşaq qəlbimi incidirdi.

ZİYA BÜNYADOV: - Cavid və Cavid kimi digər nəhəng insanların aradan götürülməsi düşünlü bir planın tərkib hissəsi idi. O zaman ki bolşevik rəhbərlərinin əksəriyyəti savadsız, uzağı görməyən adamlardan ibarət idi. Onlar görürdülər ki, yüksək intellekti olanları, dünya işlərindən başı çıxanları idarə etmək o qədər də asan məsələ deyil. Çünki ziyalılar hər şeyi dərk edir və bəzən yeri gələndə öz etirazlarını da bildirirdilər. Məhz buna görə də onlar “əl-ayağa dolaşan” bu ziyalıları hər vaxtla aradan götürməyə çalışırdılar. Onlar əsasən öz istəklərinə çatdılar...

İLHAM: - Halbuki, ziyalılar həmişə, hər yerdə cəmiyyətin aparıcı qüvvəsi olmuşlar.

LƏTİF MÜƏLLİM: - Heydər Əliyev daim ziyalılarla bir yerdə olub, onların problemləri ilə maraqlanıb. İndi burada-Naxçıvanda da onu daim ziyalılar arasında görmək olar.

TURAN XANIM: - Mən bir neçə gün öncə qəzetlərdən birində məşhur bir diplomat və siyasətçinin jurnalistlərə verdiyi müsahibəni oxuyurdum. Orada həmin adamın bir fikri diqqətimi cəlb etdi; məşhur siyasətçi deyirdi ki, Heydər Əliyev dövrümüzün çox görkəmli siyasi xadimidir, əfsanəvi bir insandır. Onun nüfuz və təcrübəsindən geniş istifadə etmək, yararlanmağa lazımdır.

Mən də belə hesab edirəm ki, Heydər Əliyev bu mullətə hava-su kimi lazımdır. Xüsusən, biz ziyalılar onun xidmətlərini unutmamalıyıq.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Ziyalsız millət bir növ günəşsiz, ziyasız səma kimidir. Əgər ziyalılar olmasaydı bütün ətrafımız zülmətə bürünərdi. Bəli, həqiqətən bir çox hallarda millətin başına gələn faciələrin kökündə onun düşünən ziyalılardan məhrum edilməsidir. Biz daim ziyalılarımızı qorumalı, onların qədirciymətinə bilməliyik. Elə ürəyi işıq və ziya ilə dolu olan Ziya müəllim də həmin ziyalılardan biridir.

ZİYA BÜNYADOV: - Heydər müəllim, mənə, eləcə də bütün ziyalılara göstərdiyiniz diqqətə görə çox sağ olun. Bəs heç soruşmursunuz ki, buraya gəlişimin məqsədi nədən ibarətdir?

HEYDƏR ƏLİYEV: - Siz buraya həmişə, xüsusən, Sovetlər dönəmində tez-tez gəlib-gədən bir insan olmusunuz.

ZİYA BÜNYADOV: - Bəli, elədir.

TURAN XANIM: - Ziya müəllimlə bizim gəncliyimiz eyni dövrə təsadüf edir. Hələ o zamanlar heç kəsin cürət edib deyə bilmədiyi həqiqətlərin bir çoxunu ilk dəfə biz ondan öyrənmişik.

LƏTİF MÜƏLLİM: - Biz əmin olmaq istəyirik ki, Ziya müəllimin bu gəlişindən sonra köhnə gəliş-gediş körpüləri təzadən bərpa olunacaq. O, hər yerdə arzu olunan bir insandır.

ZİYA BÜNYADOV: - Mənim burada çoxlu dostlarım, tələbələrım, yetirmələrım vardır. Sadəcə olaraq, bu son illərin gərgin hadisələri yolunu bu tərəflərə salmağa imkan vermirdi. Nəhayət, vaxt ayrılıb bu günlərdə mütləq Naxçıvana getməyim barədə özüm özlüyümdə qəti qərar verdim. Budur, gördüyünüz kimi, indi buradayam.

İLHAM: - Bu, xoş bir təsadüfdür ki, gəlişimiz eyni vaxta düşüb.

LƏTİF MÜƏLLİM: - Mənimçün də xoş oldu ki, hər üçünü də Heydər Əliyevin yanında gördüm.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Mənimçün bu gün daha əlamətdardır. Müəllimim, dostum, böyük Cavidin yadigarı və mənim öz övladım mənimlə birlikdədir.

TURAN XANIM: - Mən özümü Heydər Əliyevin hüzarında daim zirvədə, əlçatmaz zirvədə hesab edirəm. Mənim nəzərimdə O, həqiqətən, zirvələr kimi uca bir insandır.

ZİYA BÜNYADOV: - Hə, indi isə əsl mətləbə keçmək istəyirəm. Heydər müəllim, mən

bilirəm ki, Siz Bakıda baş verən son hadisələri diqqətlə izləyirsiniz.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Çətinliklə də olsa... Axı, bizdə elektrikle bağlı problemlər var. Qəzetləri vaxtlı-vaxtında ala bilmirik. Quru yol bağlıdır. Hava yolu intensiv işləmir. Gələn məlumatlar isə çox vaxt ziddiyyətli olur. Bax, biz belə bir şəraitdə işləyirik.

ZİYA BÜNYADOV: - Heydər müəllim, Siz təcürbəli siyasətçisiniz. Kiçik bir informasiya kifayətdir ki, oradan nəticə çıxarasınız. Sizde isə bu cür dəqiq informasiyalar mənə, kifayət qədərdir.

LƏTİF MÜƏLLİM: - Biz imkan olanda Türkiyə televiziyasına da baxırıq. Orada Heydər Əliyevlə bağlı tez-tez söhbət açırlar...

İLHAM: - Elə Moskva kanallarında gedən verilişlərdə də bu mövzuya həmişə toxunurlar.

TURAN XANIM: - Həqiqətən, indi Azərbaycan özünün çox çətin günlərini yaşayır. Biz üstümü zə gələn təhlükənin qoxusunu çox aydın duyuruq. Separatçılıq baş alıb gedir.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Amma bəzən həm qəzetlər, həm də radio və televiziya həqiqəti təhrif edir. Mən belə şeyləri qətiyyənlə qəbul etmirəm. İnsanlar həqiqəti bilməlidirlər.

İLHAM: - Bir çox ölkələr Azərbaycanın bir dövlət kimi parçalanmasında maraqlıdır.

LƏTİF MÜƏLLİM: - Amma biz hələ də mənbəyi məlum olmayan məlumatları dinləməklə məşğuluq.

ZİYA BÜNYADOV: - Sovet dövründə bir cür yalan ayaq tutub yeriyirdi, indi isə başqa cür yalanlar hərəkətdədir. Heydər müəllim, mənim dediyim odur ki, bizim dövlətimiz və xalqımız indi çox ağır durumdadır.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Bunun məsuliyyəti ni bu xalqa rəhbərlik etmək missiyasını öz üzərlərinə götürən insanlar hiss etməlidirlər. Bəli, mən də sizinlə tamamilə şərikəm ki, bizim vəziyyətimiz çox acınacaqlıdır. Mən bu barədə həm parlamentin sessiyasında, həm də mətbuatda dəfələrlə bəyanatlarla çıxış etmişəm. Amma deyilənlərdən nəticə çıxaranlar varmı?

LƏTİF MÜƏLLİM: - Heydər müəllim bir müddət bundan əvvəl Naxçıvan ziyalıları ilə görüşdə də bu məsələlər barədə söhbət açdı.

İLHAM: - Mən təyyarə ilə bura uçarkən bir neçə adamın həmin görüş barədə qızğın söhbət etdiklərinin şahidi oldum.

ZİYA BÜNYADOV: - Elə Bakıdakı bir çox ziyalılar da Heydər Əliyevlə görüşüb məsləhətləşmək istəyirlər.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Mən öz yaxamı bu xalqın bir övladı kimi heç vaxt kənara çəkə

bilməyəm. Millətin taleyüklü məsələlərində biz hamımız bir yumruq kimi birləşməliyik.

ZİYA BÜNYADOV: - Siz tezliklə Bakıya gəlməli, siyasi fəaliyyətinizi orada davam etdirməlisiniz. Bunu hər halda çoxları arzu edir.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Məncə əsl siyasətçi elə ən ucqar yerlərdə, ən çətin şəraitdə belə, öz siyasi fəaliyyətini davam etdirə bilər.

TURAN XANIM: - Xüsusən də Heydər Əliyev kimi mahir, uzaqgörən və təcrübəli siyasətçi.

Hamı gülür.

ZİYA BÜNYADOV: - Mən öz suallarına müsbət cavab gözləyirəm. Dediyim kimi, bu, təkcə mənim şəxsi suallarım deyildir.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Siz hamınız mənim şəxsi qonaqlarınısınız. Bu gün bızda bir Sədə-rək şəhidinin yas mərasimidir. Birlikdə onun hüsründə iştirak edib başsağlığı verək. Sabah isə Cavidin məzarına baş çəkib əklil qoyaq. Çoxdan ürəyimdə dolayan bir fikri indi sizə də bəyan etmək istəyirəm: çox yaxın gələcəkdə Cavidin məzarı üzərində məqbərə ucaltmaq fikrimiz var. Mən belə hesab edirəm ki, o türbə nəsillərin ziyarət yerinə çevriləcək.

ZİYA BÜNYADOV: - Çox gözəl ideyadır.
İLHAM: - Cavid hər cür ehtirama layiqdir.
LƏTİF MÜƏLLİM: - O, bütün dünyada
hürr və azadlıq istəyirdi.
TURAN XANIM: - Allah sizin hamınızdan
razı olsun...

*Gedirlər. Musiqi. Köməkçi və Polkovnik
Sədrin qəbul otağında.*

POLKOVNİK: - Cənab Sədr nə vaxt gələ-
cək?

KÖMƏKÇİ: - İndilərdə. Beynəlxalq təşki-
latlardan nümayəndələr gəlmişdi, onlarla bir-
likdə xəstəxanaya - yaralılara baş çəkməyə
getdi.

POLKOVNİK: - Amma mənim bu barədə
məlumatım yoxdur. Axı, mən onun həyatı
üçün məsuliyyət daşıyıram.

KÖMƏKÇİ: - Sədr bütün şəxsi məsələlərlə
bağlı özü müstəqil qərar çıxarmağı xoşlayır.

POLKOVNİK: - Axı, dövlət adamının bü-
tün fəaliyyəti qanunla tənzim olunur.

KÖMƏKÇİ: - O, həmişə adamlar arasında
olmağı xoşlayır. Sən özün ki, bunu yaxşı bilir-
sən.

POLKOVNİK: - Bilirəm... Amma məsuliyyət
daşdığımı da bilirəm.

KÖMƏKÇİ: - Deyəsən, göldü... (Qapıya
yaxınlaşır). Hə, özüdür ki, var. Nə şikayətin
varsa özünə deyəsən.

*Heydər Əliyev gəlir. Polkovniklə görüşüb
içəri keçir. Köməkçi gedir.*

HEYDƏR ƏLİYEV: - Salam. Hə, buyurun,
eşidirəm. Sərhəd zonasında vəziyyət necədir?

POLKOVNİK: - Ordunun nəzarəti güclən-
dirilib.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Əsgərlərin geyimi,
yeməyi necədir? Arabir bizə valideynlərin
şikayətləri daxil olur.

POLKOVNİK: - Biz var gücümüzlə çalışı-
rıq ki, heç bir narazılıq üçün əsas olmasın.
Amma həqiqətən Sizin göstərdiyiniz qüsurlar
da mövcuddur. Mən bu barədə Sizə məruzə
edəcəyəm. Amma hazırda gələcimin məqsədi
ayrı bir məsələ ilə bağlıdır.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Lap yaxşı. Nəsə, sö-
zlü adama oxşayırsan.

POLKOVNİK: - Cənab sədr, mən çox
məxfi bir məlumatı Sizə çatdırmalıyam. Əgər
icazə versəniz...

HEYDƏR ƏLİYEV: - Yəqin sən sərhəddə
baş verən hadisələri nəzərdə tutursan?

POLKOVNİK: - Təkcə onu yox...

HEYDƏR ƏLİYEV: - Bəs hansı məlumatı demək istəyirsən?

POLKOVNİK: - Mən Sizə demək istəyirəm ki... Bizə çatan məlumata görə, sizin həyatınıza qəsd etmək istəyirlər.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Mən bunu hər dəqiqə hiss edirəm. Bilirəm ki, mənim qəsdimə duran, mənə qarşı sui-qəsd təşkil etməyə cəhd göstərən insanlar var. Hətta, belələrinə insan demək də azdır. Onlar bütün ölkəni və eləcə də Naxçıvanı sarsıtmaq istəyən qüvvələrdir; onlar istəyirlər ki, hərc-mərclik yaransın, hərki-hərkilik baş alıb getsin. Belələri hesab edirlər ki, bulanıq suda balıq tutmaq daha asandır.

POLKOVNİK: - Bəli, elədir...

HEYDƏR ƏLİYEV(gülür): - Yaxşı, elə isə de görüm, onlar məni harada vurmaq istəyirlər? Sui-qəsdçiləri deyirəm...

POLKOVNİK: - Siz tez-tez kəndlərə, qəsəbələrə gedirsiniz. Xalqın toyunda-yasında iştirak edirsiniz. Çox yerlərə də cangüdənsiz çıxırsınız. Görünür, onlar bu şəraitdən istifadə etmək istəyirlər...

HEYDƏR ƏLİYEV: - Mən öz xalqımın arasında özümü daima təhlükəsiz hiss edirəm. Bu, başqa cürə ola da bilməz; çünki mənim ən böyük dayağım elə xalqımın özüdür. Mən ona

arxalanıb, ona güvənib həmişə, hər yerdə sərbəst hərəkət edirəm.

POLKOVNİK: - Biz qərara almışıq ki, Sizin təhlükəsizliyinizi təmin etmək üçün əlavə tədbirlər görək.

HEYDƏR ƏLİYEV: - O, hansı tədbirlərdir elə?

POLKOVNİK: - Mühafizə dəsrəsini möhkəmlətmək, cangüdənlərin sayını artırmaq...

HEYDƏR ƏLİYEV: - Mən indiyəcən nə cangüdənə ehtiyac duymuşam, nə də mühafizə dəstəsinə.

POLKOVNİK: - Cənab Sədr, biz mövcud nizamnamə və qanunlar daxilində fəaliyyət göstəririk...

HEYDƏR ƏLİYEV: - Hər halda mən də bir fərd olaraq öz fikrimi bildirməliyəm...

POLKOVNİK: - Əlbəttə, siz səlahiyyət sahibsiniz...

HEYDƏR ƏLİYEV: - Səlahiyyət öz yerində... Mən onu demək istəyirəm ki, hələlik heç bir mühafizəyə zərurət görmürəm.

POLKOVNİK: - Necə məsləhət bilirsinizsə biz o cür...

HEYDƏR ƏLİYEV: - Yaxşı, bəs Sədərəyin müdafiəsi nə vəziyyətdədir?

POLKOVNİK: - Orada qurulmuş postlarda sərhəd zolağı həm əsgərlər, həm polislər, həm

də yerli əhali tərəfindən təşkil edilmiş özünü-müdafiə qüvvələri tərəfindən nəzarətə götürülmüşdür. Bizimkilər hər cür hücumun qarşısını almağa qadirdir.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Xəritəni açıb baxaq. *(Heydər Əlitev stolun üstündə qatlanmış xəritəni götürüb açır)*

HEYDƏR ƏLİYEV: İndi sən mənə de görüm, ötən həftə əsgərlərimizə haradan atəş açmışdılar? Səhv etmirəmsə, əsas döyüş bax bu yüksəklik, daha doğrusu, Mil təpəsi uğrunda gedirdi, elə deyilmi?

POLKOVNİK: - Bəli, cənab sədr...

HEYDƏR ƏLİYEV: - Bu ərazinin müdafiəsini bundan sonra daha da gücləndirmək lazımdır. Aydınır? O ki, qaldı mənim təhlükəsizliyimin təmin olunmasına... Bilirsizmi, mən həmişə Allaha inanan bir şəxs olmuşam. Ona görə də mənə elə gəlir ki, Allahın qoruduğunu heç bir bəndə məhv edə bilməz. Bir də ki, yadında saxla, əgər kimsə kimisə öldürməyi qarşısına məqsəd qoyubsa, bu işi istənilən yerdə icra etmək mümkündür. Amerika prezidenti Kennedinin taleyi buna ən yaxşı nümunədir. Bəyəm onun mühafizəsi zəif idi. Xeyr. Əksinə, güclü bir mühafizə dəstəsi vardı. Amma buna baxmayaraq Kennedini snayper gülləsi namə-

lum nöqtədən açılan atəşlə qətlə yetirdi. Məni isə, əminəm ki, belə bir təhlükə gözləmir. Bəlkə də məni sevməyən ayrı-ayrı şəxslər tapıla bilər; amma mən xalqımın məhəbbətinə inanıram. Mən həmişə xalqımla bir yerdəyəm. Onların sevinci mənim sevincim, onların kədəri mənim kədərimdir. Mən heç nədən çəkinmirəm.

POLKOVNİK: - Cənab Sədr, mən yeri görmüşkən, əsgərlərimizin vəziyyəti ilə bağlı bəzi məlumatları sizə çatdırmaq istəyirəm.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Buyur.

POLKOVNİK: - Aldığımız məlumata görə, bir çox postlarda komandirlərlə əsgərlər arasında insidentlər baş verir.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Bu insidentlərə səbəb nədir?

POLKOVNİK: - Bəzi əsgərlər ərzaqdan, bəziləri pal-paltardan, bir çoxları isə adi məişət problemlərindən narazılıq edirlər. Bu məsələlər barədə bizə həmin əsgərlərin valideynlərinin şikayəti də daxil olub.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Mən elə bayaq bu məsələni nəzərinə çatdırmaq istəyirdim. Diqqətli olmaq lazımdır. Əsgər tox olmalıdır. Onun əyin-başı isti olmalıdır. Onlar hamısı bizim övladlarımızdır. Əlbəttə, nöqsan olanda istər-istəməz şikayətlər də olacaq. Həmin

şikayətlərin səbəbini sən özün araşdırıb çox yaxın bir zamanda mənə məlumat verərsən...

POLKOVNİK: - Baş üstə, cənab Sədr.

Köməkçi daxil olur.

KÖMƏKÇİ: - Cənab Sədr, Sizi görmək istəyən var.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Kimdir?

KÖMƏKÇİ: - Şikayətçidir. Deyir ki, oğlu cəbhədə vuruşub.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Qoy gəlsin. (Polkovnikə). Bax, ola bilər ki, bu, elə sən deyən valideynlərdən biridir.

Köməkçi çıxır, Kişi gəlir.

KİŞİ: - Olar?

HEYDƏR ƏLİYEV: - Ta içəri keçəndən sonra "olar-olmaza" nə ehtiyac? Əlbəttə, olar. Buyur, eşidirəm səni.

KİŞİ: - Mən bu paqonlu adamın yanında nə danışım ki?

HEYDƏR ƏLİYEV: - Bəlkə elə bu paqonlu adam sənə dediklərini eşitsə yaxşıdır?

KİŞİ: - Bəlkə elə mənim şikayətim bu paqonlu adamların özündəndir, onda necə olsun?

HEYDƏR ƏLİYEV: - Sənə şikayətin kimdən olursa-olsun, axırda ona əncam çəkəcəm, yəni bu paqonlular əncam çəkəcəm. Çəkinmə, ürəyindən keçəni açıq deyə bilərsən.

KİŞİ: - Yəni danışmaq olar hə?

HEYDƏR ƏLİYEV: - Əlbəttə, olar. Elə mən özüm də adətən bir çox problemləri bunların vasitəsi ilə həll edirəm.

KİŞİ: - Mənim oğlum əsgərlikdədir. Vətənimizi müdafiə edir. İndi əsgər harada olmalıdır?

HEYDƏR ƏLİYEV: - Əlbəttə, səngərdə, orduda, kazarmada...

KİŞİ: - Bəlkə də inanmazsız, mənim oğlum həftə səkkiz mən doqquz anasının yanında.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Nə üçün?

KİŞİ: - Elə mən də soruşmaq istəyirəm: nə üçün? Axı, mən özüm də bir vaxtlar əsgər olmuşam. Biz əsgərlikdə olanda belə şeylər yox idi. Amma indi mənim oğlum az qala hər gün qaçır anasının yanına. Canım, bəyəm əsgərlik-uşaq bağçası- zəddir?

HEYDƏR ƏLİYEV: - Bəs buna ana nə deyir?

KİŞİ: - Kimin anası?

HEYDƏR ƏLİYEV: - Necə yəni kimin?

KİŞİ: - Mənim anam çoxdan rəhmətə gəldib.

POLKOVNİK: - Əşi, niyə dillənirsən? İndi söhbət kimin anasından gedir? Sənin, yoxsa uşağın?

KİŞİ: - Hə, özü də iki ayağını bir başmağa dirəyib tələb edir ki, məni evləndirin... Bu paqonlular...

POLKOVNİK: - Axı, sən paqonluları niyə bu işə qatırsan?

KİŞİ: - Bəs onlar icazə verməsələr bu uşaq anasının yanına necə gələ bilər? Mən sual edirəm...

HEYDƏR ƏLİYEV: - Bəs sən öz oğluna niyə bir düz-əməlli məsləhət vermirsən?

KİŞİ: - Mən oğlumun üzünü götürəm ki?

Pauza.

POLKOVNİK: - Heç nə başa düşmək olmur. Bəyəm həyat yoldaşın səninlə yaşamır?

KİŞİ: - Yox, mənim arvadım öz atası evindədir.

POLKOVNİK: - Nə üçün?

KİŞİ: - Elə bunu da paqonlulardan soruşmaq lazımdır.

POLKOVNİK: - Paqonlular nə etməlidirlər ki?

KİŞİ: - Arvad evdən qaçıbsa mən kimə şikayət etməliyəm? Əlbəttə, paqonlulara. Çünki onlar bu işdə...

HEYDƏR ƏLİYEV: - Onun evdən getməsinə səbəb nədir?

KİŞİ: - Heç nə... Dediyyə görə, evdə əri onu incidir.

POLKOVNİK: - Kimdir, onun əri?

KİŞİ: - Kimdir? Mənəm, əlbəttə...

Gülüş.

POLKOVNİK: - İndi sənin istəyin nədir, kişi?

KİŞİ: - Mənim? Mənim oğlum evlənmək istəyir. Halbuki onun borcu hələ əsgərlikdə qulluq etməkdir.

POLKOVNİK: - Vəssalam? Ayrı tələbin yoxdur ki?

KİŞİ: - Ayrı tələbim? Mən istəyirəm ki, arvadım öz evində, öz ocağının başında olsun. O, nə üçün evdən qaçıb gedib?

HEYDƏR ƏLİYEV: - Kişi, bax, bu sualı sən bizə yox, biz sənə verməliyik.

KİŞİ: - Əgər arvadım bir də qayıdıb evə gəlsə, mən həmişə onun qulluğunda duracağam.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Hə, bax, bu başqa məsələ. Elə isə biz paqonlulardan xahiş edərik, sənin istəyini lazımı yerlərə çatdırırsın.

KİŞİ: - Lazımı yer deyəndə ki, qoy arvadımın nənəsinə çatdırınsınlar bu tələbi...

POLKOVNİK: - Arvadının nənəsinə? Onun neçə yaş var?

KİŞİ: - Doxsan doqquz...

HEYDƏR ƏLİYEV: - Əgər sən onun gələnlil yüz yaşını təntənəli şəkildə qeyd edəcəyinə söz versən, bizzə, o, sənin xahişini yerə salmaz....

KİŞİ: - Kim?

HEYDƏR ƏLİYEV: - Əlbəttə, sənin dostun – paqonlu....

KİŞİ: - Baş üstə... Mən onun lap yüz əlli illiyini də keçirməyə can-başla hazırım. Təki siz mənə göstəriş verin...

HEYDƏR ƏLİYEV: - Bax bu polkovnikidə yubiley komissiyasının sədri seçmək olar.

KİŞİ: - Bilmirəm, qoy nəyə seçirlərsə seçsinsinlər, təkcə arvadım qayıdıb gəlsin. Bir də ki, oğlum öz əsgərlik borcunu sonacan yerinə yetirsin...

POLKOVNİK: - Oğlunla aranızda hansı problem var?

KİŞİ: - Problem deyəndə ki... oğlum da öz anasının evə qayıtmasını istəmir...

POLKOVNİK: - Lap sənin arvadının nənəsi kimi, hə?

KİŞİ: - Hə də, belə çıxır...

HEYDƏR ƏLİYEV: - Yaxşı, bu paqonludan xahiş edirik sənin bütün problemlərini həll etsin. Amma sən düzünü de, arvadının nənəsi ilə sənin aranda narazılığın yaranmasına səbəb nədir?

KİŞİ: - Qoy burada düzünü deyim: mənim başqa oğlum da var...

HEYDƏR ƏLİYEV: - Lap yaxşı.

POLKOVNİK: - Onunla nə problemin var?

KİŞİ: - Mənim həmin oğlumun anası başqa qadırdır.

Gülüşmə.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Ta başqa yerdə oğlun yoxdur ki?

KİŞİ: - Axı, oğulun kimə ziyanı var ki? Mən əsgər böyüdürem də...

POLKOVNİK: - İndi əsgərlikdə olan oğlun kimi?

KİŞİ: - Bura bax, sən mənə üstüörtülü söz atma ha... Mən bu kişidən bir məsləhət almağa gəlmişəm...

HEYDƏR ƏLİYEV: - Mənim sənə məslə-
hətim odur ki, gedib həm qaynananla, həm də
arvadınla dil tapıb barışasan.

KİŞİ: - Bəs o biri oğlumun anası ilə?

POLKOVNİK: - Bu məsələni paqonlular
araşdırar.

KİŞİ: - Yox, mənim işimi bunlara tapşır-
mayın...

HEYDƏR ƏLİYEV: - Yaxşı, onda öz
problemını özün həll edərsən.

KİŞİ: - Hə, bu, başqa məsələ...

Gülüşürlər, Kişi gedir.

*Səhnə yavaş-yavaş qaranlıqlaşır. Sonra
ışıqlar tədricən artır.*

Əvvəlcə həzin musiqi sədası eşidilir.

*Sonra ekranda Heydər Əliyevin həyat və
fəaliyyətinin müxtəlif dövrlərini əks etdirən fo-
to-şəkillər kino lenti kimi axıb gedir.*

*Musiqinin müşayiəti ilə kişi və qadın səsin-
də ellegiya səslənir.*

Şəkillər bir-birini əvəz edir.

KİŞİ SƏSİ

Hər şey axıb gedir, gedir su kimi,
Zaman öz sözünü yamanca deyir.
Kimdir bu zamanın böyük hakimi?
O, öz pəncəsində poladı əyir.

QADIN SƏSİ

Bir ömür yaşadığ, yaşadığ qəlbən,
Bu sonsuz, əbədi zaman içində.
Səndən ayrılanı çırpınıram mən
Narahat ürək tək güman içində.

KİŞİ SƏSİ

Biz nələr yaşadığ dünyada nələr,
Əsən səmum yellər nələr bitirdi.
Bir zaman səadət gətirən illər
Sonra dərd gətirdi, kədər gətirdi.

QADIN SƏSİ

Bəlkə də dərk etmir bu hissi çoxu -
Bu dünyanın özü vuran ürəkdir.
O zaman biz hardan biləydik axı,
Hər ömür bir anlıq yuxu deməkdir?

KİŞİ SƏSİ

İl ilə qovuşdu, kecdi ömür-gün,
Biz elə bildik ki, vaxt quşa dönüb.
İnsanın həyatı niyə, nə üçün
Buludlardan axan yağışa dönüb?

Mən tənha qalmışam sən gedən gündən,
Ruhumda illərin sazağı əsir.
Bəlkə də sən ayrı düşəni məndən-
Ruhum da ruhuna qoşulub gəzir.

QADIN SƏSİ

İndi sukut məni çəkibdir dara,
Bura səsin gəlmir, sədan yetişmir.
Bu tənhalıq hara, axı mən hara?
Mənə, məni soran nidan yetişmir.

Görən necə keçir sənin günlərin,
Mənsiz o aləmə alışmışam?
Burda sükut dərin, orda qəm dərin
Dərdin zirvəsini sən aşmışam?

KİŞİ SƏSİ

Biz qoşa yaşadığ qoşa palıd tək,
Qoşa çaylar kimi ümməna axdıq.
İllər üstümüzdən ötdü bulud tək,
Biz yerdə dincəldik, səmada çaxdıq.

Çoxları həsədlə baxsa da bizə,
Hamıya xoşbəxtlik arzuladıq biz.
O ötən illərlə durub üz-üzə
Düşündük; dünyada nə azadıq biz.

QADIN SƏSİ

Amma nə biləydik fanidir ömür,
Gedənlər bir daha geri dönməyir.
İndi gözlərimə getməyir çimир,
Yenə ürəyimin odu sönməyir.

Yenə də baharı gözləyirəm mən,
Yenə gül bitəcək, çiçək bitəcək.
Ötən günlərimi səsləyirəm mən,
Yenə də ürəklər kama yetəcək.

KİŞİ SƏSİ

Səninlə gəlsək də biz bu aləmə,
Dünyada mən sənsiz qalası oldum.
İnsan qalib gəlmir niyə ölümə?-
Mən bu suallarla üz-üzə qaldım.

Üstümə sel kimi axan suallar
Zirvəyə yüksəldim, dərəyə endim.
Həqiqətə döndü bəzən xəyallar,
Özüm öz qarşımda suala döndüm.

QADIN SƏSİ

Mən də cavab gözdüm çox suallara,
Bütün sualların sonu sualdır.
Biz bu suallardan qaçsaq da hara,
Yenə fikrimizin yönü sualdır.

Əzəlin sonu var, sonun əzəli,
Əgər zirvə varsa demək, dağ da var.
Bəzən ağlamalı olur gülməli,
Əgər qara varsa demək, ağ da var.

KİŞİ SƏSİ

Nə edək, bizsiz də sağdı bu dünya,
Biz də bu dünyanın bir zərəsiyik.
Gərək insan oğlu dünyanı duya,
Çıxa bu dünyanın dərdinə şərik.

QADIN SƏSİ

Bəli, bu dünyada yaşayan kəsin
Gərək dünya boyda ürəyi olsun.
Dünyanın dərdini daşıyan kəsin
Gərək bu dünyada bir izi qalsın.

Heydər Əliyev bir-birini əvəz edən şəkillərin önündə gah gəzişir, gah ayaq saxlayır, gah da kreslodə əyləşib əlini alınə sۆykəyərək fikrə gedir.

Musiqi get-gedə artır.

Ekrandakı şəkillər tədricən yığışdırılıb görünməz olur.

Bu zaman bir qadın-Jurnalist qız kölgə kimi az qala hiss olunmadan içəri daxil olur.

Qadının arxasınca köməkçi də gəlir.

Heydər Əliyev sanki xəyallar aləmindən ayrılaraq başını qaldırıb qadının üzünə baxır.

KÖMƏKÇİ: - Cənab Sədr, bu xanım mətbuatdan gəlib.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Salam... Xoş gəlmisiniz. Buyurun, əyləşin... (Köməkçiyə). Sən gedə bilərsən.

Köməkçi çıxır.

JURNALİST QIZ: - Çox sağ olun, Heydər müəllim. Məni qəbul etdiyiniz üçün sizə dərin təşəkkürümü bildirirəm. İstəyirəm sizdən müsahibə götürəm...

HEYDƏR ƏLİYEV: - Mən jurnalistlərin çoxundan razıyam. Onlar baş verən hadisələri düzgün, obyektiv işıqlandıрмаğa çalışırlar. Amma, təəssüf edirəm ki, hadisələri təhrif edən, hətta, bəzən insanlara şər, böhtan atan qələm sahiblərinə də təsadüf olunur.

JURNALİST QIZ: - Biz sizi hər zaman jurnalistlərin yaxın dostu, arxası hesab etmişik.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Elə mən özüm də əsl, vicdanlı jurnalistləri həmişə döyüşlərdəki desantlarla müqayisə etmişəm...

JURNALİST QIZ: - Heydər müəllim, səhətiniz necədir?

HEYDƏR ƏLİYEV: - Şükür, hazırda səhətimdən heç bir şikayətim yoxdur.

JURNALİST QIZ: - Bəs nədən şikayətiniz var?

HEYDƏR ƏLİYEV (gülürək): - Yəqin ki, soyuq keçən havalardan...

Gülüşürlər.

JURNALİST QIZ: - Bizə elə gəlir ki, Siz heç nədən qorxmursuz.

HEYDƏR ƏLİYEV: -Amma, həqiqətən, soyuqdan qorxmaq lazımdır. Yəqin ki, özün də hiss edirsən- otaqla bayırın havası az qala eyni temperaturdadır. Bizə qaz vermirlər.

JURNALİST QIZ: - Kim və nə üçün?

HEYDƏR ƏLİYEV: - Elə mən də bu suala cavab axtarıram.

JURNALİST QIZ: -Yəqin ki, müsahibədə bu məsələlərin mahiyyətinə işıq salacaqsınız...

HEYDƏR ƏLİYEV: -Mənim heç bir etirazım yoxdur. Amma... Amma ehtiyat edirəm.

JURNALİST QIZ: - Heydər müəllim, şəxsən mənim üçün çox maraqlıdır: siz nədən və kimdən ehtiyat edirsiniz? Bəlkə elə müsahibəyə də bu sualdan başlayaçaq, necə bilirsiniz?

HEYDƏR ƏLİYEV: - Olar. Doğrusunu bilmək istəsəniz mən elə sənin, sənin şəxsi timsalında isə bütün jurnalistlərin həyatı üçün

ehtiyat edirəm. Məncə tərəddüd etməyimin çoxsaylı səbəblərindən birinə cavab verildi.

JURNALİST QIZ: - Mənim zahirən belə gücsüz, çalimsiz görünməyimə baxmayın, Heydər müəllim. Mən zərif cinsin nümayəndəsi olsam da, elə qorxaq deyiləm. Özümü daxilən güclü hesab edirəm.

HEYDƏR ƏLİYEV: -Mən güclü insanları sevib dəyəndirirəm; xüsusən də casur qadınları. Çox vaxt kişinin güclü, cürətli olmasının səbəbkarı da elə qadınlar olur. Bilirsən, mən nə üçün ehtiyatlanıram? Bu saat mənimlə söhbət edən, məndən müsahibə götürən bir çox adamlar basqı altındadır. Hətta, mən Moskvada olarkən telefon əlaqəsi yaradan bir nəşriyyat rəhbərini elə günün günorta çağı küçənin ortasında güllələmişdilər.

JURNALİST QIZ: - Siz buna əminsiz?

HEYDƏR ƏLİYEV: -Əlbəttə. Bu, gün kimi aydın bir məsələdir.

JURNALİST QIZ: - Güman edirəm ki, mən heç kəs öldürməyə təşəbbüs göstərməyəcəm.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Mən də belə hesab edirəm. Amma indiki halda söhbət heç də şəxsən sizin özünüzdən getmir. Aldığım bəzi məlumatlara görə, bir çox hallarda mənə rəğbətli olan insanların özlərinə toxunmasalar da, onla-

rın yaxın ətrafına pislik edir, yeri gələndə sıxışdırırlar.

Jurnalist qız əlindəki mikrofonu stolun üstünə qoyub işə salır

JURNALİST QIZ: - Mən elə bu məsələyə aydınlıq gətirmək istərdim: nə üçün vaxtilə Sizinlə birlikdə işləyən məmurların bir çoxu sonralar - Siz vəzifədən gedəndən sonra əleyhinizə fəaliyyət göstərməyə başladılar?

HEYDƏR ƏLİYEV: - Mən heç də demədim ki, bütün ətrafım məndən üz döndərdi. Yox, mənə sədaqətli insanlar da az olmayıb. Belələri yenə də var. Bir də ki, mən məmurlardan daha çox, öz xalqıma etibar etmişəm. Mən indiyə qədər ömrümü bağışlayıb fəda etdiyim bu xalqın yolunda bundan sonra da əlimdən gələnlə heç nəyi əsirgəmərəm. Mən, bəzən olub ki, iş yarıtmaz məmurları cəzalandırılmışam. Hətta, onlardan cəza müəssisələrinə, həbsxanalara düşənlər də olub. Amma adi, zəhmətkeş insanlardan heç biri cəzaya layiq görüləyib.

JURNALİST QIZ: - Siz yenə hakimiyyətdə gəlmək istərdinizmi?..

HEYDƏR ƏLİYEV: - Mənim belə bir arzum yoxdur. Elə Moskvadan Bakıya dönərkən də istəyim bu idi ki, ömrümün qalan hissəsini

sakit bir şəraitdə yaşayım. Təəssüf ki, o vaxtki dövlət və hökumət rəhbərləri mənə belə bir imkanı vermədilər. Hətta, həyatıma qarşı sui-qəsd planları da hazırlanmışdı. Mənim hər addımımı izləyirdilər. Nəticədə mən nə etməli idim? Az qala Şekspirin Hamleti kimi məşhur bir sual qarşısında qalmışdım: olum ya ölüm?

JURNALİST QIZ: - Və siz birinci yolu seçdiniz?

HEYDƏR ƏLİYEV: - Bəli... Məni mövcud şərait bu yolu seçməyə məcbur etdi.

JURNALİST QIZ: - Təkcə şəraitmi?

HEYDƏR ƏLİYEV: - Təbii ki, şərait adamlar, adamları isə şərait yetişdirir. Beləliklə, mən doğulub boya-başa çatdığım Naxçıvan torpağına üz tutası oldum. Burada təyyarə limanında məni on minlərdə adam qarşıladı. Mən xalq gücünün, xalq iradəsinin nə olduğunu bir daha görüb hiss etdim.

JURNALİST QIZ: - Siz dünyanın nəhəng dövlətlərindən birinin yüksək vəzifə əşalonunda işləmisiniz. İndə daşdığınız vəzifə Sizə çox kiçik görünür ki?

HEYDƏR ƏLİYEV: - Mən bütün həyatım boyu vəzifənin böyüklüyü və kiçikliyi barədə fikirləşməmişəm. Mən vəzifə pillələrini də təbii, adi qaydada qət edib çıxmışam. Yəni məni indi tutduğum bu vəzifəyə də yuxarılar yox,

əgər belə demək mümkünsə, aşağılar seçib. Mən xalqın seçiminə həmişə sonsuz rəğbət və hörmətlə yanaşmışam.

JURNALİST QIZ: - Burada problemlər çoxdurmu?

HEYDƏR ƏLİYEV: - Bəli, biz bir çox böyük problemlərlə üzləmişik. Işıq problemi, qaz problemi, su problemi... Son zamanlar mən qonşu Türkiyə və İrənlə intensiv danışıqlar aparıram. Həmin dövlətlər, onların rəhbərləri öz imkanları daxilində bizə yardım edirlər.

Ümumiyyətlə, biz qonşu dövlətlərlə həmişə dostluq, əməkdaşlıq və xoş münasibətləri qoruyub saxlamalıyıq. Mən hərdən bizdə də bəzi ağızlardan çox radikal çağırışlar eşidirəm. Doğrusu, bu, məni çox düşündürür, narahat edir. Axı, biz hələ indi-indi müstəqillik qazanmağa başlayan bir dövlətə çevrilirik. Bu, üzün, çətin bir prosesdir. Biz çalışmalıyıq ki, dövlətçilik və hakimiyyət atributlarımız möhkəmlənsin.

JURNALİST QIZ: - Bəzən qonşu dövlətlərin heç də hamısı ilə mehriban şəraitdə yaşamaq mümkün olmur.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Doğrudur. Biz tarix boyu qonşumuzdakı naxələf dövlətdən xəyanətlər də görmüşük. Biz, hətta, onun havadarlarını da yaxşı tanıyırdıq. Amma hər şeyə bir

qədər geniş prizmadan yanaşmaq lazımdır. Bəs dövlətlərarası münasibətləri nizama salmaqda diplomatiyanın gücündən nə üçün istifadə etməyəkdir?

JURNALİST QIZ : - Qonşu Rusiya ilə münasibətlər hansı müstəvidə həyata keçirilməlidir?

HEYDƏR ƏLİYEV : - Rusiya hazırda keçmiş sovetlər birliyinin varisi kimi çıxış edir. O, bizim tarixi qonşumuz və bir çox hallarda mütəfiqimiz kimi çıxış edib. Biz bu böyük dövlətlə xoş münasibətlərimizi daim qoruyub saxlamalıyıq. Bizim bir çox dahi mütəfəkkirlərimiz, alim və ziyalılarımız Rusiyada təhsil almışlar. Rusiya özü dünya mədəniyyətinə böyük simalar bəxş etmişdir.

JURNALİST QIZ : - Bəs bizə qonşu dövlətdən bir təhlükə gözlənilir ki?

HEYDƏR ƏLİYEV : - Biz öz müstəqilliyimizi qoruyub saxlamaq üçün əl-ələ verib bir yumruq kimi birləşməliyik. Bizim güclü ordumuz olmalıdır. Peşəkar ordu mütəxəssislərinin yetişdirilməsi üçün qətiyyətli addımlar atılmalıdır. Orduya peşəkar hərbcilər rəhbərlik etməlidir.

JURNALİST QIZ : - Axı, bir çox ölkələrdə orduya mülki şəxslər, hətta, qadınlar belə rəhbərlik edirlər.

HEYDƏR ƏLİYEV : - Mən bütün momentlərdə qadın və kişi bərabərliyini dəstəkləyirəm. Amma söhbət ordudan gedirsə, mütləq konkret şərait nəzərə alınmalıdır. Biz müharibə vəziyyətində olan bir ölkəyik. Bir çox problemlərimiz üst-üstə yığılıb. Ona görə də peşəkarlığa diqqət yetirmək lazımdır. Bu işdə həvəskarlıq etmək yalnız ziyan gətirə bilər. Özü də mən bilərəkdən yumşaq şəkildə "ziyan" deyirəm...

JURNALİST QIZ : - Deməli, faciə də demək olar...

HEYDƏR ƏLİYEV : - Bəli. Bu faciəni əvvəldən görüb hiss etmək lazımdır.

JURNALİST QIZ : - Məni və bizim xalqımızı bu gün daha mühüm bir sual maraqlandırır: bildiyimiz kimi, paytaxtda gərgin vəziyyət yaranıb...

HEYDƏR ƏLİYEV : - Bəli, eşitmişəm.

JURNALİST QIZ : - Siz bu vəziyyəti necə qiymətləndirirsiniz?

HEYDƏR ƏLİYEV : - Real vəziyyəti situasiyadan kənarında qiymətləndirmək mümkün deyildir.

JURNALİST QIZ : - Amma sizin münasibətinizi bilmək bizim insanlar üçün çox maraqlı olardı...

HEYDƏR ƏLİYEV : - Əlbəttə, mən çox istərdim ki, bizim insanlar dinc və əmin-amanlıq

şəraitində yaşasınlar. Amma hər bir dövlət və onun rəhbərliyi də qız vətəndaşına qayğı və hörmətlə yanaşmalıdır. Hakimiyyətlə xalq arasında uçurum yaranarsa bunun həlli çətin olar. Mən yaranmış mövcud vəziyyətdən çıxış yolunu tərəflər arasında açıq dialoqda görürəm. Əgər belə bir dialoq baş tutmasa vəziyyət daha da gərginləşə bilər.

JURNALİST QIZ : - Hörmətli Sədr, maraqlı söhbət üçün sizə təşəkkür edirəm.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Sağ olun.

Bayırdan səs- küy eşidilir.

Heydər Əliyev qarıya yaxınlaşır.

Köməkçi gəlir.

KÖMƏKÇİ: - Cənab Sədr, xalq meydana yığışıb...

HEYDƏR ƏLİYEV: - Çox güman ki, indi Bakıda baş verən hadisələr onları da narahat edir.

KÖMƏKÇİ: - Bəli. Adamlar çox narahatdır. Onlar Sizin münasibətinizi öyrənmək istəyirlər...

HEYDƏR ƏLİYEV: - Elə burada da həmin sualın cavabı ilə maraqlanırlar. (Jurnalist qıza işarə ilə). Mən, təbii ki, gec-tez öz münasibətimi bildirəcəyəm. Amma hələlik baş verənlə-

rin bir çoxu çox anlaşılmaz və dumanlı təsir bağışlayır.

KÖMƏKÇİ: - Bayaq Bakıdan – Ali Sovetdən zəng vurmuşdular. Artıq nümayəndə heyəti təyyarə ilə yola düşüb; yəqin ki, bir azdan gəlib çıxarlar.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Qoy gəlib çıxsınlar... Vəziyyəti birlikdə təhlil edib yəqin ki, müəyyən bir fikrə gələrik.

Səs-küy. Heydər Əliyev eyvana çıxıb əl edir.

Musiqi. Marş səslənir.

Musiqi tədricən başa çatır.

Nümayəndə Polkovnik və Köməkçinin müşaiyyəti ilə daxil olurlar. Onlar əl tutub görüşürlər.

Heydər Əliyev, Nümayəndə, Polkovnik, Köməkçi, Jurnalist qız.

HEYDƏR ƏLİYEV:- Salam. Xoş gəlmisiniz. Buyurun. Keçin əyləşin.

NÜMAYƏNDƏ: - Çox sağ olun. İndi bizim əyləşməyə belə vaxtımız və ən ümdəsi isə, hövsələmiz yoxdur. Hörmətli Heydər müəllim, yəqin bilirsiniz ki, ölkədə vəziyyət olduqca gərgindir.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Mənim baş verən hadisələr barədə müfəssəl məlumatım yoxdur.

NÜMAYƏNDƏ: - Vəziyyət belədir: orduda qiyam baş qaldırıb. Qiyama gənc bir polkovnik başçılıq edir.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Səhv etmərsən, həmin adamın hərbi təhsili yoxdur.

NÜMAYƏNDƏ: - Tamamilə düz buyurursunuz. Həmin adam mühəndis – texnoloqdur.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Eşitdiyimə görə, o, həm də Milli qəhrəman adına layiq görülüb.

NÜMAYƏNDƏ: - Bəli, o, Milli qəhrəman, habelə baş nazirin müavini vəzifəsində çalışıb.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Bəs onu qiyam qaldırmağa təhrik edən səbəblər hansılardır?

NÜMAYƏNDƏ: - Əsasən orduda, habelə ölkədə təsir dairəsi uğrunda müxtəlif qruplar arasında mübarizə gedir. İndi hakimiyyətə iddialıların sayı kifayət qədər çoxdur. Mən hadisələrin başvermə səbəbini belə izah edərdim. Bu, bəlkə də mənim sırf şəxsi mülahizələrimdir.

JURNALİST QIZ: - Heydər müəllim, mən dünən qiyam qaldırılan alayda olmuşam. Oradakı əsgər və zabitlər bir addım da geri çəkilmək niyyətində deyil. Artıq qan tökülüb. Belə getsə daha çox insan tələfatı ola bilər.

KÖMƏKÇİ: - Belə bir ağır şəraitdə Heydər Əliyevin təhlükəsizliyinə kim təminat verəcək?

POLKOVNİK: - Haqlı sualdır. Hələ onu da aydınlaşdırmaq lazımdır ki, qiyamçılarla oraya gedəcək nümayəndə heyətinin bir araya gəlməsi üçün ölkənin indiki rəhbərliyi tərəfindən hansı addımlar atılacaq?

NÜMAYƏNDƏ: - Doğrusu, bu məsələlər barəsində parlamentdə konkret bir təkliflə çıxış edən olmayıb. İndi hərə öz canının hayındadır.

POLKOVNİK: - Cənab Sədr, mənə çatan məlumata görə, bizimlə müharibə vəziyyətində olan qonşu dövlət indi yaranmış hakimiyyət böhranından istifadə edərək böyük bir hərbi güclə yeni hücumla hazırlaşır. Hədəfdə təkcə Qarabağla sərhəd olan rayonlar yox, bir sıra başqa bölgələr, o cümlədən Naxçıvan da var. Yəni, demək istədiyim odur ki, belə bir mürəkkəb şəraitdə Sizin Naxçıvanı tərk edib getməyiniz burada da qarışıqlıq yarada bilər.

KÖMƏKÇİ: - İndi hamının gözü buraya dikilib.

NÜMAYƏNDƏ: - Biz vəziyyətin ciddiliyini lazımi səviyyədə qiymətləndirməmək daha böyük təhlükələrlə üzləşə bilərik; onu da nəzərə almaq lazımdır ki, indiyə qədər təhlükə həm daxilə, həm də xaricə gözlənilir. Unutmayın ki, buraya bizi nümayəndə heyəti kimi göndərənlər daha çox Heydər Əliyevin daxili və xa-

rici nüfuzuna arxayındılar. İndi az qala bütün xalq baş vermiş bu ağır situasiyadan Heydər Əliyevin müdrik siyasəti ilə çıxmağın mümkünlüyünə etibar edir. İnsanlar birağızdan deyirlər ki, bizi bu bələdan, yaranmış bu faciəvi vəziyyətdən yalnız Əliyev kimi uzaqqörən, müdrik və təcübəli bir siyasətçi çıxara bilər. Biz buraya xalqın təkidli tələbi ilə gəlmişik.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Axı, sizi buraya göndərən dövlət nümayəndələrinin özləri nə üçün qiyamçılarla birbaşa əlaqəyə, dialoqa girməyə təşəbbüs göstərmirlər? Axı, hadisələr böhran həddinə çatıb.

KÖMƏKÇİ: - Bayaq radioda dedilər ki, artıq qiyamçılar yeni tələblə çıxış edirlər: onlar hakimiyyətdə olanların tam tərkibdə istafasını tələb edirlər.

JURNALİST QIZ: - Mən insanlarımızın üz-gözündə bir ümitsizlik görürəm. Sanki çox yaxın keçmişdə imperiya və onun rejiminə qarşı sinə gərib gecə-gündüz mübarizə aparan onlar yox, başqaları olub.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Mən razı ola bilmərəm ki, bizim xalqımız ümitsizliyə düşər olsun. Amma yaranmış situasiyanı ətraflı şəkildə təhlil etmək lazımdır. Mən belə başa düşürəm ki, biz çox gözlənilməz və heç də sadə olmayan hadisələr silsiləsi ilə üzləmişik.

POLKOVNİK: - Cənab Sədr, icazə verin biz Bakı ilə bir daha əlaqə saxlayaq. Hələ hava dəhlizinin təhlükəsizliyi ilə bağlı da heç kəs yüz faiz zəmanət verə bilməz.

KÖMƏKÇİ: - Bizə neçə gündür xarici ölkələrdə yaşayan həmvətənlərimizdən də çoxlu teleqramlar gəlir.

NÜMAYƏNDƏ: - Az qala bütün bölgələrdə nümayişlər keçirilir. Xalq öz oğlundan du dəhşətli yanğını tezliklə söndürməyi tələb edir.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Mənim ürəyim həmişə xalqla bir vurub.

KÖMƏKÇİ: - Naxçıvan camaatı da narahatdır.

NÜMAYƏNDƏ: - Biz buraya xüsusi təyinarə ilə gəlmişik. Gəlişimizin də əsas məqsədi Heydər Əliyevi Bakıya, oradan da Gəncəyə aparmaqdır. Xalqı bu bələdan yalnız nüfuzlu şəxsiyyət, iradəli siyasətçi, vətəninə canından artıq sevən insan xilas edə bilər.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Əgər mən gedəsi olsun bütün siyasi qruplarla açıq-aşkar məsləhət aparmağıma imkan yaradılmalıdır. Bəzən belə olur: hər yerdə priallarizmədən, aşkarlıqdan danışırlar. Amma elə ki, iş gəlir konkret mətləb üstünə, onda məlum olur ki, bir çox məsələləri

aşkarlıqda yox, qaranlıqda həll etmək istəyənlər qüvvələr daha çox imiş.

NÜMAYƏNDƏ: - Mən Siz deyənlərlə şərikəm. Görünür, problemləri məhz elə bu cür qeyri- konstruktiv yolla həll etmək istəyənlərin əməlinin nəticəsidir ki, sonucda hər şey dolaşmış, hər kəs çəş-baş qalmışdır.

Telefon zəngi. Köməkçi dəstəyi götürür.

KÖMƏKÇİ: - Bəli. Bəli, eşidirəm. Bəli, biz nümayəndəliklə birlikdəyik. Biz heç nə deyə bilməyirik. Son qərarı Heydər Əliyevin özü verəcək.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Kimdir? Nə istəyirlər?

KÖMƏKÇİ: - Ölkə rəhbərliyi Sizin gələcəyiniz vaxtı müəyyənləşdirmək istəyir.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Deyin ki, hələ konkret bir qərar qəbul edilməyib. İndi müzakirə gedir.

KÖMƏKÇİ (dəstəkdə): - Bəli. Mən siz deyənləri mütləq çatdıraram.

NÜMAYƏNDƏ: - Yəqin ki, vəziyyət daha da mürəkkəbləşməkdədir.

KÖMƏKÇİ: - Dedilər ki, biz Heydər Əliyevin söylədiklərini aydın eşitdik. Bəli, sonra da xahiş etdilər ki, vəziyyətin mürəkkəbliyini,

hadisələrin daha da gərginləşdiyini bir daha xatırladım.

JURNALİST QIZ: - Mənə elə gəlir ki, bu ağır günümüzdə Heydər Əliyev bu dolaşmış kələfin açılması üçün özünün var-qüvvəsini əsirgəməyəcək.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Mən heç nədən çəkinmirəm. Sadəcə olaraq, öz öhdəmə düşən vəzifənin çəkisini müəyyənləşdirmək istəyirəm.

NÜMAYƏNDƏ: - Gəlin onu da unutmayaq ki, hər anın öz hökmü var.

POLKOVNİK: - Amma gəlin biz onu da unutmayaq ki, əgər cənab Heydər Əliyev yaranmış bu gərgin vəziyyətlə əlaqədar hadisə baş verən əraziyə getməyə razılıq verərsə, biz əvvəlcədən konkret marşrutu müəyyənləşdirməli, bəzi tədbirlər həyata keçirməliyik.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Yox, heç də məsələ mənim şəxsi təhlükəsizliyimdə deyildir. Mən həmişə demişəm, yenə də deyirəm: mən ömrümü xalqıma bağışlayıram. Səhv etmərsə, Lev Tolstoyun sözüdür; böyük yazıçı deyirdi ki, əgər səni uğrunda ölməyə hazır olmadığın bir ideal yoxdursa, deməli, həyatın boş-boşuna, mənasız keçib. Mənim özümün uğrunda canımdan keçməyə hazır olduğum ideal - vətənimə, xalqıma olan sonsuz məhəbbətimdir.

Məni heç bir qüvvə bu idealdan əl çəkməyə məcbur edə bilməz.

JURNALİST QIZ: - Biz buna əminik.

Yenə telefon zəngi. Köməkçi dəstəyi götürür.

Musiqi.

Köməkçi dəstəyi Nümayəndəyə verir. Nümayəndə dəstəkdə əl-qolunu ölçərək nə barədə isə danışır, amma onun dedikləri eşidilmir.

Sonra Nümayəndə dəstəyi Heydər Əliyevə verir. Heydər Əliyev dəstəkdə kimisə dinləyir.

Musiqi tədricən azalır.

Heydər Əliyev dəstəyi yerinə qoyur.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Mənə bildirdilər ki, indi qiyamçı ordunun rəhbərliyi təkcə hökumət üzvlərini yox, habelə dinc əhalini hədələyir. Hətta, şəhərin bombalanma təhlükəsi var. Tərəflər kompromisə getmək istəməzlər. Bir-biri ilə dil tapa bilməyən insanlar mənim gəlişimi gözləyirlər. Əlbəttə, mən heç zaman ziddiyyət tərəfdarı olmamışam. Mən razı ola bilmərəm ki, bir vətəndaşımızın belə burnu qanasın.

Mən həmişə ekstremal şəraitdə işləməyə öyrənmişəm. Amma heç zaman fikirləşməzdim ki, nə vaxtsa bizim öz ölkəmizdə də bu cür ağılasıqmaz işlər baş verəcək. Bütün bunlar mənim ürəyimi ağrıdır. Bəzən elə başa düşür-

lər ki, siyasət adamları hədsiz dərəcədə dözümlü olurlar. Yox, bu, belə deyil. Siyasətçilər də insandır. Heç kəs daşdan-dəmirdən deyil. Mən çox şeyi daxildə çəkən bir insanam. Ömrüm boyu çox problemlərlə üzləmişəm. Əminəm ki, indi yaranan bu ağır vəziyyətdən xalqımızın köməyi və dəstəyi ilə çıxıb bələdəyik.

Mən öz xalqıma, öz millətimə ürəkdən inanıram. Mən bu xalqın yolunda ölümə belə gərdəm.

Mənə verilən məlumata görə, artıq göndərilən təyyarə hava limanındadır.

POLKOVNİK: - Bəli, cənab Sədr.

JURNALİST QIZ: - Mən indi Ali Məclis sədrinin Bakıya yola düşməsi barədə teleqraf agentliyinə təcili məlumat verməliyəm.

HEYDƏR ƏLİYEV: - İndi biz, həqiqətən, vaxt itirə bilmərik. Deyilənə görə vəziyyət anbaan gərginləşir.

Musiqi. İşqlər yanıb-sönür. Təyyarə uçuşu eşidilir. Uzaqdan gələn səs-küy, atış səslərini az sonra alqış sədaları əvəz edir.

Pərdə

İKİNCİ PƏRDƏ

Işıqlar yanıb-sönür.

Şənlik sədaları.

Işıqlar gürləşir. Arxada ekran-pərdə.

Ekranı əvəz edən pərdədə Azərbaycanın müxtəlif təbiət mənzərələrini əks etdirən kadrlar göstərilir.

Heydər Əliyev ekran önündə düşüncəli halda gəzişir.

Az sonra ekran-pərdədə məşhur müğənni Müslüm Maqomayevin təsviri görünür. O, populyar "Azərbaycan" mahnısını ifa edir.

Mahnı başa çatır.

Pərdə yavaş-yavaş qalxır.

Heydər Əliyevin iş otağı. Prezident və Polkovnik.

İkinci pərdədə tamaşanın bütün iştirakçılarının geyim-kecimində əsaslı dəyişikliklər nəzərə çarpır. Artıq onların bir çoxunun vəzifə, səlahiyyət və çinində də dəyişiklik olub.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Sənin dediyin məsələlərlə bağlı mən digər mənbələrdən də məlumat almışam.

POLKOVNİK: - Bütün seperatçı qüvvələr əl-ələ verib ölkənin müxtəlif گوشələrində hərəmərclik yaratmaq, hakimiyyətə təzyiq göstərmək istəyirlər.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Artıq mən məlumatlıyam. Cavanları aldadıb yoldan çıxaranlar var.

POLKOVNİK: - İndi həmin dəstənin rəhbəri ultimatumla çıxış edir.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Mənə onların tələbləri məlumdur. Onlar ölkənin süqutunu istəyən qüvvələrin əlində bir alətdir.

POLKOVNİK: - Elədir, cənab Prezident.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Mən onlara efiir vasitəsi ilə müraciət edəcəyəm. Qoy onlar dövlətlə dövlətlik eləməsinlər. İndi buraya bir qrup nümayəndə də dəvət edəcəyəm. Qoy mənim sözüümü onlara çatdırsınlar: mən ölkə başçısı kimi bu dəfə də onların təqsirindən keçib bağışlaya bilərəm.

POLKOVNİK: - Onlar danışığa getmək istəmirlər. Yeni tələblər irəli sürürlər.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Biz heç kəsə imkan verə bilmərik ki, ölkədə təxribatlar törədib döv-lətçiliyə zərbə vursun.

POLKOVNİK: - Keçmiş qiyamçı qüvvələr bir dəfə həyata keçirdikləri planı yenidən təkrar etmək istəyirlər.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Elədir. Onlar hakimiyyətlə və adamlarla silahın dili ilə danışmaq istəyirlər. Amma onlar bilmirlər və yaxud bilmək istəmirlər ki, ən böyük silah xalqın iradəsidir. Bu qüvvənin qarşısında heç kəs və heç nə duruş gətirə bilməz. Mən həmişə olduğu kimi, yenə də öz xalqıma güvənirəm.

POLKOVNİK: - Cənab Prezident, mən Sizi əmin edə bilərəm ki, hər hansı seperatçı qüvvəni zərərsizləşdirmək üçün bizim yetərinə gücümüz var.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Əlbəttə, lazım gələrsə, dövlət özünü qorumaq üçün gücdən də istifadə etməlidir. Amma doğrusunu bilmək istəyirsənsə, mən hər hansı gücdən daxili problemlərin həllində istifadə olunmasının əleyhinəyəm. Bu cür vasitələrə yalnız xarici qüvvələrin müdaxilələri zamanı əl atmaq olar. Mənə elə gəlir ki, biz əvvəlcə ziyalılara müraciət etməliyik. Qoy onlar da öz sözlərini desinlər.

Əgər bir nəticə hasil olmasa, baş verənlərə siyasi və hüquqi qiymətin verilməsini tələb etməliyik.

POLKOVNİK: - Vəziyyətin hər an nəzarətdən çıxma təhlükəsi var.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Mən əvvəlcə xalqa radio və televiziya vasitəsi ilə müraciət etmək istəyirəm. Qoy yaranmış real vəziyyətlə hər kəs yaxından tanış olsun. Qiyama cəlb olunanların əksəriyyəti cavan adamlardır. Mən güman edirəm ki, onlar könər təzyiqlərin təsiri altında bu fitvaya qoşulublar.

İndi isə mən mətbuat konfransına getməliyəm; orada məni jurnalistlər, mətbuat işçiləri gözləyir. Mən onları maraqlandıran bəzi suallara və məsələlərə aydınlıq gətirməliyəm. Bir də görürsən ki, qəzetlərdə hansısa olmayan məsələləri oxuculara elə bəzək-düzəkli şəkildə təqdim edirlər ki, gəl görəsən. Halbuki mətbuatın əsas vəzifəsi reallığı olduğu kimi işıqlandırmaqdan ibarətdir.

Musiqi. İşıqlar yanıb-sönür.

Harasa tələsən adamlar. Qarısq səsələr.

Quraşdırılmış kameralar. Alqışlar.

Konfrans zalı.

*Alaqaranlıqda tədbir iştirakçılarının siluətləri.
Bir azdan Heydər Əliyev görünür.*

HEYDƏR ƏLİYEV: - Mən bütün mətbuat işçilərini salamlayıram.

Güman edirəm ki, sizi maraqlandıran suallara qaneedicə cavablar əsədəcəksiniz. Buyurun.

Səs:-Cənab Prezident, bildiyimiz kimi, Azərbaycanın ərazi bütövlüyünə qəsd edilmişdir. Torpaqların azad edilməsi istiqamətində aparılan işlər sizi qane edirmi?

HEYDƏR ƏLİYEV: - Bildiyiniz kimi, bizim torpaqlarımıza qonşu dövlət tərəfindən qəsd edilmişdir. Artıq bir neçə ildir ki, bir milyona yaxın əhalimiz – qaçqın və köçkünlərimiz ağır şəraitdə yaşayır. Biz bu dözülməz şəraitlə uzun müddət barışa bilmərik. İnsanların səbrinin də bir hüdudu vardır. Onlar bir Prezident, bir ölkə başçısı kimi məni anlayır, mənə etibar edir, mənə inanırlar. Mən də onlara inanıram. Mən öz soydaşlarımızın real vəziyyətini həmişə çalışmışam ki, bütün beynəlxalq dövlət və təşkilatların nəzərinə olduğu kimi çatdırım. Doğrudur, biz çalışırıq ki, bir dövlət olaraq qaçqın və köçkün soydaşlarımızın bir çox

problemlərini daxili imkanlar hesabına həll edək. Lakin bunlar hələ azdır. Mən bir insan, bir vətəndaş kimi öz həmvətənlərimizin vəziyyətinə baxıb çox əzab çəkirməm. Bəzən gecələr səhərə kimi yatmıram.

Mən çox təəssüf edirəm ki, bəzən dünya haqqın səsinə eşitmir və yaxud özünü eşitməməzliyə vurur. Amma mən inanıram ki, gəc-tez dünyanın bütün müttərəqqi insanları bizim səsimizi əsədəcəklər.

Mən əminəm ki, ağıl, igrak çox yaxın bir zamanda öz yenilməz qələbəsinə çalacaqdır.

Biz istəyirik ki, bütün qonşularla yalnız sülh şəraitində, əməkdaşlıq şəraitində yaşayaq.

Səs: - Cənab Prezident, eşitdiyimizə görə, orduda hakimiyyətə qarşı hərbi qiyam baş qaldırmışdır. Siz bu məsələni necə qiymətləndirirsiniz?

HEYDƏR ƏLİYEV: - Siz düzgün informasiya almamısınız. Orduda sizin təqdim etdiyiniz şəkildə heç bir qiyam baş verməmişdir. Vaxtilə silahlandırılmış bir qrup özünümdəfiə dəstələrində özləri özlərini komandir təyin etmiş insanlar bu gün siyasi ambisiya və tələblərlə çıxış etməkdədir. Mən anlaya bilmirəm, ordunun siyasətlə nə işi var? Ordu nə vaxtsa

hansısa bir ölkədə baş verən ictimai-siyasi proseslərə nəzarət etməyə çalışıbsa, adətən, bundan vətəndaşlara yalnız zərər yetişib. Ordunun vəzifəsi ölkənin sərhədlərini möhkəm qorumaqdan, onu xarici düşmənlərin həmlələrindən müdafiə etməkdən ibarətdir. Siyasi məsələləri isə yalnız siyasətçilər həll etməlidirlər - özü də top-tüfəngsiz, sözlə, tutarlı arqumentlə, məntiqlə. Toplar yalnız və yalnız hər b meydanlarında səslənməlidir. Vaxtilə mütəfəkkirlərdən biri yaxşı deyib ki, toplar dillənəndə muza susur. Biz isə qətiyyənlə bunu istəmirik.

JURNALİST QIZ: - Cənab Prezident, qiyamçılar bir sıra tələblərlə çıxış edirlər. Eşitdiyimizə görə, onların nümayəndələri Sizinlə görüşmək istəyirlər.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Mən bir ölkə başçısı kimi hər bir ölkə vətəndaşı ilə görüşməyə hazırım. Amma bu, o demək deyildir ki, biz hamının hər bir tələbini qeyd-şərtsiz yerinə yetirməliyik. Axı, bu, həm absurd, həm də qeyri-mümkün olan bir məsələdir. Mən tapşırıq vermişəm, qoy qiyamçı şəxslərin yaxın ətrafı, onların qohum-əqrəbası təşəbbüs göstərib irəli çıxsınlar, onları bu mənasız və qorxulu oyundan çəkindsinlər. Mən əminəm ki, həmin al-

dadılmış gənclərin əksəriyyəti vəziyyəti lazımı səviyyədə qiymətləndirərək silahı yerə atacaq, səhv etdiklərini anlayacaqlar.

JURNALİST QIZ: - Siz bir dövlət başçısı kimi həmin insanların əfv olunmasına zəmanət verə bilərsinizmi?

HEYDƏR ƏLİYEV: - Bilirsinizmi, mən insanların həmişə əfv olunmasının tərəfdarı olmuşam. Bəzən Allah bir çox insanların aqlını əlindən alır, onlar nöinki başqalarının, hətta, heç özləri özlərinin belə, hərəkətlərini lazımı səviyyədə təhlil edib qiymətləndirə bilmirlər.

Sizin sualınıza cavab olaraq mən burada bəyan edirəm: bəli, mən bir dövlət başçısı kimi onları bağışlayıram. Qoy onlar bu xalqın və öz vicdanlarının qarşısında cavabdeh olduqlarını dərk etsinlər. Biz hamımız bu xalqın övladlarıyıq. Biz hamımız bu dünyada gəldi-gedərik. Amma bu dövlət, bu xalq əbədidir. Ona görə də biz heç vaxt öz millətimizə və xalqımıza xəyanət edə bilmərik. Mən öz xalqımı, öz vətənim, Azərbaycanımı öz canımdan artıq sevirəm. Bu, daim belə də olacaq. Mən fəxr edirəm ki, bu xalqın oğluyam. Mən fəxr edirəm ki, azərbaycanlıyam...

Səs:- Cənab Prezident, qiyamçıların arxasında hansı qüvvələr dayanır?

HEYDƏR ƏLİYEV: - Tezliklə hər şey hamıya məlum olacaq. Mən indiki halda yalnız onu deyə bilərəm ki, heç bir qüvvə Azərbaycanın müstəqilliyinə qəsd edə bilməyəcək. Müstəqillik - bizim xalqımızın illərdən bəri qanına, iliyinə hopmuş bir arzu, bir istək olmuşdur. Kim bizi bu ideal və məsləkdən silah gücünə əl çəkdirməyə cəhd götərsə öz payını alacaq. Kim belə bir mənasız xislətlə yaşayarsa kökündən səhv edir. Biz lazım gələrsə canımızdan belə keçərik, amma müstəqilliyimizi heç zaman keç kimə, heç nəyə qurban verə bilmərik.

İndi isə mən başqa tədbirdə iştirak etməliyəm. Mənim ziyalılarla görüşüm olacaq. Biz bəzi məsələləri onlarla birlikdə müzakirə etməliyik.

Yenə işıqlar yanıb-sönür. Adamlar harasa tələsirlər. Sonra alqış səsləri. İşıqlar və kameralar tribunaya sarı tuşlanıb. İştirakçıların siluetləri. Daha sonra işıq şüaları altında Heydər Əliyev görünür.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Mən belə çətin, mürəkkəb bir şəraitdə ziyalılarla görüşüb bir çox taleyüklü məsələləri müzakirə etməyi özümə borc bilirəm. Sizə bidirmək istəyirəm ki, Azərbaycanın müstəqilliyini qəbul edə bilməyən bəzi qüvvələr bizi, bizim ölkəmizi daim təhdid və təzyiq altında saxlamağa istəyir. Bununla da özlərindən asılı vəziyyətdə saxlamağa çalışırlar. Ən acınacaqlısı və dözülməzi isə odur ki, onlar bu niyyətlərini bizim bəzi soydaşlarımızın əli ilə həyata keçirmək istəyirlər. Bu gün bəzi əllərdə qanunsuz silahlar var. Mən tələb edirəm ki, o silahlar təhvil verilsin.

Biz bu gün siz ziyalılarla birlikdəyik. Mən üzümü sizə tutub demək istəyirəm: biz sizinlə birlikdə qərar çıxarmalıyıq. Bəzən həyatda elə ağır situasiyalar yaranır ki, onları təkbaşına yox, birlikdə həll etmək zərurəti yaranır.

Səs:- Cənab Prezident, yaranmış böhrandan yalnız hərbi güclə çıxmaq mümkündür.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Hərbi gücdən istifadə etmək – bu, ən sonuncu variantlardan biridir. Biz çalışırıq ki, yaranmış problemləri dinc yolla çözək. İndi mən ziyalılara üz tutub soruşuram: bəs siz bu istiqamətdə hansı addımların atılmasını görəkli bilirsiniz.

ZİYA BÜNYADOV: - Cənab Prezident, görünür buradakı həmkarlarımin bir çoxu vəziyyətin necə ciddi və təhlükəli xarakter aldığıni hələ o qədər də hiss etmirlər. Mənim təklifim nədən ibarətdir? İki istiqamətdə iş getməlidir. Birinci növbədə dövləti təhdid edən qüvvələrlə intensiv söhbətlər aparılmalıdır.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Bu söhbəti kim aparmalıdır?

ZİYA BÜNYADOV: - Bu söhbətləri həm biz, həm də həmin təhdidçilərin yaxın adamları aparmalıdır. İkinci istiqamət isə bir qədər faciəli ola bilər.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Bax, elə mən də Ziya müəllimin dediyi həmin variantın həyata keçirilməsini arzu edərdim. Biz qətiyyənlə qan tökülməsinin tərəfdarı deyilik. Mən hər hansı vətəndaşımızın, necə deyərlər, heç burnunun belə qanamasını istəməzdim. İndi mənim sizdən xahişim budur ki, təklif olunan istiqamətlərdə təbliğat işi aparasınız. Mən özüm bu işə bir sıra nüfuzlu beynəlxalq təşkilatların nümayəndələrini də cəlb etmişəm. Qoy hər kəs öz təklifini söyləsin. Heç kəs əlindən gələni əsirgəməsin. Mənim arzum ölkəmizdə sabitlik, stabillik, sakitlik yaratmaqdan ibarətdir. Am-

ma onu da vurğulamaq istəyirəm ki, dövlətlə dövlətlik etmək iddiasına düşənlərə qarşı mövcud qanunların bütün tələblərinə müvafiq ölçü götürüləcək.

Səs: -Cənab Prezident, son zamanlar baş verən hərbi münaqişələr, dövlət çevrilişinə göstərilən cəhdlər neft müqavilələrinin bağlanmasına maneçilik törətmək, siyasi hakimiyyətə təzyiq üçün hesablanmış bir addım deyildir ki?

HEYDƏR ƏLİYEV: - Bəli, bir çox dairələrin beynəlxalq, nüfuzlu neft kampaniyaları ilə bu günlərdə bağlanacaq möhtəşəm müqavilələrə mane olmaq istəyi vardır. Bu cür qüvvələr nə vəchlə olursa-olsun Azərbaycanı müxtəlif münaqişələrə cəlb etmək, onun vətəndaşlarını qorxu altında saxlamaq istəyirlər. Biz bu cür təhdidlərlə qətiyyənlə barışmayacağıq. Biz artıq öz yolumuzu seçmişik- bu yol müstəqillik, azadlıq, demokratiya yoludur.

Mən bu gün buraya toplaşmış ziyalılardan da xahiş edərdim ki, bizim məqsəd və məramımızı hər yerdə lazımı səviyyədə təbliğ və təşviq etsinlər.

Mən əminəm ki, biz seçdiyimiz yolu sonacan uğurla qət edəcəyik.

Reproduktordan diktorun səsi eşidilir. Adamlar salonda düzölmüş stolların arxasında ayaq üstə dayanıblar. Arabir yüngül musiqi sədələri dalğalanır.

Səs (reproduktordan): - Xalqın iradəsi, çağırışı və təkidi ilə 1993-cü ildə Heydər Əliyevin hakimiyyətə qayıdışı Azərbaycanın siyasi və iqtisadi həyatında taleyüklü dəyişikliklərin başlanğıcını qoydu. Azərbaycanı labüd fəlakətdən xilas edən dahi rəhbər Heydər Əliyev ölkənin iqtisadi yüksəlişi üçün də tədbirlər görməyə başladı. Elə ilk günlərdən ARDNŞ-in birinci vitse-prezidenti, millət vəkili İlham Əliyev danışıqlar prosesinə cəlb edildi, yeni neft strategiyasının hazırlanmasının və uğurla həyata keçirilməsinin ən fəal iştirakçılarından oldu.

Musiqi sədası tədricən artır və qəfildən səkətlik yaranır. Səhnədə (föyədə) Heydər Əliyev və İlham Əliyev görünür. Gurultulu alqışlar.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Mənə elə gəlir ki, danışıq və müqavilə şərtlərinin imzalanmasının ən ağır mərhələsi artıq arxada qalmışdır.

Biz artıq Xəzərin Azərbaycan sektorundakı "Azəri", "Çıraq", "Günəşli" yataqlarının dərin su qatlarındakı neftin birgə işlənməsi haqqında "məhsulun pay bölgüsü" tipli müqaviləni uğurla imzalayıb başa çatdırdıq.

Yaxınlıqdan alqış səsləri eşidilir.

İLHAM: - Hələ müqavilənin bağlanma təntənəsi başa çatmamış dünyanın bir çox məşhur informasiya agentlikləri bu anlaşmanı öz tarixi, siyasi və beynəlxalq əhəmiyyətinə görə "Əsrin müqaviləsi" adlandırırlar.

Yüngül musiqi sədələri.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Mənə elə gəlir ki, biz qısa bir müddət ərzində çox böyük bir iş gördük. Fikir ver: müqavilə təxminən dörd yüz səhifə həcmində və dörd dildə öz əksini tapmışdır. "Əsrin müqaviləsi"ndə dünyanın səkkiz ölkəsinin – Azərbaycan, ABŞ, Böyük Britaniya, Rusiya, Türkiyə, Norveç, Yaponiya və Səudiyyə Ərəbistanının on üç ən məşhur neft şirkəti – Amoko, BP, MakDermott, Yunokal, ARDNŞ, LUKOyl, Statoyl, Ekson, Türkiyə Petrolları, Penzoyl, İtoçu, Remko, Delta iştirak

etmişdir. Mənə elə gəlir ki, bununla da "Yeni neft strategiyası" və doktrinası uğurla həyata keçirilməyə başlanmışdır.

Fonda harasa tələsən, vurnuxan adamlar.

İLHAM: - Mən həmişə tərəfdaşlarımıza deyirəm ki, bizim məqsədimiz təkcə neft hasil etmək, onu nəql etmək, bundan vəsait əldə etməkdən ibarət deyildir. Bizim məqsədimiz neftdən gələn bütün mənfəətləri həm siyasi, həm iqtisadi, həm də başqa mənfəətləri Azərbaycan xalqının gələcək mənafeyinə, rifahına yönəltməkdən ibarətdir. Mənim iştirak etdiyim saysız-hesabsız görüş və danışıqlar məhz bu deviz altında keçirilib. Əlbəttə, çətinlik və maneələr də az olmayıb. "Əsrin müqaviləsi" ilə bağlı danışıqların İstanbul və Hyustondakı son mərhələləri xüsusilə ağır keçdi. Bəzən böhran anları da olur, hətta, müəyyən şərtlərin qəbul edilməzliyi ucbatından danışıqlar dayandırılma məqamına çatırdı. Həmin vaxtlarda mən və mənim həmkarlarım xarici şirkətlərə deyirdik: siz ayrı-ayrı şirkətlərin maraqlarını müdafiə edirsiniz. Biz isə ölkənin və Azərbaycan xalqının maraqlarını müdafiə

edirik. Əgər siz səhvə yol versəniz, bu, sizin şirkətin yalnız bir layihəsində öz əksini tapanacaq, əgər biz səhv etsək, bu səhv bütün Azərbaycan xalqının mənafeyinə xələl gətirəcəkdir. Başqa sözlə, biz bu danışıqlar zamanı heç bir vəchlə heç bir səhvə yol verə bilməzdik.

İşilər gurlaşır.

HEYDƏR ƏLİYEV: - İndi mən məmnunluq hissi ilə deyə bilərəm ki, bütün çətinliklərə baxmayaraq, müqavilə Azərbaycanın milli mənafeyinə uyğun bir qaydada hazırlandı. İlk dəfə hesablanmış çıxarılışla bəzən neft ehtiyatı beş yüz on bir milyon tondur; müəyyən bir vaxtdan sonra qiymətləndirici quyuların nəticələrinə görə bu ehtiyat yeddi yüz otuz milyon tona çata bilər. Bununla əlaqədar yataqların işlənilməsinə tələb olunan sərmayə xərcləri on milyard dolları keçəcək. Ümumi təmiz gəlirdən Azərbaycanın payına səksən faiz, sərmayəçilərin payına isə iyirmi faiz düşəcək.

İLHAM: - Bu müqavilə bir çox dövlətləri möhkəm qıcıqlandırmışdır. Onların bəziləri bunu açıq-aşkar şəkildə bürüzə versə də, bir

çoxu gizli yollarla anlaşmaların rəsmiləşməsinə mane olmağa çalışırdılar.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Mən bunun belə olacağını əvvəcdən bilirdim. Onu da bilirəm ki, bu zür münasibət hələ uzun müddət davam edəcək.

İLHAM: - Bu, qısqanclıq hissindən daha çox düşmənçiliyə bənzəyir.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Bəzi dövlət başçıları dünyada gedən prosesləri lazımı səviyyədə qiymətləndirə bilmirlər.

Ziya Bünyadov onlara yaxınlaşır.

ZİYA BÜNYADOV: - Heydər müəllim, neft müqaviləsinin bağlanması Sizin böyük qələbənidir. Mən bu münasibətlə həm Sizi və həm də xalqımızı ürəkdən təbrik edirəm

HEYDƏR ƏLİYEV: - Bu, bütün xalqımızın qələbəsidir.

İLHAM: - Çox tezliklə bizim iqtisadiyyatımızda böyük dirçəliş olacaq.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Siz öz əsərlərinizdə hər zaman bizim neftimizin taleyi barədə də həyəcanla yazmışsınız.

ZİYA BÜNYADOV: - Mən hər zaman həqiqəti yazmışam. Mən həm yazılarımda, həm

də auditoriya qarşısındakı çıxışlarımda həmişə demişəm ki, əgər bizim neftimiz olmasaydı ruslar alman faşizmi üzərində qələbə çala bilməzdi.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Biz dünyada həm böyük neft yataqlarının yerləşdiyi, həm də təcrübəli neft mütəxəssislərinin yaşadığı bir ölkənin vətəndaşıyıq.

ZİYA BÜNYADOV: - Əgər vaxtilə bizim babalarımız birləşib müstəqillik yolunu seçsəydilər sonrakı mərhələlərdə bir çox faciələrdən yayına bilərdik. Mən hələ əlli il əvvəl haray qoparıb deyirdim ki, biz Rusiyaya könüllü ilhaq olunmamışıq, bizi zorla birləşdiriblər. Bəyəm səhv demişəm?

İLHAM: - Bu, tarixi faktdır.

ZİYA BÜNYADOV: - Bəli. Amma bəzən bizdə uydurmalar fakt, faktlarsa uydurma kimi təqdim edilib.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Bilirəm, tarixi təhrif edən bir çox fikirləri siz və bir çox başqa ziyalılarımız həmişə tənqid etmişiniz. O vaxtlar mən dövlət təhlükəsizliyi sistemində çalışarkən yuxarı instansiyalardan, lap elə Moskvadakı rəhbərlikdən də qəti tədbirlər tökülməsini tələb edirdilər.

ZİYA BÜNYADOV: - Bilirəm... Axı Moskvada, oradakı bir çox məxfi və qeyri-məxfi strukturlarda mənim dost-tanışlarım işləyirdi...

HEYDƏR ƏLİYEV: - Bir dəfə bir toplantıda məşhur yazıçı Yulian Semyonov mənyə-xınlaşıb dedi ki, Ziya ilə bir oxumuşam...

ZİYA BÜNYADOV: - Düz deyir. Hətta, bir dəfə partiya təşkilatı onun əks-inqilabçı nəslinin varisi kimi universitetdən qovulma məsələsini qoymuşdu. Qəribədir, bu iş ortaya çıxanda Yulinin hətta o vaxtacı xətrini istəyən müəllimlər, onu daim tərifləyən yaxın dost-tanışlar belə geri çəkildilər, ondan üz döndərdilər.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Semyonov mənə bu məsələni də danışdı. Dedi ki, axşam-səhər mənimlə birlikdə olanlar bir günün içində yoxa çıxdılar. O çətin anlarda təkcə Ziya Bünyadov qızıl ulduzlu geniş sinəsini irəli verib məni müdafiə etdi.

ZİYA BÜNYADOV: - Düz deyir. Mən universitetin partiya iclasında çıxış edib dedim ki, Semyonov bizim ən istedadlı tələbələrımızdən biridir. Əgər onun başına bir iş gəlsə, mən bütün təltiflərimdən imtina edib düz Kremlin

qabağında müddətsiz aclıq elan edəcəyəm. Dəli-dolu vaxtım idi. Deyəsən, mənim qəzəbli nitqim onları tərpətdi; məndən sonra bir-iki nəfər də Semyonovu tərifləməyə başladı. Tarix göstərdi ki, səhv etməmişik. Semyonov indi dünyanın ən çox oxunan sənətkarlarından biridir.

İLHAM: - O, mənim də sevdiyim yazıçılardandır. Məndə Semyonovun avtoqrafı ilə bir neçə kitab var.

ZİYA BÜNYADOV: - Yəni dediyim odur ki, mənim rus çarizmi əleyhinə o vaxtkı çıxışlarım qətiyyənlə rusların, rus xalqının əleyhinə yönəlməmişdi. Sadəcə olaraq, bəzi siyasi daltoniklər buna rəng verib məni aradan götürmək istəyirdi. Amma qoca tarixin də öz qələmi varmış – o, bəzən insanların yazdığıının üstündən qara bir xətt çəkib, özü hər şeyi təzədən qələmə alır.

Jurnalist qız yaxınlaşır.

JURNALİST QIZ: - Cənab Prezident, izacə verin uğurlu müqavilə üçün Sizi ürəkdən təbrik edim. Bu, böyük bir tarixi qələbədir.

ZİYA BÜNYADOV: - Mən də elə onu deyirəm.

JURNALİST QIZ: - Siz bu günkü müqavilələri necə qiymətləndirirsiniz?

HEYDƏR ƏLİYEV: - Mən necə qiymətləndirə bilərəm ki? Məncə Azərbaycan iqtisadiyyatının önündə yeni üfiqlər açılmışdır.

İLHAM: - Eləcə də mədəniyyətinin.

ZİYA BÜNYADOV: - Həm də elminin...

Hamı gülür.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Səslənən fikirlərin hamısında həqiqət var. Amma mən nə üçün ilk növbədə məhz iqtisadiyyatı dedim? Çünki iqtisadiyyat cəmiyyətin bel sütunudur. İqtisadiyyatı möhkəm olan dövlət hər şeyə qadirdir. Bəzis möhkəm olanda üstqurum da güclü olur.

JURNALİST QIZ: - Bu anlaşımlar yəqin ki, daxili stabilliyin möhkəmlənməsində də öz təsirini göstərəcək.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Heç şübhəsiz. Heç kəsə sirr deyildir ki, Azərbaycanı həm daxilədən, həm də xaricdən parçalamaq istəyən qüvvələr vardır. Belələri xalqımız arasında nifaq toxumu səpir, hər cür seperatçılarla əməkdaş-

lıq etməkdən çəkinmirlər. Biz bu cür hallara yol verə bilmərik.

ZİYA BÜNYADOV: - Mən bilmirəm bu qədər antimilli adamlar haradan meydana gəlib? Axı hər bir normal adam öz xalqını sevməlidir.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Xalq sevgisi insanın qanında olmalıdır. Hər kəs belə bir sevgi ilə doğulmalıdır.

JURNALİST QIZ: - Bəlkə də bir çox neqativ halların kökünü tarixdə axtarmaq lazımdır. Axı biz uzun müddət imperiyalar tərkibində yaşamışıq.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Xalqların taleyində tarixi situasiyaların izinin olmasını inkar etmək çətinidir. Amma bu, o demək deyildir ki, biz öz keçmişimizdən imtina etməliyik... Tarixi təzədən redaktə etmək qeyri-mümkündür. Amma gələcəyimizi başqa cür qura, başqa cür yaşaya bilərik. Çünki gələcəyin bünövrəsi bu gün qoyulur. Əlbəttə, biz öz keçmiş fəaliyyətimizə tənqidi yanaşa bilərik. Biz ondan ibrət dərsi də götürə bilərik. Amma onu təhrif edə bilmərik. Hətta, istəsək də bunu edə bilmərik. Bunu etsək belə - səhv etmiş olarıq; çünki elə bir vaxt gəlir ki, tarix özü hər şeyi yerbəyer

edir. Biz nədən qaçaq da tarixdən qaça bilmərik.

ZİYA BÜNYADOV: - Etiraf etmək lazımdır ki, artıq biz yeni sabitlik, stabillik mərhələsinə qədəm qoymuşuq. Adamlar Heydər Əliyevin gəlişindən sonra xeyli rahatlanıblar.

JURNALİST QIZ: - Bəli, elədir. Əvvəllər insanlar gecə-gündüz xof içində idilər. Sabaha inamı olan adamlar az idi. Amma bu gün hər kəs öz iş-gücü ilə məşğuldur.

ZİYA BÜNYADOV: - Həyat get-gedə öz axarına düşür...

HEYDƏR ƏLİYEV: - Amma biz bununla kifayətlənə bilmərik. Çalışmalıyıq ki, insanların gün-güzəranı daha da yaxşılaşsın.

İLHAM: - Biz tezliklə bağlanan müqavilələrin müsbət nəticələrini hiss edəcəyik. Bunu görmək üçün əsrlər lazım gəlməyəcək.

ZİYA BÜNYADOV: - Mənə elə gəlir ki, neft strategiyası Qarabağ probleminin həllində də bizə yardımçı ola bilər.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Heç şübhəsiz ki, bu, belə də olacaqdır. İndi neft iqtisadi problemlərlə yanaşı, bir sıra siyasi problemlərin həllində də mühüm amil kimi dəyərləndirilə bilər.

JURNALİST QIZ: - Cənab Prezident, yaqın ki, ortaya çıxan münaqişənin həlli həm də xarici qüvvələrin səyindən asılıdır.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Biz bir sıra beynəlxalq təşkilatları bu məsələnin həll olunmasına cəlb etmişik. Amma mən sizə bir məsələni tam səmimi şəkildə demək istəyirəm: qonşu dövlətlə bizim aramızda baş verən silahlı münaqişənin həll olunmasında mən öz daxili imkanlarımızın səfərbərliyə alınmasına daha çox üstünlük verirəm. Bizim ordumuz get-gedə güclənir, yüksək peşəkarlıq nümayiş etdirir.

İLHAM: - Biz bu məsələnin həllində ziyalılarının rolunu da qiymətləndirməliyik.

ZİYA BÜNYADOV: - Ziyalılar Qarabağ məsələsinin həllində elə ilk gündən düzgün mövqe tutublar. Bizim tarixçi alimlər elmi dəlillərlə sübut etdilər ki, Qarabağ əzəldən Azərbaycan torpağıdır. Bunu qoşularımız da yaxşı bilir. Mən təəssüf edirəm ki, erməni xalqı bir qrup millətçi, populist, mürtəce qüvvənin əlində girova çevrilib. Biz öz torpağımızın tarixini də, onun bəzi beynəlxalq səviyyəli avantüristlər tərəfindən müharibəyə sürəkləndiyini də yaxşı bilirik. Amma mən buna təəssüf edirəm

ki, bizim vətənpərvərlik ruhunda yazılmış əsərlərimiz, çəkilməmiş filmlərimiz azdır.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Bu məsələdə mən sizinlə tamamilə şərikəm. Mənim yadımdadır, ikinci dünya müharibəsi zamanı bizim şairlərimiz, yazıcılarımız gücə-gündüz cəbhədə - əsgərlərin yanında idi. Müharibəyə aid nə qədər əsərlər, filmlər meydana çıxdı o vaxt?

Həm mülki əhali, həm də əsgər və zabitlər sənətkar sözüne həmişə böyük inam bəsləyib. Mənim rəhmətlik qaynatam Əziz Əliyev müharibə illərində qonşu İran dövlətinə ezam olunarkən, oraya böyük bir dəstə şair və yazıçı ilə getmişdi. Nə üçün? Çünki yazıçı sözüne ehtiyac çox idi. Biz həqiqətən öz təbliğatımızı yüksək səviyyədə qurmalıyıq.

ZİYA BÜNYADOV: - Mən açıq demək istəyirəm ki, bu məsələdə də Heydər müəllimdən çox şeylər öyrənmək olar. Mən diqqət yetirirəm, o, haraya, hansı ölkəyə gedirsə, mütləq özü ilə ölkəmizin böyük bir xəritəsini götürür. O, əcnəbi ölkələrin rəhbərləri və siyasi xadimləri qarşısında çıxış edərkən Azərbaycanın ərazisi barədə ətraflı məlumat verir, adamları maraqlandıran sualları səbrlə cavablandırır, lazım gələndə ölkəmizin tarixi ilə bağlı keçmişə eks-

kursiya edir. Biz elə bir zamanədə yaşayırdıq ki, öz dərdlərimizi dünyaya özümüz çıxarmalıyıq.

İLHAM: - Doğrudur, Ziya müəllim. Biz həm də ona çalışmalıyıq ki, gənclərimiz daha məlumatlı və savadlı olsunlar. İndiki dövr, insanların intellekt səviyyəsinin yüksəkliyini tələb edir. Biz ona da səy göstərməliyik ki, cavablar hələ məktəb skamyası atxasında ikən bir neçə xarici dil öyrənsinlər.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Yaxşı bir məsələ var - deyirlər ki, insan neçə dil bilirsə, elə o qədər insan deməkdir.

ZİYA BÜNYADOV: - Heydər müəllim, Sizin dediyiniz bu məsələdə İlham Əliyevin şəxsi həyat və təcrübəsi ən yaxşı misaldır. Onun bir neçə dildə sərbəst danışması məni çox sevindirir. Mən xalqımızın savadlı gəncləri ilə daim fəxr edirəm.

JURNALİST QIZ: - İlham Əliyevlə bağlı bir çox xarici ölkələrin məlumat agentlikləri və analitikləri dəyərli informasiyalar yayırlar.

HEYDƏR ƏLİYEV: - O, nə məlumatlardı elə?

JURNALİST QIZ: - Əksəriyyət belə bir fikirdədir ki, o, müasir Azərbaycan gəncliyinin lideridir.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Mən gəncliyin hər bir mütərəqqi addımını bəyənir, təqdir edirəm. Biz çalışmalıyıq ki, gənclik bütün sahələrdə nümunə olsun. Mən əminəm ki, çox yaxın bir gələcəkdə onlar elm, mədəniyyət, idman sahəsində böyük uğurlar əldə edəcəklər.

JURNALİST QIZ: - Hətta, bu məsələlərdə bir qədər mühafizəkar təsir bağışlayan sovetlər quruluşu dönməində belə Heydər Əliyev, bizim onlarla elm və mədəniyyət xadiminin yüksək mükafatlarla təltif edilməsi üçün əlindən gələni əsirgəməirdi.

ZİYA BÜNYADOV: - Mən bütün bu prosesləri hələ o zamanlar diqqətlə izləyirdim. Bizimlə qonşu olan bir sıra dövlətlərin liderləri çox əndişələnirdilər. Nə üçün? Çünki bizim böyük elm və sənət adamları tez-tez yüksək mükafatlara layiq görülürdü. Çünki səsimiz dünyanın hər yerindən eşidilirdi. Çünki o vaxtkı mərkəz bizimlə hesablaşırdı. Bütün bu işlərin uğurla həyata keçirilməsi isə əsasən bir nəfər şəxsiyyətin adı ilə bağlı idi. Bu şəxsiyyət isə Heydər Əliyev idi.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Madam ki, söhbət düşdü, mən bir məsələni də qeyd etmək istəyirəm; o vaxt qonşu respublikalardan da Kremlə

mənimlə bağlı ərizə və şikayətlər daxil olurdu. Bədnam qonşularımız isə bu məsələdə lap rekord vururdular. Guya mən öz ölkəmizi orden-medal yağışında çimizdirirəm, iqtisadiyyatımız isə yerində sayır. Əslində isə, məsələnin kökündə başqa şeylər dayanırdı. Orada hakimiyyət daxilində qruplaşmalar mövcud idi və həmin qruplaşmaya daxil olan insanlar bir-birini didib parçalamağa hazır idi. Məhz bu səbəbdən də hansısa elm və sənət adamının yüksək dövlət mükafatına təqdim edilməsi elə onların öz aralarında kəskin mübahisələrə səbəb olurdu. Elə respublikalar var idi ki, oranın siyasi lideri Sovet hakimiyyətinin bütün mövcudluğu dövründə hansısa sənətkarın üzə çıxarılmasına, hansısa fəxri adın verilməsinə nail ola bilmədi. Amma biz bütün bunları edə bildik. Nə üçün? Çünki arxamızda xalqın gücünü hiss edirdik. Çünki xalq bizimlə həmrəy idi. Xalqdan ayrı düşən dövlət xadimi qanadsız quş kimidir. Yüksəkliyə uçmaq üçün ən geniş səma xalqın ürəyidir. Kim o səmanı fəth edə bilsə, o, daha əngin səmalara baş vura bilər. Hərə öz məşğul olduğu sahədə yüksəkliklərə uçmağa can atmalıdır.

ZİYA BÜNYADOV: - Heydər müəllim, cavanlar bilməsə də, mən bu məsələlərin həlli üçün Sizin hansı çətinliklərlə üzləşdiyinizi yaxşı bilirəm. İndi isə bütün bunları öz dilinizdən eşitdim.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Mən yaranmış fürsətdən istifadə edib bəzi məsələlər barədə sizinlə söhbət etdim. İndi isə ölkəmizə gələn qonaqlarla bəzi məsələlərin həllini müzakirə edəçəyik. Buyurun, zala keçək.

Musiqi. Heydər Əliyev, Ziya Bünyadov, İlham Əliyev və Jurnalist qız foyedən zala keçirlər. Ekranı Azərbaycanın neft salnaməsini əks etdirən müxtəlif şəkillər, tablolar və grafiika nümunələri göstərilir.

Ekranı bir-birini əvəz edən şəkillərin görüntüsü başa çatdıqdan sonra səhnədə Heydər Əliyev və Polkovnik.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Buyur, eşidirəm.

POLKOVNİK: - Cənab Prezident, mən fürsətdən istifadə edərək baş verən hadisələrlə bağlı Sizə bəzi məlumatları çatdırmaq istəyirəm.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Mən artıq məlumatlıyam. Amma bəzi nüansları aydınlaşdırmaq istəyirəm. Sizə elə gəlmirmi ki, bu terror aksiyasına çoxdan hazırlıq görülmüb?

POLKOVNİK: - Siz tamamilə haqlısınız. Bu, bir-iki günün işi deyildir.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Yəqin ki, hadisənin məhz bu gün törədilməsinə edilən cəhd də təsadüfi xarakter daşıdır.

POLKOVNİK: - Qətiyyə. Mən Sizinlə bu məsələdə tamamilə şərikəm. Bu gün bütün dünyanın nəzəri Azərbaycana, onun paytaxtı Bakıya dikilib. Terrorçular bu fürsətdən istifadə edərək diqqəti əsas məsələdən yayındırmaq istəyiblər.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Bəli, elədir. Onlar bu terror aktını törətməklə insanları – həm bizim vətəndaşları, həm də əsrin müqaviləsində iştirak edən qonaqları qorxuya salmaq istəyiblər. Mən bu günlərdə belə bir aktın keçirilməsini heç də istisna etmədim. Çox güman ki, onlar bir neçə yerdə partlayışlar törətmək, dinc əhalini öldürmək, yaranacaq hərc - mərclikdən istifadə edərək öz bədnam niyyətlərini təzədən həyata keçirmək xülyasına düşüblər.

POLKOVNİK: - Bizim əməkdaşlar bu işin izinə düşən kimi əməliyyata başladılar. Gərgin iş aparıldı.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Mənə çatan məlumata görə, onlar bu dəfə də böyük körpülərin altında partlayıcı maddələr, bombalar quraşdırıblar.

POLKOVNİK: - Elədir, cənab prezident. Şəhərdəki iki böyük körpünün altından külli miqdarda partlayıcı maddə əldə edilib.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Mən həmişə demişəm və yenə də deyirəm: ölkədə bəzi qüvvələrin əlində külli miqdarda silah-sursat vardır. Bu dağıdıcı maddə və silahlar hərc - mərclik dövründə ələ keçirilib.

POLKOVNİK: - Doğrudur. İndi terrorçular həmin silahlardan hakimiyyətə təzyiqliq aparatı kimi istifadə etməyə çalışırlar.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Hələ köhnə hava onların başından çıxmayıb. Doğrudanmı bu adamlar dərk etmək istəmirlər ki, indi güc tətbiq etməklə hakimiyyətə gəlmək qeyri-mümkündür? Doğrudanmı onlara ələ gəlir ki, biz hansısa terror aktının törədilməsindən qorxuya düşüb geri çəkilməyə, bunlar isə yaranmış əlverişli fürsətdən istifadə edərək ölkəni təzədən

fəlakətə sürükləyəcəklər? Niyə onlar başa düşmək istəmirlər ki, bütün bunlar xam xəyal və boş xülyalardan başqa bir şey deyildir?

POLKOVNİK: - Məlumatlara görə, onların hədəfində dövlət başçısı və onun yaxın ətrafı durur.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Mən bir dövlət başçısı kimi heç bir şeydən çəkinmirəm. Onların məni aradan götürməyə yönəlmiş planları da absurdur. Hətta, bu planın həyata keçiriləcəyi təqdirdə belə, vaxt qətiyyətlə terrorçuların xeyrinə işləməyəcək. Biz stabil hakimiyyət qurmaqdayıq. Mənə ələ gəlir ki, bu məkrli niyyətin həyata keçirilməsində bizimlə konfliktə olan qonşu dövlətlərin də müəyyən maraqları vardır.

POLKOVNİK: - Biz bu versiyanı da istisna etmirik. Artıq terrora cəhd göstərənlərin bir neçəsi ələ keçib, həbs olunub. İstintaq bir çox həqiqətləri üzə çıxaracaq.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Son illərdə baş tutan və baş tutmayan az qala bütün terror aktlarının eyni dəst-xətlə hazırlandığı diqqəti çəkir.

POLKOVNİK: - Biz bu versiyanın da üzərində işləyirik. Sanki terrorçular bir nöqtədən idarə olunurlar. Ötən dəfə metroda partlayış

törədən terrorçunun özü də həlak olmuşdu. Onun ölümü bir çox mətləblərin üstünün açılmasına mane oldu. Amma bizim kəşfiyyatçılar sübuta yetirdilər ki, həmin cinayətin izi qonşu dövlətə gedib çıxır. Çox güman ki, həmin cinayətkarın terror aktına cəlb olunması üçün illər uzununu hazırlıq işləri aparılıb.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Baş verənlər mənim xatırımdadır. Həmin terrorçu bizim vətəndaşımız olsa da, xarici ölkə kəşfiyyatçıları tərəfindən ələ alınmış. Mən həmişə demişəm, yenə də deyirəm: sərhədlərimiz göz bəbəyi kimi qorunmalıdır. Xüsusən, gənc dövlətlər bu məsələlərdə həmişə ciddi problemlərlə üzləşirlər. Bir çox ölkələrin cinayətkarları və işbazları özləri üçün yeni yaranan dövlətlərin ərazisində münbit şərait axtarırlar. Bizim xalqımızın insanları arasında çox sadə, səmimi, hətta, sadəlövh şəxslər çoxdur. Xarici kəşfiyyat bəzən bu cür adamları ələ keçirmək istəyir. Ona görə ayıq-sayıq olmaq tələb olunur. Mən gələcəkdə də bu cür hadisələrə cəhd göstərilməyini istisna etmirəm.

POLKOVNİK: - Cənab Prezident, Siz yaxşı bilirsiniz ki, bizim əlaqədar idarə və təsisatların nümayəndələri indiyəcən dövlətin və və-

təndaşların təhlükəsizliyinin təmin olunması üçün əllərindən gələni əsirgəməyiblər. Mən Sizi əmin etmək istəyirəm ki, biz bundan sonra da var gücümüzlə Sizin tapşırıqlarınızı layiqincə yerinə yetirməyə çalışacağıq.

HEYDƏR ƏLİYEV: - İndi Azərbaycan dünyanın diqqət mərkəzində olan dövlətlərdən biridir. Çox yaxın bir vaxtda ölkəmizə gələnlərin sayı birə beş artacaq. Biz çalışmalıyıq ki, bütün dünya bizim respublikamızı stabil, sabit bir ölkə kimi tanısin. Bizim insanlarımız böyük sarsıntı və faciələr görüblər. Onlar bundan sonra rahat yaşamaladırlar. Buna onların haqqı çatır. Aydındırımı?

POLKOVNİK: - Bəli, hər şey ayındır, cənab Prezident.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Gedə bilərsiniz.

Polkovnik gedir.

Səhnə yavaş-yavaş qaranlıqlaşır. Sonra işıqlar təcridən gürləşir.

Əvvəlcə həzin musiqi sədası eşidilir.

Sonra ekranda Heydər Əliyevin ailə həyatının müxtəlif dövrlərini əks etdirən foto-şəkillər kino lenti kimi axıb gedir.

Musiqinin müşayiəti ilə kişi və qadın səsinə dialoq səslənir.

KİŞİ SƏSİ

Sənin yoxluğuna inanmıram mən,
Səni axtarıram qarda, dumanda.
Adın heç bir zaman düşmür dilimdən,
Şəklin göz önümdən getmir bir an da.

QADIN SƏSİ

Gələrəm mən sənin yuxularına,
Açsan gözlərini çıxıb gedərəm.
Dözsəm də zamanın ağrılarına,
Mən sənin gözüne baxıb gedərəm.

KİŞİ SƏSİ

Hər bahar çəmənə- çölə boylanıb
Əlvan çiçəklərdən soraram səni.
Ürəyim qüssədən o qədar yanıb,
Deyirəm indi də yoraram səni.

QADIN SƏSİ

Əlçatmaz- ünyetməz bir yerdəyəm mən,
Təkcə sən görürsən bilirəm məni.
Sarı simə dəyən bir pərdəyəm mən,
Bu dünyə əzəldən olubdur fani.

KİŞİ SƏSİ

Əlimdə olsaydı əgər ixtiyar
Zamanı tərsinə addımlayardım.
Təzədən gələrdi o qış, o bahar,
Hər ötən günümü sənlə sayardım.

İl ilə, ay aya calanır bu gün,
Dünəndən sabaha köç ələyirik.
Zamanla birlikdə addımlamaqçün
Zamandan bir möhlət, vaxt diləyirik.

QADIN SƏSİ

Burda sanıram ki, dayanıb zaman,
Nə şimşəklər çaxır, nə külək əsir.
Hər tərəf çisəkdir, hər tərəf duman,
Zamanın özü də düşübdür əsir.

Burda əlamət yox gələn bahardan,
Açan çiçəklərdən xəbərsizlik biz.
Günəş harda batır, boylanır hardan,
Bilmirik, qüssəylə dolur qəlbimiz.

KİŞİ SƏSİ

Bir tərəfdə həyat, bir yanda ölüm,
Birində qaranlıq, birində işıq.
Çoxdandır üzümdə qalıbdır əlim,
Çox az suallara cavab tapmışıq.

İnsan təbiəti sirlərlə dolu,
Çulğayır ürəyi gah sevinc, gah qəm.
Bir zaman səninlə getdiyim yolu
İndi tək gedirəm, tənha gedirəm.

QADIN SƏSİ

Görünür dünyanın qanunudur bu,
Bir-bir bu dünyadan köcür nəsillər.
Sonun əvvəli var, əvvəlin sonu
Durna qatarı tək köçür fəsilələr.

Nə etmək, dünyada zərrədir insan,
Kainat sonsuzdur, zaman hüdudsuz.
Nə qədər beyinlər çıxıb sıradan,
Nə qədər ürəklər bağlayıbdı buz.

KİŞİ SƏSİ

Qalır bu dünyada ləpirlərimiz,
Qalır dünya boyda eşqimiz, qalır.
Dünyaya bir dəfə göz açmışıq biz,
Kainat insanla - bizlə ucalır.

QADIN SƏSİ

İnsansız bu dünya nəyə gərəkdir?
İnsanla xoşbəxtdir, şaddır bu dünya.
Dünya ösü boyda vuran ürəkdir,
Hamıya doğmadır, yaddır bu dünya.

KİŞİ SƏSİ

Nə edək, bizsiz də sağdı bu dünya,
Biz də bu dünyanın bir zərrəsiyik.
Gərək insan oğlu dünyanı duya,
Çıxa bu dünyanın dərdinə şarik.

QADIN SƏSİ

Bəli, bu dünyada yaşayan kəsin
Gərək dünya boyda ürəyi olsun.
Dünyanın dərdini daşıyan kəsin
Gərək bu dünyada bir izi qalsın.

Nümayiş etdirilən şəkillər elegiya-monoloqun yazıldığı lent tədricən yığışdırılır.

Səhnə dəyişir.

Naxçıvan.

Cavidin məqbərəsi.

Turan Cavid məqbərə önündə dayanaraq xəyala gedib.

Uzaqdan asta, lirik musiqi sədasi eşidilir. Kişi səsi ilə Cavidin şeiri ifa olunur.

Şeirin ifası başa çatır.

Turan xanım xəyaldan ayrılır.

Lətif müəllim əlində gül gəlir. O, tər gülləri məqbərənin üstünə qoyub Turan xanıma yaxınlaşır.

LƏTİF MÜƏLLİM: - Salam, Turan. Deyəsən, elə bu səhərdən gəldiyindir.

TURAN XANIM: - Bəli. Atamla söhbətdən doymuram. Lətif müəllim, bir söz demək istəyirəm. Amma qorxuram deyəcəyim fikir bir qədər qeyri-ciddi səslənə.

LƏTİF MÜƏLLİM: - Çəkinmə, de... Cavidin övladı yalnız ağıllı sözlər deyə bilər. Eşidirəm...

TURAN XANIM: - Lətif müəllim, dediyim odur ki, insan, hətta, qocalıb ahıllıq yaşına çatanda belə, ata məsləhətinə ehtiyac duyur. İnanın ki, mən bu gün Cavid sözünə həmişəkindən daha çox ehtiyac duyuram.

LƏTİF MÜƏLLİM: - Təkcə sənsənmi bu arzu və düşüncələrlə yaşayan? İndi bütün bu məmləkət, bəlkə də bütün dünya Cavidin bir zaman səsləndirdiyi suallarla üzbəüz qalmışdır. Dünyamız indi də qana çalxanır. İnsanlar indi də hərbin alovlarında yanıb külə dönürlər. Mənəviyyat get-gedə aşınmaqdadır. Böyük dövlətlər kiçik dövlətlərə dərs deyir; həm də nəinki dərs, hətta, kefi istəyəndə ağır cəza da verir. Cavid əfəndi dünyanı hürr və dürr görmək istəyirdi. O, "İblis"-i yazanda bəlkə də güman etmirdi ki, onillər keçəcək, amma iblislər ölməyəcək; dünyaya bir-birindən qorxulu və təhlükəli iblislər gələcək. Bəli, bizim bu günümüzdə Cavidə daha çox ehtiyac var.

TURAN XANIM: - Siz mənim ürəyimdən keçənləri çox düzgün ifadə etdiniz, Lətif müəllim. Bizim xalqımızın, millətimizin Sizin kimi ziyalılara da böyük ehtiyacı var. Siz insanların qəlbində daim bir maarif, mədəniyyət işığı yandırmısınız.

LƏTİF MÜƏLLİM: - Rəhmətlik Cavid əfəndi bir zaman çox haqlı olaraq deyirdi ki, bizə qılıncdan da ulu qüvvət olan bir güc lazımdır: bu güc – mədəniyyətdir.

TURAN XANIM: - Amma təəssüflər ki, bəziləri mədəniyyəti olduqca zəif və gücsüz hesab edirlər. Hətta mədəni adamlara gülən, ən yaxşı halda ona yazdığı gələn vətəndaşlarımız da var.

LƏTİF MÜƏLLİM: - Belələrini Cavid əfəndi nadan, onun dostu Mirzə Cəlilsə, üzr istəyirəm, zırrama adlandırırıd. Mən də cəmiyyətimizdə bu gün ölməz Sabirin yaratdığı personajları göz qabağında görəndə əzab çəkirəm. Həmin boynuyuğunlarla təsadüfən üz-üzə gələndə böyük şairin ölməz misrası səslənir qulağımda: "Bizdə bu soyuq qanları neylərdin, ilahi?"

TURAN XANIM: - Allah onların, bu xalqın yolunda şam kimi yanan o müqəddəs insanların, hamısına qəni-qəni rəhmət eləsin.

LƏTİF MÜƏLLİM: - Amin. Qəbirləri nurla dolsun.

TURAN XANIM: - Bir azdan Prezidentimiz də təşrif buyuracaq.

LƏTİF MÜƏLLİM: - Elədir. Heydər Əliyevin hər gəlişi bizim üçün toy- bayramdır.

TURAN XANIM: - Mən hər gün qəlbən Heydər müəllimə öz minnətdarlığımı bildirir, ona uzun ömür və cənsağlığı arzu edirəm.

LƏTİF MÜƏLLİM: - Cavid əfəndinin ruhu məhz onun sayəsində dinclik tapıb.

TURAN XANIM: - Bəli, elədir.

Səs-küy. Musiqi. Aqışlar.

Heydər Əliyev və İlham Əliyev səhnədə görünürlər.

İlham Əliyev əlindəki gül dəstəsini məqbərənin önünə qoyur. Onlar Lətif müəllimə və Turan xanıma yaxınlaşırlar.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Mən nə dəyərlı insanları görürəm burada. Xoş gördük sizləri.

TURAN XANIM: - Xoş gəlmisiz, hörmətli Prezidentimiz.

LƏTİF MÜƏLLİM: - Həmişə Siz gələsiz, Heydər müəllim.

İLHAM: - Hamınızı xoş gördük.

Heydər Əliyev onların hər ikisi ilə görüşür.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Cavidin məqbərəsini ziyarət etməyi özümə borc bildim.

TURAN XANIM: - Allah Sizdən razı olsun.

LƏTİF MÜƏLLİM: - Cavid hamımız üçün müqəddəs bir insandır.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Bəli, Lətif müəllim, doğru buyurursuz. Cavid bütün bəşəriyyətin dərdlərini düşünən bir insan olub. Məhz buna görə də hər bir bəşər övladı onun kecdiyi ömür və yaradıcılıq yolu ilə tanış olsa çox şey qazana bilər.

LƏTİF MÜƏLLİM: - Cənab Prezident, elə bayaq Turan xanımın bu məsələlər barədə söhbət edirdik. Biz də belə bir qənaətə gəldik ki, Cavid bəşəriyyətə məxsus bəşəri şairdir.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Bilirsinizmi, mən həmişə belə düşünmüşəm və indi də bu fikirdəyəm ki, bütün böyük sənətkarlar bütün dünyaya məxsusdurlar. Öz qınına çəkilib kiçik hissələrlə yaşayan və bu hissələri qələmə alan insan heç vaxt böyük sənətkar ola bilməz.

İLHAM: - Hər bir xalqı dünya arenasına onun böyük övladları, o cümlədən, istedadlı sənət adamları çıxarır.

TURAN XANIM: - Nə yaxşı ki, bizim bu cür sənətkarlarımız az deyildir.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Bəli, bizim çox dəyərli insanlarımız, tarixi şəxsi olubdur. Mən həmişə, bütün fəaliyyətim boyu çalışmışam ki,

onların xatirəsini əbədiləşdirmək üçün əlimdən gələni əsirgəməyim. Mən şadam ki, bu işdə mənim doğma xalqım da daim mənə dəstək verib.

LƏTİF MÜƏLLİM: - Yəqin ki, Sizin bu xeyirxah işlərinizi bu xalq heç zaman unutmayacaq. Bəli, həqiqətən məhz Sizin təşəbbüsünüz sayəsində bizim böyük fikir və söz adamlarına heykəllər qoyulub, onların xatirələri bir çox yerlərdə əbədiləşdirilib.

TURAN XANIM: - Xalqın öz layiqli övladlarını yaxından tanıması üçün görək xalqın rəhbəri də əlindən gələni əsirgəməsin.

İLHAM: - Mən imkan tapan kimi, öz xalqımızın böyük dühalarının yaradıcılığı ilə yaxından tanış olmaqdan zövq alıram. Həqiqətən, bizim çox nəhəng filosof və mütəfəkkirlərimiz olub. Biz bəzən öz mənsub olduğumuz xalqın layiqli insanlarını görmür və ya görmək istəmir, əvəzində başqa xalqlarda dahilər axtarıyıq.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Elədir. Həqiqətən, belə düşüncə sahibləri də az deyildir. Mən həmişə bu cür nihilistləri tənqid etmişəm. Öz xalqının mədəniyyətini sevə bilməyən kəs başqa xalqların mədəniyyətini də lazımını səviyyədə qiymətləndirə bilməz. Elə xalq özü də belə fi-

kirdə olanları özünə yad hesab edir, onu qəbul edə bilmir. Əlbəttə, mən onu da xüsusi vurğulamaq istəyirəm ki, hər bir qələməalınan mövzu bəşəri səciyyə daşmalıdır. Biz bunun ən gözəl nümunələrini Cavidin yaradıcılığında aydın şəkildə görə bilirik.

İLHAM: - Doğrudan da Cavid çox fenomenal bir şəxsiyyətdir. O, ilk baxışda əyalət təsiri bağışlayan bir məmləkətdə yaşayıb. Özü də cəhalətin hökm etdiyi bir zamanda. Amma bütün əsərlərində insanlığı düşündürən suallara cavab axtarılır. Həmin əsərlərin hamısı işıqla doludur.

LƏTİF MÜƏLLİM: - Mənə elə gəlir ki, hələ illər geçdikcə Cavid əfəndi bizə daha da yaxınlaşacaq.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Biz bu məqbərəni ucaltmaqla bir növ Cavid qarşısında borcumuzu qismən də olsa yerinə yeturmək istəmişik.

Köməkçi və Polkovnik gəlirlər. Hamı onlarla əl tutub görüşür.

KÖMƏKÇİ: - Hamınızı bir daha xoş gördük. Doğma torpağa xoş gəlmisiniz.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Naxçıvanda gedən quruculuq işləri diqqəti çəkir. Məncə bu işlərin tempini bir qədər də artırmaq olar.

KÖMƏKÇİ: - Bəli, cənab Prezident, doğru buyurursunuz, biz gələcəkdə daha böyük layihələrin həyata keçirilməsinə çalışacağıq.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Lap yaxşı. Mənə elə gəlir ki, stabillik də qənaətbəxşdir.

POLKOVNİK: - Cənab Prezident, mən bayaq paytaxtla əlaqə saxladım. Sakitlikdir. Burada işə, gördüyünüz kimi, hər şey qaydasındadır. Əhali sizin gəlişinizdən çox məmnundur.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Mən də öz xalqımızdan, onun iradəsindən çox razıyam. Əminəm ki, bizim bundan sonra həyata keçirəcəyimiz tədbirlər də millətimiz tərəfindən razılıqla qarşılanacaq.

Ziya Bünyadov və Jurnalist qız gəlirlər. Onlar hamı ilə əl tutub görüşürlər.

ZİYA BÜNYADOV: - Hamınızı birlikdə görməyimə çox şadam.

JURNALİST QIZ: - Hər tərəfdə şadlıq, çaçağır... İstərdim ki, bu xalqın heç bir problemi olmasın.

LƏTİF MÜƏLLİM: - Allahın və rəhbərin köməkliyi ilə tezliklə bütün problemlərimiz yoluna qoyular.

İLHAM: - Dinlik, sabillik olanda problemləri də həll etmək asan olur.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Çox şey bizim özümüzdən asılıdır. İndi biz azad, müstəqil bir ölkədə yaşayırıq. Təbii ki, problemlərimiz də az deyil. Amma insanlarımız zəhmətsevərdir, heç bir çətinlikdən qorxmurlar. Ona görə də tam əminliklə demək olar ki, ölkəmiz tezliklə dünyanın aparıcı dövlətlərindən birinə çevriləcək. Azərbaycan dünyaya bir günəş kimi doğacaq.

İLHAM: - Buna yəqin ki, hər kəs inanır. Çünki bu, təkzibolunmaz bir reallıqdır.

KÖMƏKÇİ: - Biz bunu Naxçıvanın timsalında da görürük, cənab Prezident.

ZİYA BÜNYADOV: - Bizim xalqımız çox çətinliklərdən, məhrumiyətlərdən çıxıb. Onun xoşbəxt, azad yaşamağa haqqı var.

TURAN XANIM: - Mən hər gün Allaha dua edirəm ki, millətimi düşmən məkrindən uzaq eləsin.

ZİYA BÜNYADOV: - Mən təəccüblənirəm. Nəyə görə belə sülhsevər bir xalq qansız,

hiyləgər, yaltaq, azğın bir millətlə qonşu olmalı idi.

LƏTİF MÜƏLLİM: - Onların bütün fitvası əbəsdir. Dünya get-gedə kimin kim olduğunu dərk etməyə başlayıb.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Bizim hər birimiz çalışmalıdır ki, dünyanın hər yerində ölkəmizi layiqincə təmsil edək. Yəni dediyim odur ki, dövləti çox vaxt sərvətinə görə yox, boya-başa çatdırdığı şəxsiyyətlərə görə tanıyırlar.

Kişi və Nümayəndə gəlirlər. Onlar məqbərənin önünə gül dəstələri qoyaraq hamı ilə əl tutub görüşürlər. İndi tamaşanın bütün iştirakçıları səhnədədir.

NÜMAYƏNDƏ: - Mən Cavid əfəndinin məqbərəsini ziyarət etməyi özümə borc hesab etdim.

KİŞİ: - Mən də hörmətli Prezidentimizi görməyə gəldim.

HEYDƏR ƏLİYEV (gülümsəyir): - Mən bu kişini çoxdan tanıyıram. O, sadə bir insandır. Kişi, nə oldu, sənin problemlərin həll olundu mu? Ta paqonluların səninlə bir işi yoxdur ki?

KİŞİ: - Allah Sizdən razı olsun. Hər şey öz qaydasındadır. Hamı məndən razıdır, mən də hamıdan razıyam.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Elə isə biz də səndən razıyıq. Sən qoçaq, qorxmaz kişisən...

Hamı gülüşür. Əl çalanlar da var.

KİŞİ: - Sizin kimi arxası, dostu olanın kimdən, nədən qorxusu ola bilər ki?

LƏTİF MÜƏLLİM: - Bu kişi son vaxtlar bütün məclislərdə öz ağıllı söhbətləri ilə hamını feyziyab edir. Az qala Cavid əfəndinin bütün şeirlərini əzbərdən öyrənib. Hətta, yeri gələndə Ziya müəllimin kitablarından da sitatlar gətirir.

ZİYA BÜNYADOV: - Mənim qazancım həm də bu oldu ki, burada yeni bir oxucu tapdım.

KİŞİ: - Vallah, siz məni bu cür tərifləməklə bir qədər utandırırınsınız.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Belə bir məsəl var; deyirlər ki, utananın uşağı olmaz. Amma mən bilən sizin oğlunuz var. Arvadının nənəsi necə, sağdırmı?

Gülüşmə.

KİŞİ: - Bax, mən Prezidentimizi bu cür sədəliyinə görə sevirəm. Bəli, hörmətli Heydər müəllim, arvadımın nənəsi sappasağdır. Yaşı da ki, məşallah, yüzü keçdi... Hamınıza belə uzun bir ömür arzulayıram.

Hamı gülür.

KÖMƏKÇİ: - Bu kişi, həqiqətən, son illərdə Cavidin vurğunlarından birinə çevrilib.

TURAN XANIM: - Sağ olsun. Mən öz adımdan və bütün Cavidsevənlər adından bu gözəl insana öz təşəkkürümü bildirirəm.

İLHAM: - Sağ ol, ağsaqqal.

KİŞİ: - Siz də sağ olun. Heç yuxuma da girməzdi ki, nə vaxtsa belə mötəbər insanlarla görüşüb söhbət edə bilərəm.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Əziz dostlar, biz bu gün buraya böyük cavidin məqbərəsini ziyarət etməyə gəlmişik. Yəqin ki, ürəyi dolu olanlar, söz demək istəyənlər var.

ZİYA BÜNYADOV: - Həqiqətən, hamının ürəyində bir Cavid heykəli var. Hamı bu böyük sənətkar və dahi insan haqqında söz deyə bilər. Amma, Heydər müəllim, mənə elə gəlir ki, Siz bu gün elə hamının adından söz deyə

bilərsiniz. Baxmayaraq ki, siz öz sözlünüzü həm də əməli işlə demiş, vaxtilə Cavidin məzarının onun öz doğma vətəninə gətirilməsi üçün qeyri-adi bir cəsarət nümayiş etdirmisiniz.

LƏTİF MÜƏLLİM: - Mən də Ziya müəllimin dedikləri ilə tamamilə şərikəm. Mənə hərdən elə gəlir ki, Cavidin ruhu daim bu məqbərənin ətrafında dolaşır. Sanki Cavid bizi görür, eşidir, dinləyir.

TURAN XANIM: - Mən hər gün atamla, onun müqəddəs ruhu ilə sakitcə söhbət edirəm. Əminəm ki, onun ruhu indi sakitləşib.

İLHAM: - Bu millətin azadlığı, xoşbəxtliyi yolunda Cavid şəhid olub. Hər kəsə belə bir şəhidlik qismət olmur.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Həqiqətən, Cavidin özü və əsərlərinin bir çox qəhrəmanları azadlıq, müstəqillik üçün canlarından kecməyə hazır olublar.

İLHAM: - O, azadlıq şairi idi.

KÖMƏKCİ: - Azadlığa bu cür məftunluq onun kökündən, ideallarından, şəxsiyyətiindən irəli gəlirdi.

LƏTİF MÜƏLLİM: - Mən bu gün özümü çox xoşbəxt sayıram. Nə yaxşı ki, yaşadığım bu uzun ömrü yelə verməmişəm. Nə yaxşı ki, bu günü də gördüm.

TURAN XANIM: - Mən bundan sonra ölsəm də dərdim yoxdur.

ZİYA BÜNYADOV: - Qoy hələ heç kəs ölməyə hazırlaşmasın. Çünki qarşıda bizi daha böyük hadisələr gözləyir.

JURNALİST QIZ: - Məncə, Azərbaycanın ən şərəfli tarixi hələ irəlidadır.

NÜMAYƏNDƏ: - Bizim xalqımız xoşbəxt olmağa layiqdir.

POLKOVNİK: - Bəli, xalqımızın buna haqqı var.

KİŞİ: - Cavid əfəndi deyirdi ki, bu dünyada hər kəsin yaşamaq haqqı var.

SƏSLƏR: - Cavidin ruhu şad olsun.

HEYDƏR ƏLİYEV: - Mən də siz deyənlərlə tamamilə şərikəm. İndi Cavidin ruhu şadıdır. Biz öz böyük şairimizlə fəxr edirik. Biz bu gün dərin fərəh hissi keçiririk. Çünki azad, müstəqil, demokratik bir ölkənin vətəndaşlarıyıq. Çünki xalqımızın yüzilliklər boyu ürəyində yaşadığı arzular bu gün çin olmuşdur. Bundan böyük bir səadət ola bilərmə? Məncə, yox. Bizim millətimiz, xalqımız zaman-zaman ağır imtahanlardan çıxmışdır. Ata-babalarımız yadellilərin istilalarına məruz qalmışdır. Amma bu xalq, öz varlığını, öz əzəmətini qoruyub saxlamışdır. Biz bu gün də bir çox problemlə üz-üzə gəlirik. Fəqət əminəm ki, o problem-

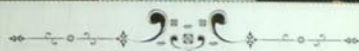
ləri sizin köməyinizlə həll edəcəyik. Mən də sizin kimi belə hesab edirəm ki, Azərbaycan bundan sonra daha da çiçəklənib inkişaf edəcək. Biz bu inkişafın bünövrəsini indidən qoyuruq. Qoy gələcək nəsillər daha azad, daha xoşbəxt bir cəmiyyətdə yaşasınlar. Mən inanıram ki, elə bu cür də olacaq. Mən inanıram ki, çox yaxın bir zamanda Azərbaycan dünyaya Günəş kimi doğacaq. Azərbaycan bizim düşünən beynimiz, vuran qəlbimizdir. Mən azərbaycanlı olduğum üçün fəxr edirəm. Mən bu xalqın oğlu olduğuma görə daxili bir qürur hissi keçirirəm. Mən ömrümü xalqıma bağışlayıram!

*Musiqi. Təntənəli marş.
Sonra Azərbaycanın himni səslənir. Hamı
ayaq üstə himni dinləyir.
İşıqlar yanıb-sönür. Alqış sədaları.*

Pərdə

SON

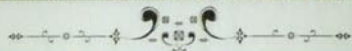

Жизнь свою дарю народу

МИРКАЗЫМ СЕИДОВ

ЖИЗНЬ СВОЮ ДАРЮ НАРОДУ

(драма в двух актах)

«ЭЛМ И ТАХСІЛ»
Баку – 2010

Мирказым Сеидов

Мирказым Сеидов.
Жизнь свою дарю народу (*драма в двух актах*).
Баку, «Элм и тахсил», 2010. – 432 стр.

*Книга издана при финансовой поддержке
Азербайджанского Представительства
Международного Азербайджанского Форума имени
Гейдара Алиева в городе Новосибирска РФ.*

ISBN 978-9952-809-87-9

«Элм и тахсил», 2010

Жизнь свою дарю народу

УЧАСТВУЮТ:

ГЕЙДАР АЛИЕВ
ИЛХАМ
ПОМОЩНИК
ЛЯТИФ МУАЛЛИМ
ТУРАН ХАНЫМ
ЗИЯ БУНИЯТОВ
ЖУРНАЛИСТКА
ПРЕДСТАВИТЕЛЬ
ПОЛКОВНИК
МУЖЧИНА
ЛЮДИ
ГОЛОСА

ПЕРВЫЙ АКТ

Кабинет Председателя Верховного Совета Нахчывана. Гейдар Алиев прохаживается с озабоченным видом. Звонит телефон. Гейдар Алиев поднимает трубку.

ГЕЙДАР АЛИЕВ: - Да, да, слушаю. (Пауза). В таком случае установите телефонную связь с Сулейман беём. Да, мы с ним знакомы долгие годы. В последние годы эта дружба превратилась в братство. Я расцениваю Сулеймана Демиреля как очень серьезного и влиятельного политического деятеля. (Пауза). Да, слушаю. Видимо, есть проблема в телефонной связи. Да, у телефона Гейдар Алиев. (Пауза). Приветствую Вас, Сулеман бей. Очень рад слышать Ваш голос. Я желаю всегда видеть Вас здоровым и бодрым.

Сулейман бей, как Вам известно, мы сейчас в очень тяжелом положении. Вы совершенно правы, нас хотят подвергнуть экономической блокаде. Конечно, Нахчыван небольшая территория и противостоять подобным действиям нам будет очень

трудно. Я знаю, что Ваше сердце бьется в унисон с Азербайджаном. И я тоже люблю Турцию как свою родину. Да, Сулейман бей, в сущности, мы это одна нация – два государства. Вы имете большое влияние в мире. Считаю, что, как и всегда, Вы и в дальнейшем, будете делать все, чтобы донести до мира голос правды о нас. (Пауза). Да, Сулейман бей. Я одобряю Ваш этот решительный шаг. Действительно, этот вновь построенный мост будет Олицетворением живой связи между двумя государствами. Этот мост Тоски после этого станет в полном смысле этого слова мостом Надежды, мостом Единения. Наш народ с нетерпением ждет дня открытия этого моста. До встречи, Сулейман бей. Желаю Вам крепкого здоровья и удачи в Ваших делах. До свидания, Сулеман бей ... Бог даст, в скором времени встретимся.

Гейдар Алиев вешает трубку, нажимает на кнопку вызова. Входит молодой помощник. У него в руках тетрадь и ручка.

ПОМОЩНИК:- Слушаю, господин Председатель.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Я только что переговорил с Президентом Турции Сулейманом Демирелем. Мы пришли к решению, что в самое скорое время необходимо завершить строительство моста между Нахчываном и Игдыром. Для этого необходимо работать день и ночь. Для нас сейчас ценно каждое мгновение. В ближайшие дни состоится открытие моста. Я дам указания нужным структурам. Ты возьми эти работы под серьезный контроль.

ПОМОЩНИК:- Слушаюсь, господин Председатель.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- (рукой указывает на приемную комнату):- Есть ли там, в приемной комнате кто-то кто меня ожидает?

ПОМОЩНИК:- Да, есть господин Председатель.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Кто?

ПОМОЩНИК:- Лятиф муаллим.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Лятиф муаллим? Ты о моем учителе говоришь? Ты знаешь, что он в прошлом мне преподавал? В таком случае, почему он еще там? Почему до сих пор ты не сообщил мне об этом?

ПОМОЩНИК:- Лятиф муаллим подошел только что, господин Председатель.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Скажите ему, пусть войдет. И потом запомни, когда приходит интеллигенция, никогда не держи их за дверью. (Улыбается). Чиновники могут немного и подождать, но интеллигенция – нет ... Они глаз народа, его думающий мозг. Все должны оказывать почет и уважение интеллигенции, особенно учителям. Потому что все многим обязаны им. Понятно?

ПОМОЩНИК:- Да, господин Председатель, Вы правы.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Можешь идти.

Помощник выходит. Лятиф муаллим входит. Это седой, приятного вида, лучезарный старец в очках. Гейдар Алиев идет к Лятиф муаллиму, с почтением здоровается с ним за руку.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Добро пожаловать, Лятиф муаллим...

ЛЯТИФ МУАЛЛИМ:- Большое спасибо. Дай бог приходить в Ваши радостные дни.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Как ваши дела? Честно говоря, я всегда помню о Вас. Прос-то я не могу поддерживать постоянную

связь с Вами из-за того, что здесь много дел и забот.

ЛЯТИФ МУАЛЛИМ:- Я понимаю Вас. Иногда я думаю, что хоть и невелика земля Нахчывана, но у нее проблемы чуть ли мирового порядка. Однако многие этого не понимают.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Вы говорите верную мысль. С точки зрения территории и населения здесь небольшое место. Однако, посмотрите с какими мы сталкиваемся проблемами? Топлива нет, продовольствия нет. Нет прямой наземной транспортной связи со столицей страны... Для устранения возникших трудностей я обратился ко всем тем государствам, которые могут прислушаться к моему слову, на которые я могу рассчитывать. По совести, неправильно было бы обвинять всех их – ведь немало тех, кто прислушался к моим словам, оказал помощь.

ЛЯТИФ МУАЛЛИМ:- Конечно, к Вашим словам везде должны прислушиваться. Ваш авторитет, личные связи...

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Нет, речь не идет только о моих личных связях. Мы должны стремиться к тому, чтобы никогда не оказываться в зависимом состоянии от других

стран. Нахчыван неотделимая часть Азербайджана, независимость Азербайджана должна стать гарантом превращения нашего края в сильную, мощную республику и я уверен, что так и будет в самое ближайшее время.

ЛЯТИФ МУАЛЛИМ:- Господин Председатель, я не собираюсь занимать много Вашего времени; знаете, зачем я пришел к Вам?

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Скажите, узнаем.

ЛЯТИФ МУАЛЛИМ:- Вам хорошо известно, что у проживающих здесь в Нахчыване людей исторически имелись родственные связи с населением, живущим на территории иранского и турецкого государств. Но что делать, ведь в прошедшие годы эти связи можно сказать почти, что полностью прекратились, прервались...

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Правильно. Я считаю, что эти связи должны быть снова восстановлены.

ЛЯТИФ МУАЛЛИМ:- Вы словно прочли мои сокровенные пожелания ...

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Чуть раньше я имел телефонную связь с Президентом Турции Сулейманом Демирелем. Мы этот вопрос

также обсудили с ним. Да, открытие моста Надежды следует ускорить.

ЛЯТИФ МУАЛЛИМ:- Этот мост станет также мостом, соединяющим судьбы ... Однако до сих пор в головах людей сидела мысль, что они больше никогда не смогут увидеть родственников, с которыми они были долгие годы разлучены.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Лятиф муаллим, история никогда не может замреть в одной точке. Коль скоро в этом мире изменяется каждая вещь, а также каждый, значит должна меняться и история. Ведь мы и сами живем в внутри той движущейся истории, которая изменяется, чуть ли не на наших глазах.

ЛЯТИФ МУАЛЛИМ:- Верно говорите, как же буквально на наших глазах изменился мир ... Иногда пребываешь просто в недоумении: как же столь огромная советская страна оказалась погребена в архиве истории?... Честно говоря, верится с трудом, что те годы заново не повторятся.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- История имеет свои железные законы. Верно, историю создают люди, однако не следует забывать, что и самих людей творит история и время.

ЛЯТИФ МУАЛЛИМ:- В ходе своей долгой жизни я еще раз пришел к мнению, что сын человеческий приходит в этот мир для творчества и созидания; однако его иногда не устраивает созданное им, поэтому он стремится разрушить построенное и заново возвести его.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Да, во многих случаях бывает именно так.

ЛЯТИФ МУАЛЛИМ:- Например, долгие годы в своих хвалах мы возвышали до небес советское объединение. Оказывается у этой власти также имелись преступления, неизвестные людям.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Общественный строй люди представляют.

ЛЯТИФ МУАЛЛИМ:- Гейдар муаллим, Ваше детство, молодость прошли на моих глазах. Вы и в то время, и в последующем достойно представляли среду, в которой проживали.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Человек должен немножко видеть вперед. Однако, к сожалению, все еще можно встретить людей с ограниченным мышлением. Таких наш народ правильно называет людьми, не видящими дальше своего носа. Да, мы были гражданами гигантского государства. Однако обс-

тоятельства сложились таким образом, что управляющая этой страной политическая система раз и навсегда сошла с исторической сцены. Обычно, когда разрушаются системы, это сопровождается большими бедствиями. Мы все должны постараться предохранить наш народ от этих бедствий.

ЛЯТИФ МУАЛЛИМ:- Я был свидетелем того, как крушилась прежняя система, т.е. царский образ правления. И в то время люди сталкивались с большими трудностями. Голод, нищета, безработица ... Все это сохранилось в моей памяти.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Судьба всех режимов, которые опираются на силу и насилие, обычно бывает такой. Поэтому необходимо построить такое общество, которое в полном смысле этого слова будет демократическим, справедливым. Самый прекрасный образец подобного представляют страны Европы. Верно, и в обществе, которое мы оставили в прошлом, были свои преимущества. В течение тех прошедших лет мы значительно продвинулись вперед. Была выращена достойная интеллигенция нашего народа. Расцвела культура. И эти дела мы не должны забывать. Позитивные дела следует оценивать по достоинству. Как гово-

рится, хорошо, когда каждая вещь зовется своим именем.

ЛЯТИФ МУАЛЛИМ:- Я полностью разделяю сказанное Вами. Действительно, мы должны уметь плохое называть плохим, а хорошее – хорошим. Я очень хорошо помню годы до и после войны. В то время большинство людей проживало в саклях. Господствовала безграмотность. Однако после установления советской власти принятый закон об обязательном образовании оказал большое влияние на формирование в дальнейшем жизненных позиций детей, получивших образование. Гейдар муаллим, и Ваши детские и юношеские годы стоят перед моими глазами. Верно, то время было очень тяжелым. Однако люди стремились избавиться от безграмотности.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Я тоже хорошо помню те годы. У нас был большой интерес к науке, образованию. Мои ровесники как бы соревновались в получении образования. У нас была большая вера в будущее. Именно с этой верой мы и входили в жизнь.

ЛЯТИФ МУАЛЛИМ:- Молодежь того вашего времени была вынуждена пройти через большие испытания. Коллективизация, война, разрушения, а затем нескончае-

мые дела нового созидания ... Вы всегда были впереди этих дел.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Давайте признаем, что с этими тяжкими годами связано также немало и приятных воспоминаний. Вообще-то, верно говорят, что у всех у нас есть одна родина под названием детство. Вы хорошо знаете, что после того, как я покинул эти места, изменилось русло моей жизни. Мне никогда не приходило в голову, что когда-то я вновь вернусь в эти места. Но в моей жизни иногда случаются странные лабиринты судьбы. Мне пришлось вновь вернуться в родные места. Нет, я решительно не сожалею об этом. Я вновь, как везде и всегда, служу своему народу, своей нации. Мне от этого очень приятно. Сейчас я переживаю очень странные ощущения – я как бы вновь встретился со своим детством. И без того вся моя сознательная жизнь день и ночь сопровождалась напряжением.

ЛЯТИФ МУАЛЛИМ:- Весь наш народ знает об этом. Кстати, а как Ваши дети, как у них идут дела?

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Я очень доволен детьми. Они достойно оправдали как мое доверие, так и моей покойной супруги Зарифы ханым. Мой сын Илхам длительное

время был занят педагогической Деятельностью в высшем учебном заведении, выпускником которого он был. Но когда я покинул Политбюро, его также отдалили от работы. Он в совершенстве знает несколько языков.

Сейчас занимается бизнесом. А дочь Севиль востоковед, ученый. Но в свободное время она также пишет музыку. В этом смысле она похожа на мать. Правда, я и сам не безразличен к музыке.

ЛЯТИФ МУАЛЛИМ:- Я хорошо помню Ваши выступления на съездах как азербайджанских, так и советских композиторов. Я также помню, что еще в детстве, как и к иным областям, Вы проявляли серьезный интерес также и к искусству. Вы чуть ли не наизусть знали произведения Джавида, Джаббарлы, Самеда Вургуня.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Bravo, Лятиф муаллим, к Вашей памяти не придерешься.

ЛЯТИФ МУАЛЛИМ:- Как бы она ни была сильна, но в этой сфере за Вами угнаться невозможно ...

ГЕЙДАР АЛИЕВ (смеется):- Я в качестве образца взял своего учителя.

ЛЯТИФ МУАЛЛИМ:- Я слышал также, что еще в юности у Вас была дружба с

Рашидом Бейбудовым. А Муслим Магомаев любил Вас чуть ли не как своего родителя.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- То, что Вы слышали верно. Я всегда был поклонником песен покойного Рашида Бейбудова. Еще в юные годы у меня с ним имелись добрые отношения. Однажды мы с ним прогуливались в прибрежном парке. Нам повстречался мой старший брат Гасан. Подойдя, он поздоровался с нами за руку. А затем полусерьезно сказал, что весь мир знает про Азербайджан благодаря нефти, а также Рашиду Бейбудову.

ЛЯТИФ МУАЛЛИМ:- Несколько лет раньше схожую с этой мыслью я услышал от нашего прекрасного композитора Тофика Кулиева; узнав, что я в свое время преподавал Вам, он, подойдя ко мне, сказал, что сейчас во многих странах наш народ знают благодаря Гейдару Алиеву.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Песни Тофика Кулиева я также люблю. Если помните, в самом начале сорокового года, когда мы учились в техникуме, в Нахчыван прибыла группа музыкантов. Тогда Тофик Кулиев был совсем молодым. Я, подойдя к нему, задал несколько вопросов о джазовой

музыке. Оказывается, с того времени Тофик запомнил меня. Впоследствии при каждой нашей встрече он, смеясь, вспоминал о тех годах.

ЛЯТИФ МУАЛЛИМ:- Дай бог, чтобы и его, и Ваша жизнь была долгой, ведь вы еще очень нужны этому народу.

Входит помощник.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Да, пожалуйста, слушаю.

ПОМОЩНИК:- Господин Председатель, Вас хотят видеть.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Кто?

ПОМОЩНИК:- Илхам муаллим. Ваш сын.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Да, как хорошо получается, заодно он близко познакомится с моим учителем. Пусть войдет.

Помощник выходит. Входит Илхам Алиев. Он здоровается за руку с Гейдаром Алиевым и Лятифом муаллимом.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Как дела?

ИЛХАМ:- Все в порядке.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Познакомся с Лятиф муаллимом, который в свое время преподавал мне. Чуть раньше он спрашивал про тебя. Ты подошел как раз к моменту бседы о тебе ...

ИЛХАМ:- Я особо почитаю учителей. Всеми удачами, которые мы обретаем в жизни, мы обязаны своим учителям. Лятиф муаллим, я рад нашему знакомству.

ЛЯТИФ МУАЛЛИМ:- Прекрасно, Гейдар муаллим, у Вас достойный сын. Можете спросить, почему я произношу эти слова. Я слышал, что как во время Вашего ухода с работы, так и в период политических давлений на Вас Илхам всегда был рядом. И сейчас он часто приезжает к Вам из Москвы, посещает родные места. Я учитель, не примите это как самовосхваление, но когда я смотрю на человека, то тотчас понимаю с каким настроением он живет.

ИЛХАМ:- Это наш долг.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Ты только сейчас прибыл.

ИЛХАМ:- Да.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Наверное, сейчас в Москве мороз ...

ИЛХАМ:- В вашем кабинете воздух холоднее, чем погода Москвы.

Смеются. Лятиф муаллим протирает очки.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- В это время года погода этих мест всегда бывает такой суровой. Ну, а жару летом ты сам видел ...

ИЛХАМ:- Континентальный климат всегда бывает таким ...

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Мое детство прошло в этих местах. Тогда в нашем Нахчыване летом было жарче, а зима была холоднее, чем сейчас.

ИЛХАМ:- Получается так, что вновь начинается возврат в те годы.

Смеются.

ЛЯТИФ МУАЛЛИМ:- Мне тоже так кажется ... В народе говорят, как хорошо, что в этот тяжелый период к нам на помощь прибыл Алиев, а не то выйти из этого сложного, тяжелого положения было бы не так просто.

ИЛХАМ:- Отец всегда любит работать в тяжелых ситуациях.

ЛЯТИФ МУАЛЛИМ:- Это исходит из его природы.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Поменьше хвалите меня. Потом прослышавшие об этом скажут, что Гейдар Алиев создает благоприятные условия для своего культа личности. Как видно, это просто моя судьба ... Хорошо, скажи, а каково положение в Москве?

ИЛХАМ:- Все в порядке ... Все здорово.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Я имею в виду также и политическую погоду.

ИЛХАМ:- Недовольство растет день ото дня. Россия погружается в очень убогое, безвыходное положение. Складывается ситуация, определение которой дал еще Ленин: верхи не могут управлять, низы не желают подчиняться.

ЛЯТИФ МУАЛЛИМ:- Горбачев довел страну до тяжелого положения ...

Вывести страну из этого тяжелого положения сегодня будет трудно. Правда, я не человек политики. Иногда меня упрекают, Лятиф муаллим, ведь Россия сейчас это другое государство, почему ты переживаешь за нее. А я отвечаю, что мы с этим государством жили вместе двести лет, как говорится, делили радость и горе. А теперь мы соседи. У нас говорят – желай, чтобы у соседа были две коровы, может тогда и у тебя будет одна корова.

Смеются.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Правильная притча. Но нужно, чтобы все любили государство. Иногда находящиеся у власти не оценивают по достоинству не только управляемое ими государство, но и народ, к которому они принадлежат. Например, прежний руководитель страны Горбачев сам толком не знал, чего хотел. Да, обществу действительно нужна была перестройка. Однако, сложилась такая ситуация, что ведущаяся под именем перестройки политика, изменившись основательным образом, пошла в ином направлении, превратившись в результате в новое истребление. Разве могло привести к чему-либо хорошему натравливание наций друг на друга? Вот налицо и результат: поднимает голову криминал. Работники правоохранительной системы оказались в беспомощном положении перед преступными элементами.

ИЛХАМ:- Сегодня Россия как бы оказалась на краю пропасти.

ЛЯТИФ МУАЛЛИМ:- Наверное, когда-то отыщется волевой человек, который сумеет все поставить на свое место. Ведь Россия не без умных людей ...

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Вне сомнения.

ИЛХАМ:- А какова ситуация здесь?

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- И здесь ситуация в том же положении, о котором ты говорил. Частая смена власти изнурила людей. Наши люди всегда тяготеют к спокойствию, безопасности.

ЛЯТИФ МУАЛЛИМ:- Именно так ... Наш народ высоко оценивает труд, трудолюбие. У нас немало и интеллектуалов.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Конечно, у нас хватает талантливых людей, вносящих большой вклад в науку, образование, ремесло. Я всегда говорил и вновь повторяю: я горжусь своим народом. Несомненно, каждый нормально мыслящий гражданин любого народа должен любить народ, к которому принадлежит. Особенно это касается руководителей государства. Однако, в процессе работы в Политбюро, особенно в последние годы я чувствовал, что среди руководства немало и тех партийных деятелей, которые проявляли склонность к национальной дискриминации. Это было весьма непростительным обстоятельством. Ведь как же получается, с одной стороны, считаешь страну единой семьей, а с другой стороны, сам же и вносишь раздор между членами

семьи или же ищешь основательные различия между ними?

ИЛХАМ:- Это весьма нетерпимое положение. Подобное я наблюдал сам: раньше на улицах Москвы можно было спокойно и без страха прогуливаться с ночи и до утра, никто не сказал бы тебе грубого слова. Однако, теперь ... Словно город оказался в ином временном измерении; а именно, чуть ли не на каждом шагу людей останавливают, интересуются их персоной, проверяют документы.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- С чьей стороны это проводится в жизнь?

ИЛХАМ:- В том то и дело, что трудно определить, кто более всего заинтересован в этих делах – гражданские лица, или государственные люди. Беззаконие распространяется.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Подобная ситуация никому не обещает ничего хорошего.

ЛЯТИФ МУАЛЛИМ:- Я тоже так полагаю. Здесь бессмысленно говорить о каких-либо позитивных сторонах.

Входит помощник.

ПОМОЩНИК:- Господин Председатель, из Баку прибыл Зия муаллим ...

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Зия муаллим? Вдруг это наш Зия муаллим – Зия Буниятов?

ПОМОЩНИК:- Да, прибывший Зия Буниятов ...

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Зия муаллим дорогой мне человек ...

Гейдар Алиев и Помощник приближаются к двери. Помощник открывает дверь, входит Зия Буниятов. Зия Буниятов и Гейдар Алиев обнимаются.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Добро пожаловать, добро пожаловать ... Зия муаллим, честно говоря, я мог ожидать прибытие сюда кого угодно, но только не Вас ... В хорошем смысле этого слова я удивлен ...

ЗИЯ БУНИЯТОВ:- Гейдар муаллим, а меня удивляет Ваше удивление.

Смеются. Зия Буниятов за руку здоровается с присутствующими.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Зия муаллим, проходите, присаживайтесь. Вы с дороги, наверное, притомились ...

ЗИЯ БУНИЯТОВ:- Я бывший солдат ... Дорогой мой, какая там усталость?

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- В таком случае познакомьтесь с моими другими гостями: вот это один из моих первых учителей – Лятиф муаллим, преподававший мне, когда я получал образование в техникуме в Нахчыване. С помощником ты скорее всего познакомился до этого.

ЗИЯ БУНИЯТОВ:- Да, познакомился, причем он произвел приятное впечатление.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- А это мой сын Илхам.

ЗИЯ БУНИЯТОВ:- Да, я о нем слышал ...

ЛЯТИФ МУАЛЛИМ:- Гейдар муаллим, я знаю Зию муаллима по написанным им книгам; он истинный герой и по жизни, и в науке. Я хорошо знаю, что Зия муаллим посредством своих ценных произведений дал весомый ответ фальсификаторам нашей истории.

ИЛХАМ:- Я тоже высоко оцениваю книги Зии муаллима. Его книга о красном терроре тридцать седьмого года проливает яркий свет на многие темные места.

ЗИЯ БУНИЯТОВ:- Я всегда был явной целью врагов. Однако никакие устрашения

и угрозы не смогли свернуть меня с моего пути.

ЛЯТИФ МУАЛЛИМ:- Это знает весь народ ...

ЗИЯ БУНИЯТОВ:- Сколько наших ценных сынов и дочерей подверглись раправе в то время? Вы знаете, что я человек, который воочию видел различные лица войны, испытал все ее жуткие ужасы и трудности – то есть меня не могут поколебать мелкие драмы. Однако, мое близкое знакомство с архивными материалами в ходе написания этой книги выявили такие факты, которые не раз меня настолько потрясали, что я не мог удержать слез – боже, какие только методы и средства, тогда ни придумывали, чтобы убивать и ломать наших людей ... Гейдар муаллим, скорее всего и Вы в свое время ознакомились с теми архивными материалами ...

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Да я тоже знаком с теми документами. На долю нашего народа выпало немало навзгод. Я всегда думал об этом с болью в сердце. В годы, когда я руководил структурой национальной безопасности, я всегда старался оберегать наших хороших сыновей от кляуз и клеветы. В сущности, во все периоды, но особенно в те

годы имелось немало людей, которые жили с желанием мести. Находились и такие люди, которые писали донос и заявления друг на друга. Кстати, Зия муаллим и на Вас немало писали.

ЗИЯ БУНИЯТОВ:- Знаю, были и те, которые желали моей крови, были и такие, которые желали покончить со мной, Арестовав меня как националиста. Мои враги хотели нанести мне удар рукой Москвы-Кремля.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Именно подобные несправедные дела и привели к падению советского объединения.

ЛЯТИФ МУАЛЛИМ:- Однако находятя люди, которые желают возродить ту власть.

ИЛХАМ:- Да в Москве немало таких. Большинство старых коммунистов никак не желают признавать подобное решение истории.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Мне часто задают вопрос политики, журналисты, да и просто обычные люди: имеется ли возможность вновь возродить то государство? Я им решительно говорю: нет, невозможно возродить мертвого. Если помните, в выступлении на одной из прошлых сессий Верхов-

ного Совета в Баку я выразил свое отношение к этому вопросу.

ЗИЯ БУНИЯТОВ:- Я внимательно следил по телевизору за ходом той сессии. В своем выступлении Вы сказали, что, в сущности, я больше других должен был желать сохранения советского объединения, потому что трудился на самой высокой ступени той системы. Помнится Вы даже употребили выражение – никто не может быть больше католиком, чем папа римский ... Однако, эта система уже завершает свое существование, нам же следует идти в направлении иного общества.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Вы видели, как многие в зале восприняли эту мою мысль?

ЛЯТИФ МУАЛЛИМ:- Честно говоря, наблюдая по телевизору эту сцену, я тоже в то время был недоволен. Человек, верно служивший многие годы этой власти, заявляет о ее кончине, в то время как те, кто не имел к этому отношения, вносят суматоху.

ЗИЯ БУНИЯТОВ:- При этом еще топали ногами по полу, свистели ...

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- В последующем я основательно проанализировал эти вопросы: интересно, почему здесь в Азербайджа-

не отыскиваются люди, которые хотят сохранить систему, возведенную в свое время в России и уже крушащуюся?

ЗИЯ БУНИЯТОВ:- Это и для меня интересно ... Ведь эта система и ее подручные причинили этому народу столько горя. Для этого достаточно вспомнить деятельность большевистских сорвиголов – двадцати шести бакинских комиссаров.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Верно говорите, Зия муаллим. Я отыскал ответ на вопрос, который задавал себе и с которым ко мне обращались другие; у нас имеется немало должностных лиц, которые, привыкнув работать по указке Кремля, неспособны принимать самостоятельные решения, или решать что-то своими силами и потому всегда рассчитывают на помощь со стороны.

ЗИЯ БУНИЯТОВ:- В своей жизни я всегда презирал людей с рабским характером, с сущностью раба.

ЛЯТИФ МУАЛЛИМ:- У каждого человека должна быть способность действовать самостоятельно.

ИЛХАМ:- А также у каждого государства.

ЗИЯ БУНИЯТОВ:- Но говорить обо всем этом в одно время было не так то просто.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Верно. Я знаю, что многие бедствия, обрушившиеся на Вашу голову, были связаны с Самостоятельностью Вашего мышления. Сегодня уже можно открыть некоторые подробности: когда я работал здесь и в Кремле, то один из тех, на кого больше всего писали доносы, были Вы, Зия муаллим. Даже находились и те, кто хотел Вашего задержания и осуждения. Поступала также информация и о ряде наших поэтов, ученых и писателей. Но я всеми силами старался ликвидировать подобного типа сообщения. В сущности, большинство людей, о которых наверх посылались сообщения, были личностями, любившими свой народ и родину, готовыми ради нее пожертвовать собой. Слава богу, что мне удалось уберечь этих ценных людей.

ЛЯТИФ МУАЛЛИМ:- Как жаль, что в тридцатые годы большинство таких людей мы потеряли.

ЗИЯ БУНИЯТОВ:- Скажу вам одну вещь: необходимо, чтобы и в самом народе было бы единословие. В вопросах, имею-

щих национальную значимость, мы должны выступать единым кулаком.

ЛЯТИФ МУАЛЛИМ:- Всегда имелись силы, желавшие расколоть и разьединить нас.

ЗИЯ БУНИЯТОВ:- Решимость и воля людей, объединившихся на площади в последние годы, говорит нам о многом. Однако и сегодня находятся те, кто опасается этих сил, и желал бы их сокрушить.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Это единство во чтобы-то ни стало необходимо сохранить. Сила народа – это сила правды. Никаким оружием невозможно пресечь эту силу.

ИЛХАМ:- Однако необходимо в нужном направлении ориентировать эту энергию. Можно наблюдать как иногда находятся силы, стремящиеся злоупотреблять этой силой.

ЛЯТИФ МУАЛЛИМ:- По мере того как вы говорите, перед моими глазами вновь оживают кровавые события тридцать седьмого года. Вспоминаются страшные черные машины, появляющиеся во дворах в ночное время. Перед глазами всплывают не менее страшные образы людей в этих машинах.

ЗИЯ БУНИЯТОВ:- В то время мы с Гейдар муаллимом были детьми. Но неко-

торые детали тех лет я и сейчас помню: чуть ли не каждый день «исчезал» один из наших педагогов. Слово весь народ обратили во «врагов народа». Разве может народ быть врагом самому себе?

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Кстати, я хотел бы сказать об одном факте. В то время с ответственного поста отдалили Азиза Алиева, отца моей будущей супруги Зарифы. В то время отстранение от работы иногда было по смыслу адекватно словам «враг народа».

ЗИЯ БУНИЯТОВ:- У нас и сейчас можно встретить подобные случаи.

Все смеются.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Зия муаллим правильно говорит, в последующем также были подобные случаи. В то время я трудился в системе безопасности. Один высокопоставленный чиновник, узнав о моем намерении, открыто объявил мне, что нежелательно создавать семью с дочерью снятого с должности. Но я был решителен в своем желании и мечте. Лишь после смерти Сталина я смог исполнить свою мечту – образовать семью с желанным человеком.

Да, в то время с мучениями сталкивались не только репрессированные, но и члены их семьи.

ЗИЯ БУНИЯТОВ:- Примером подобного может быть жизнь Туран Джавид. Сколько мук выпало на долю этой женщины после высылки ее отца? Разве можно это забыть?

ЛЯТИФ МУАЛЛИМ:- У меня с отцом Туран – нашего большого поэта Гусейна Джавида – имелись хорошие связи и отношения. Джавид эфенди был благородным человеком, который уже издали привлекал внимание людей своей величавостью и Лучезарностью. Для каждого было большим счастьем, стоя напротив него, обменяться с ним пятью-десятью словами. Наше поколение наизусть знало стихи и драмы Джавида эфенди. Каждая встреча с ним расценивалась как праздник.

ИЛХАМ:- Каждый раз, когда приезжаю в Нахчыван, я посещаю могилу Джавида здесь.

ЗИЯ БУНИЯТОВ:- В период, когда меч советской власти был еще очень остр, невообразимым героизмом было отыскание в сибирских полях могилы Джавида и перенос его останков сюда.

ЛЯТИФ МУАЛЛИМ:- Однако нашелся тот человек, который совершил это Гейройство: это был Гейдар Алиев

Входит помощник.

ПОМОЩНИК:- Пришла Туран ханым ...

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Туран ханым? Пожалуйста пусть войдет ... Очень странный день, кого называешь, сам же является в момент беседы. В подобной ситуации человек может поверить и в телепатию.

Смеются. Помощник выходит. Входит Туран ханым, со всеми здороваются за руку.

ТУРАН ХАНЫМ:- Всем здравствуйте. Каких приятных людей я здесь вижу.

ЗИЯ БУНИЯТОВ:- Добро пожаловать, Туран ханым. Хоть и живем мы с Вами в одном городе, долгие годы являемся знакомыми-друзьями, но бурные события последних лет, к большому сожалению, не позволяют нам чаще видиться.

ЛЯТИФ МУАЛЛИМ:- Вы посмотрите, какое приятное совпадение: о ком шел разговор, и кто в ходе его явился?

ИЛХАМ:- В каждой случайности имеется своя необходимость ...

ЗИЯ БУНИЯТОВ:- Да, так ...

ТУРАН ХАНЫМ:- Кажется я помешала вашей беседе ... Ради бога, извините ...

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Решительно нет. Мы только что говорили о Гусейне Джавиде, ты просто подошла к этой части разговора.

ЛЯТИФ МУАЛЛИМ:- Джавид, написавший «Пророка», и сам был личностью наподобие пророка, добром в плоти. Его Лучезарное, светлое лицо и сейчас стоит перед моими глазами. Ах жизнь, сколько же людей прошло сквозь тебя ... Где сейчас Джавид эфенди, где?

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Честно говоря, я с детства был поклонником творчества Джавида. Постоянно размышлял – почему наш большой поэт должен быть усыплен в чужой земле? Разве не можем мы перенести его могилу на землю, где он родился? Наконец, я решил практическим делом дать ответ на этот вопрос, который долгие годы не отпускал меня. После напряженных переговоров с высшими инстанциями я послал в Сибирь группу людей в качестве делегации. Вы хорошо знаете эту историю. Наконец, Джавид вернулся на свою Родину.

ТУРАН ХАНЫМ:- Гейдар муаллим, я хорошо осознаю сколь рискованным в то время был предпринятый Вами шаг по переносу могилы моего отца в Азербайджан, на землю Нахчывана. Может быть, другие и не знают о подробностях этого дела. Ведь проявление столь теплого отношения к памяти человека, который был объявлен врагом народа, могло вызывать раздражение некоторых. Однако, Вы сделали этот шаг.

ЛЯТИФ МУАЛЛИМ:- Возможно, вы не видели Джавида эфенди, либо же хорошо его не помните. У меня с ним были хорошие отношения. Правда, он был намного старше меня. Однако он был столь простым человеком, что после близкого общения с ним разница в возрасте забывалась.

ТУРАН ХАНЫМ:- В течение долгих лет, когда я задумывалась о моем отце, то по телу проходил озноб, я мерзла. Считала, что в снежной, обледенелой земле Сибири дух моего отца мерзнет так же, как и я. Лишь после того, как он был погребен здесь, на своей родине я частично успокоилась. Мне кажется, что и дух Джавида также угомонился, нашел покой. Каждый

раз, когда я посещаю Нахчыван, я в душе общаюсь, беседую с ним.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Я еще в детстве наизусть знал стихи Джавида. Затем настал такой период, когда эти стихи были изъяты из учебников и книг; не то, чтобы их читать, но даже произносить имя Джавида долгие годы было запрещено. Хотя народ продолжал любить его всем сердцем. В то время все это обижало мое детское сердце.

ЗИЯ БУНИЯТОВ:- Устранение Джавида и других таких выдающихся людей как Джавид было составной частью продуманного плана. В то время большинство большевистского руководства состояло из необразованных, не умеющих смотреть вперед людей. Они видели, что не так то и просто управлять теми, кто обладает высоким интеллектом, имеет толк в мировых делах. Весь интеллигенты все понимают и иногда к месту высказывают свой протест. Именно поэтому они стремились любым способом убрать эту интеллигенцию, которая для них была помехой. Они в основном достигли желаемого ...

ИЛХАМ:- Хотя, интеллигенция всегда, везде была ведущей силой общества.

ЛЯТИФ МУАЛЛИМ:- Гейдар Алиев всегда был вместе с интеллигенцией, интелесовался ее проблемами. И сейчас здесь – в Нахчыване его можно постоянно видеть среди интеллигентов.

ТУРАН ХАНЫМ:- Я несколько дней назад в одной из газет читала интервью Журналистам одного известного дипломата и политика. Там меня привлекла одна мысль этого человека; известный политик говорил, что Гейдар Алиев является выдающимся политическим деятелем нашего времени, легендарным человеком. Необходимо широко использовать его влияние и опыт, получить от них пользу. Я также считаю, что Гейдар Алиев нужен этой нации, как воздух и вода. В особенности же мы интеллигенты не должны забывать его заслуг.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Нация без интеллигенции как-бы уподобляется небу без солнца, без лучей. Если бы не было большинства нашей интеллигенции, то все вокруг было бы покрыто тьмой. Да, действительно во многих случаях в основе трагедий, происходящих с нацией, бывает лишение ее думающей интеллигенции. Мы всегда должны беречь интеллигенцию, знать ей цену. Вот и Зия муаллим, сердце

которого полно светом и лучом, является одним из таких интеллигентов.

ЗИЯ БУНИЯТОВ:- Гейдар муаллим, большое спасибо за внимание, оказанное Вами мне и всей интеллигенции. Почему же не спрашиваете, с какой целью я прибыл сюда?

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Вы человек, который и прежде, но особенно в советское время часто приезжал сюда.

ЗИЯ БУНИЯТОВ:- Да, это так.

ТУРАН ХАНЫМ:- Наша с Зией муаллимом молодость пришлось на один и тот же период. Еще в те времена мы от него впервые слышали те истины, которые никто не решался произносить.

ЛЯТИФ МУАЛЛИМ:- Мы хотим быть уверены, что и после этого прихода Зии муаллима старые мосты общения вновь будут восстановлены. Он везде желанный человек.

ЗИЯ БУНИЯТОВ:- У меня здесь много друзей, студентов, воспитанников. Просто сложные процессы последних лет лишали возможности посещать эти места. Наконец, я твердо решил выделить время, чтобы в эти дни обязательно посетить Нахчыван. Как видите я сейчас здесь.

ИЛХАМ:- Очень приятное совпадение, что мы прибыли в одно и то же время.

ЛЯТИФ МУАЛЛИМ:- И мне приятно, что всех вас троих я увидел у Гейдара Алиева.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Для меня этот день еще более знаменателен. Ведь мой учитель, друг, живая память великого Джавида и мой сын вместе со мной.

ТУРАН ХАНЫМ:- Рядом с Гейдаром Алиевым я чувствую себя на вершине, недостижимой вершине. В моем представлении он действительно является личностью, подобной высоким вершинам.

ЗИЯ БУНИЯТОВ:- Ну, а теперь хотел бы перейти к главному делу. Гейдар муаллим, я знаю, что Вы внимательно следите за происходящими в Баку событиями.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Хотя и с трудом ... Ведь у нас имеются проблемы с электричеством. Не можем вовремя получать газеты. Наземный путь закрыт. Воздушная дорога работает не интенсивно. Поступающие же вести зачастую бывают весьма противоречивы. Видите, мы работаем в таких условиях.

ЗИЯ БУНИЯТОВ:- Гейдар муаллим, Вы опытный политик. И небольшая информа-

ция для Вас достаточна, чтобы сделать соответствующие выводы. Полагаю, у Вас в достаточном количестве имеется точная информация.

ЛЯТИФ МУАЛЛИМ:- Когда имеется возможность, мы смотрим и турецкое телевидение. Там часто говорят о Гейдаре Алиеве ...

ИЛХАМ:- И в передачах по московским каналам всегда касаются этой темы.

ТУРАН ХАНЫМ:- Действительно, сегодня Азербайджан переживает очень тяжелые дни. Мы хорошо ощущаем запах приближающейся опасности. Бушует сепаратизм.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Однако иногда и газеты, и радио с телевидением искажают действительность. Я решительно не принимаю подобные вещи. Люди должны знать истину.

ИЛХАМ:- Многие страны заинтересованы в расчленении Азербайджана.

ЛЯТИФ МУАЛЛИМ:- Однако, мы все еще слушаем сообщения, источник которых неизвестен.

ЗИЯ БУНИЯТОВ:- В советский период распространялась одна ложь, а теперь в ходу ложь иного рода. Гейдар муаллим, я хо-

чу сказать, что ныне наше государство и народ в тяжелом положении.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Ответственность за это должны ощущать те люди, которые взяли на себя миссию руководства народом. Да, я полностью разделяю Ваше мнение, что наше положение очень жалкое. В связи с этим я неоднократно выступал с заявлениями, как на сессии парламента, так и в прессе. Но имеются ли те, кто делает выводы из сказанного?

ЛЯТИФ МУАЛЛИМ:- Гейдар муаллим некоторое время ранее говорил об этих вопросах на встрече с интеллигенцией Нахчывана.

ИЛХАМ:- Когда я летел сюда в самолете, то стал свидетелем жаркого разговора нескольких людей об этой встрече.

ЗИЯ БУНИЯТОВ:- И в Баку многие интеллигенты желают встретиться с Гейдаром Алиевым для совета.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Как сын этого народа я никогда не отстранялся от него. В судьбоносных вопросах нации мы должны быть едины как кулак.

ЗИЯ БУНИЯТОВ:- Вы должны в скором времени прибыть в Баку, чтобы там про-

должить свою политическую деятельность. Во всяком случае, этого многие желают.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- По-моему, настоящий политик может осуществлять свою деятельность и в самом отдаленном месте, в самых сложных условиях.

ТУРАН ХАНЫМ:- Особенно такой способный, дальновидный и опытный политик, как Гейдар Алиев.

Все смеются.

ЗИЯ БУНИЯТОВ:- Я ожидаю положительный ответ на свои вопросы. Как я говорил, это не только мои личные вопросы.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Вы все мои личные гости. Сегодня у нас похороны одного шеиха из Садарака. Давайте примем участие в его поминках и принесем свои соболезнования. А завтра возложим венок на могилу Джавида. Хочу поделиться с давно блуждающей во мне мыслью: в ближайшее время мы намерены возвести мавзолей над гробом Джавида. Я полагаю, что эта гробница будет местом паломничества поколений.

ЗИЯ БУНИЯТОВ:- Прекрасная идея.

ЛЯТИФ МУАЛЛИМ:- Он желал вольность и свободу во всем мире.

ТУРАН ХАНЫМ:- Да поможет вам бог ...

Уходят. Музыка. Помощник и Полковник в приемной комнате Председателя.

ПОЛКОВНИК:- Когда прибудет господин Председатель?

ПОМОЩНИК:- В скором времени. Приходили представители международных организаций, он вместе с ними ушел посетить раненых в больнице.

ПОЛКОВНИК:- Но об этом у меня нет информации. Ведь я несу ответственность за его жизнь.

ПОМОЩНИК:- Председатель любит принимать самостоятельные решения по всем личным вопросам.

ПОЛКОВНИК:- Но ведь вся Деятельность государственного человека регулируется законом.

ПОМОЩНИК:- Он любит всегда находиться среди людей. Ты же сам это хорошо знаешь.

ПОЛКОВНИК:- Знаю ... Но также знаю, что несу ответственность.

ПОМОЩНИК:- Кажется, пришел ... (Приближается к двери). Да, сам и есть. Какая у тебя есть жалоба, скажешь ему.

Гейдар Алиев входит. Видится с полковником и проходит внутрь. Помощник уходит.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Здравствуй. Да, пожалуйста, слушаю. Каково положение в пограничной зоне?

ПОЛКОВНИК:- Контроль армии усилен.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Какова одежда, питание солдат? Временами к нам поступают жалобы родителей.

ПОЛКОВНИК:- Мы прилагаем все усилия, чтобы не было оснований для какого-либо недовольства. Однако, отмеченные Вами недостатки действительно имеются. Я представляю Вам доклад об этом. Но сейчас мой приход связан с иным вопросом.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Очень хорошо. Ты похож на человека с грудью полной слов.

ПОЛКОВНИК:- Господин председатель, я должен довести до Вас очень секретную информацию. Если позволите ...

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Видимо, ты имеешь в виду события, произошедшие на границе?

ПОЛКОВНИК:- Не только это ...

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Какую же ты хочешь сообщить информацию?

ПОЛКОВНИК:- Я хочу сказать Вам, что ... По дошедшей до нас информации на Вас хотят устроить покушение.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Я это ощущаю каждую минуту. Знаю, что имеются люди, желающие устроить на меня покушение, организовать заговор против меня. Это не просто отдельные люди. Это силы, которые хотят потрясти всю страну, а также Нахчыван; они хотят, чтобы возник хаос, усилилась неразбериха. Такие считают, что рыбу легче ловить в мутной воде.

ПОЛКОВНИК:- Да, это так ...

ГЕЙДАР АЛИЕВ (смеется):- Хорошо, в таком случае скажи мне, где они хотят покушаться на меня? Я имею в виду заговорщиков ...

ПОЛКОВНИК:- Вы часто посещаете села, поселки. Участвуете на свадьбах, поминках людей. Во многие места идете без телохранителей. Видимо, они хотят воспользоваться подобными обстоятельствами ...

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Я всегда чувствую себя в безопасности среди своего народа. По-другому и быть не может; потому, что моя самая большая опора это сам народ. Именно опираясь на него, рассчитывая на него я везде свободно перемещаюсь.

ПОЛКОВНИК:- Мы приняли решение об осуществлении дополнительных мероприятий для обеспечения Вашей безопасности.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Что это за меры?

ПОЛКОВНИК:- Укрепление группы охраны, увеличение числа телохранителей ...

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- До сих пор я не испытывал потребность ни в телохранителях, ни в группе охраны.

ПОЛКОВНИК:- Господин Председатель, мы осуществляем свою деятельность в рамках имеющегося устава и законов ...

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Во всяком случае, и я, как индивид, могу выразить свою мысль ...

ПОЛКОВНИК:- Конечно, у Вас имеются полномочия ...

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Полномочия это само собой ... Я хочу сказать то, что пока не усматриваю нужду в какой-либо охране.

ПОЛКОВНИК:- Как Вы скажете, так мы и ...

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Хорошо, а в каком состоянии оборона Садарака?

ПОЛКОВНИК:- Образованные в пограничной зоне посты находятся под контролем и солдат, и полицейских, и сил самообороны, созданных местным населением. Наши способны пресечь любое нападение.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Раскроем карту и посмотрим.

Алиев берет со стола сложенную карту и раскрывает ее.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- А сейчас скажи мне, откуда открывали огонь по нашим солдатам на прошлой неделе? Если не ошибаюсь, то основной бой шел за эту высоту, точнее, за холм Мил, не так ли?

ПОЛКОВНИК:- Да, господин председатель ...

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Оборону этой территории после этого необходимо еще более усилить. Ясно? А то, что относится к обеспечению моей безопасности ... Знаете, я всегда был человеком который веровал в бога. Поэтому мне представляется, что, то, что оберегается богом, ни один раб божий не сумеет уничтожить. И потом, запомни,

если кто-то имеет намерение убить кого-то, исполнить это дело можно будет в любом месте. Судьба президента Америки президента Кеннеди является самым хорошим примером этого. Разве его охрана была слабой. Нет. Напротив, у него была сильная служба охраны. Однако, несмотря на это Кеннеди убила снайперская пуля, которая была выпущена из неизвесной точки. Ну, а меня, я уверен, не ожидает подобная опасность. Возможно найдутся отдельные люди, которые невзлюбили меня; но я верю в любовь народа. Я же всегда вместе с моим народом. Их радость это моя радость, их печаль – моя печаль. Я ничего не опасуюсь.

ПОЛКОВНИК:- Господин Председатель, будет к месту, если я доведу до Вас некоторые сведения о положении наших солдат.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Пожалуйста.

ПОЛКОВНИК:- По полученной информации на многих постах были инциденты между командирами и солдатами.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Какова причина этих инцидентов?

ПОЛКОВНИК:- Некоторые солдаты выражают недовольствие по поводу продовольствия, некоторые – в связи с одеждой, а

многие из-за бытовых проблем. В связи с этими вопросами к нам поступили жалобы от родителей этих солдат.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Я именно этот вопрос чуть ранее и хотел довести до вашего внимания. Надо быть внимательным. Солдат должен быть сыт. Его одежда должна быть теплой. Они все наши дети. Конечно, если есть ошибки, то и жалобы будут. Ты сам разберись в причинах этих жалоб и в ближайшее время предоставь мне информацию ...

ПОЛКОВНИК:- Слушаюсь, господин Председатель.

Входит помощник.

ПОМОЩНИК:- Господин Председатель, имеется посетитель.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Кто?

ПОМОЩНИК:- Жалобщик. Говорит, что сын воюет на фронте.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Пусть войдет. (Полковник). Возможно, что это один из тех родителей, о которых ты говорил.

Помощник выходит, входит мужчина.

МУЖЧИНА:- Можно?

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Ну, если ты уж вошел, какая нужда в разрешении? Конечно, можно. Пожалуйста, слушаю тебя.

МУЖЧИНА:- О чем мне говорить при этом человеке в погонах?

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- А может будет хорошо, если именно этот человек в погонах будет слушать тебя?

МУЖЧИНА:- А может моя жалоба о самих этих людях в погонах, тогда как?

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- О ком бы ни была твоя жалоба, если ее надо исполнять, то опять это будут делать люди в погонах. Не тушуйся, можешь открыто говорить о том, что на сердце.

МУЖЧИНА:- Значит, можно говорить.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Конечно, можно. Я и сам обычно посредством их решаю многие проблемы.

МУЖЧИНА:- Мой сын солдат. Защищает Родину. Где сейчас должен быть солдат?

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Конечно, в окопе, армии, казарме ...

МУЖЧИНА:- Можете и не поверить, но мой сын чаще бывает рядом с матерью.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Почему?

МУЖЧИНА:- Я тоже хочу спросить: почему? Ведь я тоже одно время был солдатом. Когда мы служили, то подобных вещей не было. Но сейчас мой сын чуть ли не каждый день у матери. Дорогой мой, разве служба это детский сад?

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- А что об этом говорит мать?

МУЖЧИНА:- Чья мать?

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Как это чья мать?

МУЖЧИНА:- Моя мать давно почил.

ПОЛКОВНИК:- Ты, почему не слушаешь? Сейчас о чьей матери идет разговор? Твоей или твоего сына?

МУЖЧИНА:- Да, а теперь он упорно требует, чтобы его женили ... Эти погонники ...

ПОЛКОВНИК:- Но почему ты вмешиваешь в эти дела погонников?

МУЖЧИНА:- Так если не они давали бы разрешение, то, как мог бы мой сын прийти к матери? Я спрашиваю ...

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- А почему ты не даешь сыну хорошего наставления?

МУЖЧИНА:- Разве я вижу сына?

Пауза.

ПОЛКОВНИК:- Ничего нельзя понять. Разве твоя супруга не с тобой живет?

МУЖЧИНА:- Нет. Моя жена живет в доме своего отца.

ПОЛКОВНИК:- Почему?

МУЖЧИНА:- Вот это и надо спросить у людей в погонах.

ПОЛКОВНИК:- А что должны делать погонники?

МУЖЧИНА:- Если жена бежала из дома, то кому я должен жаловаться? Конечно, погонникам. Потому, что они в этом деле ...

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Какова причина ее ухода из дома?

МУЖЧИНА:- Да, никакая ... По ее словам, муж ее дома обижает.

ПОЛКОВНИК:- Кто ее муж?

МУЖЧИНА:- Кто? Конечно, я ...

Смех.

ПОЛКОВНИК:- Мужчина, что же ты хочешь?

МУЖЧИНА:- Я? Мой сын хочет жениться. Хотя его долг еще в том, чтобы он прошел службу.

ПОЛКОВНИК:- И это все? Другого требования нет?

МУЖЧИНА:- Другое требование? Я хочу, чтобы моя супруга была в своем доме, у своего родного очага. Почему она бежала из дома?

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Мужчина вот этот вопрос не ты нам, а мы тебе должны задать.

МУЖЧИНА:- Если моя жена вернется, то я всегда буду в ее услужении.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Вот это уже другое дело. В таком случае мы попросим погонников, чтобы они твое пожелание донесли до нужного места.

МУЖЧИНА:- Что касается нужного места, то пусть это требование они доведут до бабушки моей жены ...

ПОЛКОВНИК:- Бабушки жены? Сколько ей лет?

МУЖЧИНА:- Девяносто девять ...

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Если ты дашь обещание, что торжественно отметишь в следующем году ее столетие, то полагаю, что он исполнит твою просьбу ...

МУЖЧИНА:- Кто?

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Конечно, твой друг в погонах ...

МУЖЧИНА:- Слушаюсь ... Я готов справиться даже и ее сто пятидесятилетие. Только Вы мне дайте указание ...

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Вот этого полковника можно избрать председателем юбилейной комиссии.

МУЖЧИНА:- Не знаю, пусть, что хотят, избирают, лишь бы моя жена вернулась. И потом, пусть мой сын до конца исполнит свой солдатский долг ...

ПОЛКОВНИК:- Какая проблема есть между тобой и сыном?

МУЖЧИНА:- Говоря о проблеме ... Сын также не хочет, чтобы мать вернулась в дом ...

ПОЛКОВНИК:- Как и бабушка твоей жены, да?

МУЖЧИНА:- Да, так выходит ...

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Хорошо, попросим этого погонника, чтобы он разрешил все твои проблемы. Но ты честно скажи, что за причина, приведшая к недовольству между тобой и бабушкой жены?

МУЖЧИНА:- Знаете, лучше скажу правду: у меня имеется и другой сын ...

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Очень хорошо.

ПОЛКОВНИК:- А какая проблема связана с ним?

МУЖЧИНА:- Мать этого сына другая женщина.

Смеются.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- А в другом месте у тебя больше нет сына?

МУЖЧИНА:- Так разве есть кому-либо вред от наличия сына? Я ведь воспитываю солдата ...

ПОЛКОВНИК:- Как сына, который сейчас солдат?

МУЖЧИНА:- Знаешь что, не надо меня упрекать ... Я пришел получить совет от этого мужа ...

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Мой совет в том, чтобы ты пошел и помирился бы и со свекровью, и с женой.

МУЖЧИНА:- А как быть с матерью другого сына?

ПОЛКОВНИК:- Этот вопрос разберут погонники.

МУЖЧИНА:- Нет, не поручайте мое дело им ...

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Хорошо, тогда свои проблемы реши сам.

МУЖЧИНА:- Да, вот это другое дело ...

Рассмеялись. Мужчина уходит.

Сцена постепенно затемняется. Затем освещение постепенно усиливается.

Сперва слышны звуки грустной музыки.

Затем на экране подобно киноленте проходят фото-картины, зафиксировавшие жизнь и деятельность Гейдара Алиева в различные годы.

В сопровождении музыки раздается элегия с мужским и женским голосами. Картины сменяют друг друга.

МУЖСКОЙ ГОЛОС

Все в мире течет, течет как вода,
С усилием вещает время слово
Кто этого времени великий правитель?
Гнуший в руках сталь.

ЖЕНСКИЙ ГОЛОС

Прожили мы жизнь – прожили душевно,
В этом вечном времени без конца.
Мечусь в отдаленье от тебя
С надеждой в беспокоейном сердце.

МУЖСКОЙ ГОЛОС

В мире этом чего только не испытали мы, чего,
Чего только не завершил горячий ветер пустыни, чего.
Когда-то счастье принесшие годы
Принесли затем горе, принесли печаль.

Вновь ожидаю весну я,
Вновь расцветет цветок, роза расцветет.
Прошедшие дни призываю я,
Вновь достигнут желанья сердца.

МУЖСКОЙ ГОЛОС

Хоть с тобой и пришли мы в этот мир,
Без тебя в миру остался я.
Очего человек не побеждает смерть? –
С этими вопросами наедине я.
Потоком напирают вопросы на меня
К вершине вознесся, в пропасть опустился я.

ЖЕНСКИЙ ГОЛОС

На многие вопросы искала я ответ,
В конце всех вопросов вновь вопрос.
Хоть и бежим куда-то от этих вопросов,
Но направление новые мысли – вопрос.

Есть конец у начала, и начало – у конца,
Если есть вершина, то есть и гора.
Иногда слезное бывает смешным,
Если есть чернота, то есть и белота.

МУЖСКОЙ ГОЛОС

Что делать, что и без нас жив мир,
Ведь мы лишь частичка мира.
Сын человека должен чувствовать этот мир,
Разделив скорбь этого мира.

ЖЕНСКИЙ ГОЛОС

Да, всяк, живущий в этом мире,
Сердце должен иметь размером в мир.
Всяк, несущий мира скорбь,
След оставить должен в мире.

*Перед сменяющимися друг друга картина-
ми Гейдар Алиев то прохаживается, то
останавливается, то, сидя в кресле, раз-
думывает, прислоня ладонь ко лбу.*

Музыка со временем усиливается.

*Картины на экране, постепенно
убираясь, становятся невидимыми.*

*В это время женщина журналистка,
как тень тихонько входит внутрь.*

За женщиной следует помощник.

*Гейдар Алиев, словно оторвавшись от
грез, поднимает голову и смотрит в лицо
женщины.*

ПОМОЩНИК:- Господин Председатель, эта дама является представителем прессы.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Здравствуй ... Добро пожаловать. Пожалуйста, садитесь... (Помощнику). Ты можешь идти.

Помощник выходит.

ЖУРНАЛИСТКА:- Большое спасибо, Гейдар муаллим. Глубоко признательна за то, что Вы приняли меня. Хочу взять у Вас интервью ...

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Я доволен многими журналистами. Они стремятся верно, объективно освещать происходящие события. Однако, сожалею, что встречаются и такие владельцы пера, которые искажают суть событий, и даже иногда клеветничают, клеветают на людей.

ЖУРНАЛИСТКА:- Мы всегда считали Вас близким другом, опорой журналистов.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Я сам всегда также сравнивал истинных, совестливых Журналистов с десантом в бою ...

ЖУРНАЛИСТКА:- Гейдар муаллим как здоровье?

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Слава богу, в настоящее время по поводу здоровья у меня нет какой-либо жалобы.

ЖУРНАЛИСТКА:- Относительно чего же у Вас есть жалоба?

ГЕЙДАР АЛИЕВ (смеясь):- Возможно, что о холодной погоде ...

Смеются.

ЖУРНАЛИСТКА:- Нам представляется, что Вы ничего не боитесь.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Однако, действительно, холода следует бояться. Наверное, и сама чувствуешь, что температура воздуха снаружи и в комнате чуть ли не одинакова. Нам не поставляют газ.

ЖУРНАЛИСТКА:- Кто и почему?

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- И я ишу ответ на этот вопрос.

ЖУРНАЛИСТКА:- Вероятно, что в ходе интервью мы прольем свет на сущность этих вопросов ...

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Я не против этого. Однако ... Однако, я опасуюсь.

ЖУРНАЛИСТКА:- Гейдар муаллим, лично мне интересно: чего и кого Вы опасаетесь? Как считаете, может начать интервью с этого вопроса?

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Можно. Если хотите знать правду, то я опасуюсь за твою жизнь и в твоём лице за жизнь всех журналистов. Полагаю, я дал ответ на одну из причин их тех многих причин, с которыми связаны мои колебания.

ЖУРНАЛИСТКА:- Гейдар муаллим, пусть Вас не волнует, что я внешне выгляжу слабой, хилой. Хотя я и представитель слабого пола, однако, я не из пугливых. Внутренне я считаю себя сильной.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Я с любовью ценю сильных людей; особенно мужественных женщин. Зачастую именно женщины становятся причиной силы и решительности мужчин. Знаешь, почему я опасуюсь? В настоящее время ведущие со мной беседу, берущие у меня интервью многие люди оказываются затем под давлением. Даже когда я пребывал в Москве, то руково-

дителя одного издания, взявшего у меня интервью, застрелили среди бела дня посреди улицы.

ЖУРНАЛИСТКА:- Вы в этом уверены?

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Конечно. Это ясно как день.

ЖУРНАЛИСТКА:- Надеюсь, никто не проявит инициативу убить меня.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Я тоже так считаю. Однако, в этом случае разговор не идет конкретно о Вас. По полученной мной некоторой информации, хоть и не трогают тех, кто близок лично ко мне, однако делают пакости и притесняют близких к ним людей.

Журналистка кладет на стол и включает микрофон.

ЖУРНАЛИСТКА:- Я хотела бы внести ясность в такой вопрос: почему многие чиновники, которые в свое время работали вместе с Вами, в дальнейшем после Вашего ухода с должности начали действовать против Вас?

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Я не сказал бы, что все мое окружение отвернулось от меня. Нет, верных мне людей также было немало. И сейчас имеются такие. И потом, по сравнению с чиновниками я более доверял своему народу. До нынешнего времени я посвящал свою жизнь этому народу, и после этого буду делать для него все, что способен делать. Иногда бывало, наказывал негодных для работы чиновников. Конечно, среди них были и те, кто оказался в местах заключения, в тюрьмах. Однако, никто из простых, трудолюбивых людей не был наказан.

ЖУРНАЛИСТКА:- Хотели бы Вы запово придти к власти?..

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- У меня нет такого желания. Еще в то время, когда я вернулся из Москвы в Баку, моим желанием было прожить в тихой обстановке оставшуюся часть моей жизни. К сожалению, в то время руководители государства и правительства не предоставили мне такую возможность. Были даже подготовлены планы покушения на меня. Следили за каждым моим шагом. Что в результате мне оставалось делать? Я

оказался чуть ли не перед гамлетовским вопросом Шекспира: быть или не быть?

ЖУРНАЛИСТКА:- И Вы избрали первый путь?

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Да ... Именуемая ситуация принудила меня к этому.

ЖУРНАЛИСТКА:- Только ли ситуация?

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Естественно, ситуацию образуют люди, а людей пестует ситуация. Таким образом, мне пришлось переехать в Нахчыван, в котором я родился и вырос. Здесь в аэропорту меня пришли встретить десятки тысяч человек. Я еще раз увидел и ощутил, что такое сила народа, воля народа.

ЖУРНАЛИСТКА:- Вы трудились в высшем должностном эшелоне одного из гигантских государств мира. Не представляется ли Вам очень малой Ваша нынешняя должность?

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- На протяжении всей жизни я не задумывался о великости или малости должности. Я в естественном, простом порядке поднимался по должностным ступеням. То есть на занимаемую мной ныне должность меня избрали, если

так можно сказать, не верхи, а низы. К народному выбору я всегда относился с беспредельным расположением и уважением.

ЖУРНАЛИСТКА:- А здесь много проблем?

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Да мы столкнулись здесь со многими проблемами. Проблема электричества, проблема газа, водная проблема ... В последнее время я провожу интенсивные переговоры с соседними Турцией и Ираном. Эти государства, их руководители оказывают нам посильную помощь.

Вообще-то, мы должны всегда стремиться сохранять с соседними государствами дружбу, сотрудничество и добрые отношения. Я иногда и у нас слышу очень Радикальные призывы некоторых. Честно говоря, это меня беспокоит, заставляет о многом задумываться. Ведь мы только-только превращаемся в государство, которое начинает обретать независимость. Это длительный, трудный процесс. Мы должны стремиться к тому, чтобы укрепить атрибуты государственности и власти.

ЖУРНАЛИСТКА:- Иногда не со всеми соседними государствами получается жить в дружественной обстановке.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Правильно. На протяжении истории мы наблюдали и предательства со стороны неблагодарного государства. Мы даже хорошо знаем и его покровителей. Однако ко всему надо подходить с несколько более широкой призмой. Почему бы ни воспользоваться силой дипломатии, чтобы наладить межгосударственные отношения?

ЖУРНАЛИСТКА:- А в какой плоскости следует вести отношения с соседней Россией?

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- В настоящее время Россия выступает как наследница советского объединения. Она наш исторический сосед и во многих случаях выступала как наш союзник. Многие наши выдающиеся мыслители, ученые и интеллигенты получили образование в России. Россия подарила мировой культуре великих личностей.

ЖУРНАЛИСТКА:- Не ожидается ли какая-либо опасность нам со стороны соседнего государства?

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Для защиты своей независимости мы должны объединиться в единый кулак. У нас должна быть сильная армия. Необходимо предпринять решительные шаги в деле подготовки высокопрофессиональных военных специалистов. Армией должны командовать профессиональные военные.

ЖУРНАЛИСТКА:- Но ведь во многих странах армией руководят гражданские лица и даже женщины.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Я во всех нюансах поддерживаю равенство женщин и мужчин. Однако, когда речь идет об армии, обязательно следует учитывать конкретную ситуацию. Мы страна, которая находится в условиях войны. У нас накопилось много проблем. Поэтому необходимо уделять внимание профессионализму. Дилетантство в этих делах может нанести лишь вред. Причем я сознательно в мягкой форме говорю «вред» ...

ЖУРНАЛИСТКА:- Значит можно сказать и о катастрофе ...

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Да. Эту катастрофу надо предвидеть заранее.

ЖУРНАЛИСТКА:- Меня и наш народ интересует более актуальный ныне вопрос: как известно, в столице сложилась напряженная обстановка ...

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Да, слышал.

ЖУРНАЛИСТКА:- Как Вы оцениваете эту обстановку?

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Невозможно оценивать реальное положение, находясь в стороне от ситуации.

ЖУРНАЛИСТКА:- Однако, нашим людям было бы очень интересно узнать Ваше мнение ...

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Конечно, я очень хотел бы, чтобы наши люди жили в условиях спокойствия и безопасности. Но каждое государство и его руководство должно с заботой и уважением относиться к своим гражданам. Если между властью и народом возникает пропасть, то решение проблем будет трудным. Выход из сложившейся ситуации я вижу в диалоге между сторонами. Если не будет подобного диалога, то положение еще более обострится.

ЖУРНАЛИСТКА:- Уважаемый Председатель, благодарю вас за интересную беседу.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- До свидания.

Снаружи слышен шум.

Гейдар Алиев приближается к двери.

Входит Помощник.

ПОМОЩНИК:- Господин Председатель, на площади собрался народ ...

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Очень возможно, что происходящие в Баку события и их беспокоят.

ПОМОЩНИК:- Да. Люди очень беспокоятся. Они хотят знать Ваше отношение ...'

ПОМОЩНИК:- И здесь интересовались ответом на этот вопрос (Указывает на Журналистку). Конечно, я рано или поздно выражу свое отношение. Однако, многое из происходящего довольно неопределенно и туманно.

ПОМОЩНИК:- Ранее позвонили их Баку – из Верховного Совета. Оттуда Самолетом уже вылетел представитель; скорее всего, скоро прибудет.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Пусть прибывает ... Вместе проанализируем ситуацию и, возможно, придем к определенному мнению.

Шум. Гейдар Алиев, выйдя на балкон, машет рукой.

Музыка. Звучит марш.

Постепенно музыка заканчивается.

В сопровождении Полковника и Помощника входит Представитель. Здороваются за руку.

Гейдар Алиев, Представитель, Полковник, Помощник, Журналистка.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Здравствуйте. Добро пожаловать. Пожалуйста. Проходите, рассаживайтесь.

ПРЕДСТАВИТЕЛЬ:- Большое спасибо. Сейчас даже рессаживаться у нас нет ни времени и, самое главное, ни терпения. Уважаемый Гейдар муаллим, Вы определенно знаете, что положение в стране очень напряженное.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- У меня нет подробной информации о происходящих событиях.

ПРЕДСТАВИТЕЛЬ:- Положение таково: в армии начался мятеж. Мятеж возглавляет молодой полковник.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Если не ошибаюсь, то у этого человека нет военного образования.

ПРЕДСТАВИТЕЛЬ:- Совершенно верно. Этот человек – инженер-технолог.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Слышал, что он удостоен звания Национального героя.

ПРЕДСТАВИТЕЛЬ:- Да, он Национальный герой, работал также на должности заместителя премьер-министра.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Какие же причины принудили его к мятежу?

ПРЕДСТАВИТЕЛЬ:- Между различными группами идет борьба за влияние в стране, особенно в армии. Сейчас довольно много тех, кто претендует на власть. Я, таким образом, объяснил бы причины происходящих событий. Возможно, это чисто мое личное мнение.

ЖУРНАЛИСТКА:- Гейдар муаллим, я вчера была в полку, который поднял мятеж. Тамашние солдаты и офицеры не намерены ни на шаг отступаться от своего. Кровь уже

пролилась. Если так пойдет и дальше, то людских потерь будет еще больше.

ПОМОЩНИК:- Кто даст гарантии безопасности Гейдара Алиева в столь тяжелой ситуации?

ПОЛКОВНИК:- Справедливый вопрос. А еще следовало бы выяснить, какие будут предприняты шаги со стороны нынешнего руководства страны для того, чтобы состоялась встреча мятежников с делегацией, которая туда прибудет?

ПРЕДСТАВИТЕЛЬ:- Честно говоря, относительно этих вопросов в парламенте никто не выступил с конкретным предложением. Сейчас каждый думает лишь о себе.

ПОЛКОВНИК:- Господин Председатель, по дошедшей до меня информации соседнее с нами государство намерено воспользоваться образовавшимся кризисом власти для подготовки нового наступления большими военными силами. Среди их мишеней не только пограничные с Карабахом районы, но и ряд других регионов, в том числе и Нахчыван. То есть хотелось бы сказать, что если в столь сложной ситуации

Вы покинете Нахчыван, то здесь может возникнуть неразбериха.

ПОМОЩНИК:- Глаза всех сейчас устремлены сюда.

ПРЕДСТАВИТЕЛЬ:- Если мы на нужном уровне не оценим серьезность ситуации, то можем столкнуться с еще большими опасностями; необходимо также принять во внимание, что опасность сейчас ожидается и изнутри, и извне. Не забывайте, что те, кто послал нас сюда в качестве делегации, более всего рассчитывают как на внутренний, так и на зарубежный авторитет Гейдара Алиева. Сейчас чуть ли не весь народ связывает возможность выхода из этой тяжелой ситуации с мудрой политикой Гейдара Алиева. Все люди говорят, что из этой трагической ситуации нас может вывести лишь такой дальновидный, мудрый и опытный политик, как Алиев. Мы прибыли сюда по настойчивому требованию народа.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Почему же пославшие вас сюда представители государства сами не выступают с инициативой войти в

прямую связь и диалог с мятежниками? Ведь события дошли до кризисной черты.

ПОМОЩНИК:- Недавно по радио сообщили, что мятежники выступили уже с новым требованием: они требуют отставки в полном составе, находящихся у власти.

ЖУРНАЛИСТКА:- В глазах наших людей я видела безнадежность. Будто в недавнем прошлом не они, а кто-то другие день и ночь боролись с бывшей империей и ее режимом.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Я не могу согласиться с тем, чтобы наш народ впал в состояние отчаяния. Однако, следует всесторонне проанализировать сложившуюся ситуацию. Я полагаю так, что мы столкнулись с весьма неожиданной и довольно непростой цепью событий.

ПОЛКОВНИК:- Господин Председатель, разрешите еще раз связаться с Баку. Ведь никто не может предоставить сто процентную гарантию безопасности воздушного коридора.

ПОМОЩНИК:- Сколько уже дней к нам поступает множество телеграмм от

соотечественников, живущих в зарубежных странах.

ПРЕДСТАВИТЕЛЬ:- Мы сюда прибыли спецрейсом. Основная цель нашего прибытия сюда в том, чтобы отвезти Гейдар Алиева вначале в Баку, и оттуда в Гянджу. Избавить народ от этой напасти способна лишь авторитетная личность, волевой политик, любящий Родину больше своей жизни.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Если мне придется поехать туда, то мне должна быть предоставлена возможность провести открытые консультации со всеми политическими группами. Иногда бывает так: везде говорят о плюрализме, гласности. Однако, когда доходит до конкретного существа дела, то выясняется, что, желающих решать вопросы не в стиле гласности, а в тени, намного больше.

ПРЕДСТАВИТЕЛЬ:- Я согласен со сказанным Вами. Видимо, то, что все так перепугались, а каждый сегодня в растерянности и есть следствие дел тех, кто желал решать проблемы столь неконструктивным путем.

Звонит телефон. Помощник поднимает трубку.

ПОМОЩНИК:- Да. Да, слушаю. Да мы вместе с вашим представителем. Мы ничего не можем сказать. Последнее решение примет сам Гейдар Алиев.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Кто это? Что хотят?

ПОМОЩНИК:- Руководство страны хочет определить время Вашего прибытия.

ПОМОЩНИК:- Скажите, что пока не принято конкретного решения. Сейчас идет обсуждение.

ПОМОЩНИК (с трубкой):- Да. Я обязательно доведу сказанное вами.

ПРЕДСТАВИТЕЛЬ:- Видимо, положение усложняется.

ПОМОЩНИК:- Сказали, что ясно услышали, произнесенное Гейдаром Алиевым. Да, а затем попросили, чтобы я напомнил об осложнении ситуации, усилении напряженности в событиях.

ЖУРНАЛИСТКА:- Мне представляется, что в это наш тяжкий день Гейдар Алиев не пожалеет своих сил для распутывания этого запутанного клубка.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Я ни от чего не отступаюсь. Просто, я хочу определить степень тяжести задачи, которая выпала на мою долю.

ПРЕДСТАВИТЕЛЬ:- Давайте не забывать и того, что каждое мгновение также имеет свою значимость.

ПОЛКОВНИК:- Но давайте не забывать и о том, что если в связи с создавшейся напряженной ситуацией господин Гейдар Алиев даст согласие на поездку на территорию, где происходит событие, то необходимо будет заранее определить конкретный маршрут, провести в жизнь некоторые мероприятия.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Нет, вопрос не столько в моей личной безопасности. Я всегда говорил и вновь говорю: я дарю жизнь свою народу. Если не ошибаюсь, есть такое слово Льва Толстого: великий писатель сказал, если нет идеала, ради которого можно умереть, то, значит, жизнь прошла впустую, без смысла. Моим идеалом, ради которого я готов отдать жизнь, есть беспредельная любовь к Родине, народу.

ЖУРНАЛИСТКА:- Мы уверены в этом.

Вновь звонит телефон. Помощник снимает трубку.

Музыка.

Помощник передает трубку Представителю. Представитель, жестикулируя руками, о чем-то говорит, но его слов не слышно.

Затем Представитель передает трубку Гейдару Алиеву. Гейдар Алиев кого-то слушает в трубку.

Музыка постепенно утихает.

Гейдар Алиев кладет трубку на место.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Мне сообщили, что сейчас руководство мятежников запугивает не только членов правительства, но и мирное население. Имеется даже опасность бомбежки города. Стороны не желают идти на компромисс. Люди, не умеющие найти друг с другом язык, ждут моего прибытия. Конечно, я никогда не был сторонником антагонизмов. Я не могу согласиться с тем, чтобы даже у одного нашего гражданина разбился бы нос.

Я привык работать всегда в экстремальной ситуации. Но я никогда не мог подумать, что когда-то в нашей стране будут происходить столь невообразимые дела. Из-за всего этого у меня болит душа. Иногда думают, что люди от политики бывают терпеливыми до беспредельности. Нет, это не так. Политики тоже люди. Никто не является железным. Я многое переживаю внутри себя. В своей жизни я сталкивался со многими проблемами. Уверен, что из сложившейся тяжелой ситуации мы сумеем выйти с помощью и при поддержке народа.

Я от всего сердца верю в свой народ, в свою нацию. Ради этого народа я пойду и на смерть.

По поступившему ко мне сообщению посланный за мной самолет уже в воздушном порту.

ПОЛКОВНИК:- Да, господин Председатель.

ЖУРНАЛИСТКА:- Я должна сейчас дать срочное сообщение телеграфному агентству об отбытии в Баку Председателя Верховного Меджлиса.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- А теперь мы действительно больше не можем терять время. По сообщениям ситуация меняется с минуты на минуту.

Музыка. Свет включается-выключается. Слышен гул самолета. Раздающиеся вдали шум, звуки выстрелов скоро сменяются звуками аплодисментов.

ЗАНАВЕС

ВТОРОЙ АКТ

Свет включается-выключается.

Звуки веселья.

Свет усиливается. Позади занавес-экран.

На занавеси, заменяющей экран, демонстрируются различные природные пейзажи Азербайджана.

Гейдар Алиев с задумчивым видом прохаживается перед экраном.

Чуть позже на занавесе-экране видно изображение знаменитого певца Муслима Магомаева; он исполняет популярную песню «Азербайджан».

Песня завершается.

Занавес постепенно поднимается.

Рабочий кабинет Гейдара Алиева. Президент и Полковник.

Во втором акте в глаза бросается значительная смена во внешнем виде всех участников. У многих из них уже произошли изменения в должностях, полномочиях и чинах.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Информацию в связи с вопросами, сказанными тобой, я получил и из иных источников.

ПОЛКОВНИК:- Все сепаратистские силы, выступая заодно, хотят создать хаос в различных уголках страны, оказывать давление на власть.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Я уже проинформирован. Они с помощью обмана сбивают с пути молодых людей.

ПОЛКОВНИК:- Сейчас руководитель той группы выступил с ультиматумом.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Мне известны их требования. Они выступают инструментом в руках тех, кто хочет привести страну к краху.

ПОЛКОВНИК:- Да, это так, господин Президент.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Я к ним обращусь посредством эфира. Пусть они не навязывают свою волю государству. Я сейчас приглашу сюда группу делегатов. Пусть они доведут мои слова до них: я, как глава государства, в этот раз могу простить их вину.

ПОЛКОВНИК:- Они не хотят идти на переговоры. Выдвигают новые требования.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Мы никому не можем позволить, чтобы посредством провокаций по государственности был нанесен удар.

ПОЛКОВНИК:- Мятежные силы хотят привести в действие план, однажды ими претворенный в прошлом.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Это так. Они хотят говорить с властью и людьми языком оружия. Однако они не знают, или не желают знать, что самое большое оружие это воля народа. Никто и ничто не способно устоять перед этой силой. Как и всегда, я полагаюсь на свой народ.

ПОЛКОВНИК:- Господин Президент, я хочу уведомить Вас, что мы располагаем доадекватной мощностью, чтобы обезвредить любые силы сепаратистов.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Конечно, если понадобится, то государство с целью самозащиты должно также и силу применить. Но если хотите знать правду, то я против применения какой-либо силы для решения внутренних проблем. Подобного рода

средствами можно воспользоваться лишь в случае интервенции иностранных сил. Мне представляется, что вначале мы должны обратиться к интеллигенции. Пусть она выскажет свое слово. Если не будет результата, то мы должны потребовать дать политическую и правовую оценку происходящему.

ПОЛКОВНИК:- Имеется опасность выхода событий в любой момент из под контроля.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Вначале я хочу обратиться к народу по радио и телевидению. Пусть каждый ознакомится со сложившейся реальной ситуацией. Большинство привлеченных к мятежу это молодые люди. Я полагаю, что они включились в эту провокацию под давлением посторонних сил.

А сейчас я должен идти на прессконференцию; там меня ожидают журналисты, работники прессы. Я хочу внести ясность в интересующие их некоторые вопросы и дела. Ведь бывает и так, что газеты в таком приукрашенном виде представляют читателям какие-то несбыточные вопросы, что хоть стой, хоть падай. Хотя, основная зада-

ча печати освещать реальность такой, какая она есть.

*Музыка. Свет горит-затухает.
Куда-то спешащие люди. Неразборчи-
вые голоса.*

*Установленные камеры. Аплодисменты.
Конференцзал.
В полутьме силуэты участников мероп-
риятия.*

В скором времени виден Гейдар Алиев.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Я приветствую всех работников печати. Надеюсь, вы услышите приемлемые ответы на интересующие вас вопросы.

Пожалуйста.

ГОЛОС:- Господин Президент, как известно, на территориальную целостность Азербайджана совершено посягательство. Устраивает ли Вас состояние дел, направленных на освобождение земель?

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Как вам известно, на наши земли имеется посягательство со стороны соседнего государства. Вот уже несколько лет как в тяжелых условиях живет

около одного миллиона нашего населения – беженцы и переселенцы. Мы не можем долго мириться с подобным нетерпимым положением. Ведь и у человеческого терпения есть пределы. Они меня понимают, надеются на меня, верят в меня, как в Президента, главу страны. И я верю в них. Я всегда старался довести до всех государств и международных организаций информацию о реальном положении наших соотечественников. Верно, за счет внутренних своих возможностей государство решило многие проблемы наших беженцев и переселенцев. Но это все еще мало. Я, как человек, как гражданин очень переживаю за положение наших соотечественников. Иногда не могу уснуть до утра.

Я очень сожалелю, что иногда мир не слышит голоса правды или прикрывается его не услышавшим. Но я верю, что рано или поздно прогрессивные люди услышат наш голос.

Я уверен, что в близкое время ум, сознание, безусловно, одержат победу. Мы хотим жить со всеми соседями лишь в условиях мира, условиях сотрудничества.

ГОЛОС:- Господин Президент, как мы слышали, против власти в войсках начался военный мятеж. Как Вы это оцениваете?

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Вы не получили верную информацию. В том виде, в котором вы ее представили, в армии никакого мятежа не происходит. Люди одной из групп самообороны, которая в свое время вооружилась, избрав себе командира, выступили с политическими амбициями и требованиями. Я не могу понять, какое отношение к делам политики имеет армия? Если в какое-то время в какой-то стране армия стремилась взять под контроль общественно политические процессы, то от этого, обычно, граждане имели лишь вред. Политические вопросы должны решать лишь политики, причем, без опоры на оружие, с помощью слова, убедительных аргументов, логики. Пушки должны греметь лишь на поле сражения. В свое время один из мыслителей сказал – когда говорят пушки, музы молчат. Мы же решительно не хотим этого.

ЖУРНАЛИСТКА:- Господин Президент, мятежники выступили с рядом требо-

ваний. Мы слышали, что их представители хотят с Вами встретиться.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Я, как глава государства, готов встретиться с любым гражданином страны. Но это не значит, что каждое требование должно быть безусловно исполнено. Ведь это и абсурдно, и практически невозможно. Я дал поручение, чтобы близкое окружение мятежных лиц, их родственники проявили инициативу и отговорили бы мятежников от этой бессмысленной и опасной игры. Я уверен, что большинство этих обманутых молодых людей, оценив на должном уровне положение, поймут, что совершают ошибку и сложат оружие.

ЖУРНАЛИСТКА:- Можете ли Вы, как глава государства, гарантировать помилование этих людей?

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Знаете, я всегда был сторонником помилования людей. Иногда бог отнимает разум у многих людей, они не могут на основе анализа дать оценку дейсвий не только других людей, но даже и своих собственных.

В качестве ответа на Ваш вопрос, я здесь объявляю: да, я как глава государства, прощаю их. Пусть они осознают ответственность перед этим народом и своей совестью. Мы все дети этого народа. Я больше своей жизни люблю свой народ, свою родину Азербайджан. Так будет всегда. Я горжусь, что есть сын этого народа. Я горжусь, что азербайджанец ...

ГОЛОС:- Господин Президент, кто стоит за спиной мятежников?

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- В скором времени всем все станет известно. Сейчас же я могу лишь сказать, что никакая сила не сможет посягнуть на независимость Азербайджана. Для нашего народа независимость это мечта, желание, впитавшиеся в его кровь, мозг. Кто попытается принудить нас отказаться от этого идеала и идей, получит ответ по заслугам. Кто живет с подобной бессмысленной мыслью, тот в корне ошибается. Если нужно будет, мы пожертвуем собой, но ни в какое время, ни ради кого-либо, ни ради чего-либо не пожертвуем своей независимостью.

А теперь я должен принять участие в ином мероприятии. У меня встреча с интеллигенцией. Мы должны вместе обсудить некоторые вопросы.

Вновь загорается-тушится свет. Люди куда-то спешат. Освещение и камеры направлены на трибуну. Силуэты участников. Затем под лучами света показывается Гейдар Алиев.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- В столь трудной, сложной обстановке я посчитал своим долгом встретиться с интеллигенцией для обсуждения многих судьбоносных вопросов. Хочу уведомить вас, что некоторые силы, нежелающие принимать независимость Азербайджана, хотят держать нас, нашу страну под постоянным давлением и угрозой. Таким способом они стремятся удерживать нас в зависимом от них состоянии. Но самое прискорбное и нетерпимое это то, что они хотят претворить в жизнь подобные намерения руками некоторых наших соотечественников. Сегодня в некоторых

руках имеется незаконное оружие. Я требую, чтобы это оружие было сдано.

Сегодня мы вместе с вами, с интеллигенцией. Я обращаюсь к вам: мы вместе должны принять решение. Иногда в жизни складываются столь тяжелые ситуации, что возникает необходимость решать их не индивидуально, а совместно.

ГОЛОС:- Господин Президент, из возникшей ситуации можно выйти лишь с помощью военной силы.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Применение военной силы есть один из самых крайних вариантов. Мы стремимся мирным путем разрешить возникшую проблему. Обращаясь к интеллигенции, я спрашиваю: а какие шаги в считаете нужным предпринять в этом направлении.

ЗИЯ БУНИЯТОВ:- Господин Президент, видимо многие из собравшихся здесь коллег не в достаточной мере ощущают, сколь серьезный и опасный характер приняло положение. Из чего состоит мое предложение? Работа должна идти в двух направлениях. В первую очередь следует

вести интенсивные переговоры с силами, угрожающими государству.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Кто должен вести эти переговоры?

ЗИЯ БУНИЯТОВ:- Эти переговоры должны вести и мы, и близкие люди этих угрожающих людей. Второе направление может быть несколько драматическим.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Вот и я хочу реализовать тот вариант, о котором говорит Зия муаллим. Мы решительно не являемся сторонниками кровопролития. Я не хотел бы, чтобы у любого нашего гражданина текла бы, как говорится, кровь из носа. Сейчас же у меня к вам просьба, чтобы вы всеми силами стали вести агитацию в предлагаемом направлении. Я привлек к этому делу представителей ряда влиятельных международных организаций. Пусть каждый скажет о своем предложении. Пусть каждый сделает, что может. Мое желание состоит в том, чтобы создать в стране стабильность, покой. Но я хочу подчеркнуть, что по отношению к тем, кто бросает вызов государству, будут приняты меры в

соответствии со всеми требованиями существующих законов.

ГОЛОС:- Господин президент, не являются ли происходящие в последнее время военные конфликты, попытки государственного переворота шагами, направленными на воспрепятствование делу заключения нефтяных договоров, на давление на политическую власть?

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Да у многих кругов имеется желание помешать заключению в эти дни грандиозных договоров с влиятельными международными нефтяными кампаниями. Эти силы хотят любым способом вовлечь Азербайджан в различные конфликты, держать его граждан в страхе. Мы решительно не смирились с этими угрозами. Мы уже избрали свой путь независимости, свободы, демократии.

Я хотел бы просить собравшихся сегодня здесь интеллигентов, чтобы они на нужном уровне занялись пропагандой и агитацией наших целей и намерений.

Я уверен, что мы успешно до конца пройдем избранный нами путь.

Из репродуктора слышится голос диктора. Люди стоят за столами, расставленными в салоне. Иногда раздаются звуки легкой музыки.

ГОЛОС (из репродуктора):- Возвращение в 1993-ем году Гейдара Алиева к власти в соответствии с волей, призывом и настоянию народа, послужило началом к судьбоносным изменениям в политической жизни Азербайджана. Избавивший Азербайджан от неизбежной катастрофы, талантливый руководитель Гейдар Алиев начал предпринимать также меры для подъема экономики страны. С первых же дней к процессу переговоров с международным нефтяным консорциумом в связи с нефтяным соглашением был привлечен первый вице-президент ГНКАР, депутат Илхам Алиев, который стал самым активным участником в подготовке и успешной реализации новой нефтяной стратегии.

Звуки музыки постепенно нарастают, и вдруг наступает тишина. На сцене (в

фойе) показываються Гейдар Алиев и Илхам Алиев. Бурные аплодисменты.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Мне представляется, что самый тяжелый этап в переговорах и подписании условий договора уже позади. Подписанием договора «О распределении паев участия», мы успешно завершили переговоры о совместной разработке месторождений «Азери», «Чыраг», «Гюнешли» в азербайджанском секторе Каспия.

Слышны близкие звуки аплодисментов.

ИЛХАМ:- Хотя еще и не завершены торжества в связи с заключением договора, но многие известные информационные агентства в связи с исторической, политической и международной значимостью этого соглашения называют его «Контрактом века».

Звуки легкой музыки.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Мне представляется, что за короткий срок мы сделали очень

большую работу. Обрати внимание: договор представлен в объеме приблизительно четырехсот страниц и дан на четырех языках. В «Контракте века» из восьми стран мира – Азербайджана, США, Великобритании, России, Турции, Норвегии, Японии и Саудовской Аравии приняли участие тринадцать самых известных нефтяных компаний – Amoko, BP, MakDermott, Yunokal, ARDNŞ, LUKOyl, Statoyl, Ekson, Türkiya Petrollari, Penzoyl, İtoçu, Remko, Delta. Мне представляется, что тем самым «Новая нефтяная стратегия» и доктрина начали с успехом претворяться в жизнь.

На фоне куда-то спешащих, суетящихся людей.

ИХАМ:- Я всегда говорю нашим сторонникам, что наша цель состоит не только в том, чтобы добыть нефть, транспортировать ее и благодаря этому приобрести средства. Наша цель состоит в том, чтобы образующуюся от нефти всю выгоду, в том числе и политическую, и экономическую и другие выгоды направить на повышение

благополучия азербайджанского народа и его будущие интересы. Многочисленные встречи и переговоры, в которых я принимаю участие, идут именно под этим девизом. Конечно, трудностей и препятствий также было немало. Особенно тяжело прошли последние стадии переговоров по «Контракту века» в Стамбуле и Хьюстоне. Иногда случались и критические моменты, доходило даже до остановки переговоров из-за неприемлемости некоторых условий. В эти моменты я и мои коллеги говорили иностранным компаниям: вы защищаете интересы различных компаний. Мы же защищаем интересы страны и азербайджанского народа. Если вы допустите ошибку, то это отразится лишь на одном проекте вашей компании, но если ошибемся мы, то это нанесет вред интересам всего азербайджанского народа. Иначе говоря, в ходе этих переговоров мы никоим образом не могли допустить ошибку.

Свет усиливается.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Я сейчас могу с чувством удовлетворения сказать, что, несмотря на все трудности, соглашение подготовлено в соответствии с национальными интересами Азербайджана. Первые рассчитанные запасы нефти составляют пятьсот миллионов тонн; по результатам оценочных скважин эти запасы через некоторое время могут быть увеличены до семьсот тридцати миллионов тонн. В связи с этим требующиеся для разработки месторождений затраты капитала могут превысить десять миллиардов долларов. Из общей чистой прибыли на долю Азербайджана придется восемьдесят процентов, а на долю владельцев капитала – двадцать процентов.

ИЛХАМ:- Это соглашение сильно раздражает многие государства. Некоторые из них это проявляли в открытом виде, но многие пытались тайно помешать официальному принятию соглашения.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Я знал заранее, что будет так. Я и то знаю, что подобное отно-

шение будет продолжаться еще длительное время.

ИЛХАМ:- Это похоже не столько на ревность, сколько на враждебность.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Некоторые главы государств не могут на должном уровне оценить идущие в мире процессы.

К ним приближается Зия Буниятов.

ЗИЯ БУНИЯТОВ:- Гейдар муаллим, заключение нефтяного договора есть Ваша большая победа. В связи с этим я от всего сердца поздравляю и Вас, и наш народ.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Это победа всего нашего народа.

ИЛХАМ:- В скором времени состоится большое возрождение нашей экономики.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- В своих произведениях вы всегда взволнованно писали о судьбе нашей нефти.

ЗИЯ БУНИЯТОВ:- Я всегда писал правду. Я и в самих записях, а также в выступлениях перед аудиторией всегда говорил,

что если бы не было нашей нефти, то русские не одержали бы победу над Германским фашизмом.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Мы граждане такой страны, в которой размещаются как крупные нефтяные месторождения, так и живут опытные нефтяные специалисты.

ЗИЯ БУНИЯТОВ:- Если бы в свое время наши деды сумели бы, объединившись, избрать путь независимости, то на последующих стадиях мы могли бы избежать многих трагедий. Я еще пятьдесят лет назад бил в набат говоря, что мы не были добровольно присоединены к России, нас присоединили насильно. Разве я говорил неверно?

ИЛХАМ:- Это исторический факт.

ЗИЯ БУНИЯТОВ:- Да. Однако иногда у нас выдумку стараются представить как факт, а факт – как выдумку.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Я знаю, что вы и многие другие наши интеллигенты всегда критиковали те мысли, которые искажали историю. В то время, когда я трудился в

системе государственной безопасности, от руководства верхних инстанций и даже из Москвы поступали требования с принятием решительных мер.

ЗИЯ БУНИЯТОВ:- Мне это известно ... Ведь в Москве, во многих тамошних секретных и несекретных структурах работали мои друзья-знакомые ...

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Однажды на одном собрании ко мне подошел известный писатель Юлиан Семенов и сказал, что он учился вместе с Зией ...

ЗИЯ БУНИЯТОВ:- Правильно говорит. Однажды партийная организация даже ставила вопрос об его изгнании из университета как потомка из семьи контрреволюционеров. Странно, когда всплыло это дело, то от Юлиана отвернулись даже те педагоги, которые до этого к нему хорошо относились, а также те друзья-знакомые, которые его всегда хвалили.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Семенов тоже рассказал мне об этом обстоятельстве. Он сказал, что те, кто и днем, и ночью были с

ним, вдруг в один день исчезли. В те трудные моменты лишь один Зия Буниятов со своей золотой медалью на широкой груди выступил в мою защиту.

ЗИЯ БУНИЯТОВ:- Да это так. Я, выступив на партийном собрании университета, сказал, что Семенов один из наших самых талантливых студентов. Если с ним случится что-нибудь плохое, то я, отказавшись от всех наград, устрою бессрочную голодовку прямо напротив Кремля. Это было время моей буйной молодости. Кажется, моя гневная речь произвела на них впечатление; после меня один-два человека также похвалили Семенова. История показала, что мы не ошиблись. Семенов сегодня один из самых читаемых профессионалов.

ИЛХАМ:- Он и мой любимый писатель. У меня есть несколько книг с его автографами.

ЗИЯ БУНИЯТОВ:- То есть я хочу сказать, что мои тогдашние выступления против русского царизма никоим образом не были направлены против русских, русского

народа. Просто некоторые политические дальтоники пытались устранить меня, при- дав этому политический окрас. Однако, и у старика-истории есть также и свое перо, иногда он перечеркивает написанное людьми и сам пишет все заново.

Приближается журналистка.

ЖУРНАЛИСТКА:- Господин Президент позвольте от всего сердца поздравить Вас с успешным заключением договора. Это большая историческая победа.

ЗИЯ БУНИЯТОВ:- И я говорил то же самое.

ЖУРНАЛИСТКА:- Как Вы оцениваете сегодняшнее соглашение? Как я могу оценить? По моему, перед экономикой Азербайджана открылись новые горизонты.

ИЛХАМ:- А также в культуре.

ЗИЯ БУНИЯТОВ:- И также в науке ...

Все смеются.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Во всех высказанных мыслях имеется истина. Однако, почему я в первую очередь сказал именно об экономике? Потому, что экономика это позвоночник общества. Государство с сильной экономикой способно на все. Когда прочен базис, то и надстройка сильна.

ЖУРНАЛИСТКА:- Наверняка, что эти соглашения окажут воздействие и на укрепление внутренней стабильности.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Вне сомнения. Ни для кого не секрет, что и внутри, и за рубежом имеются силы, желающие расчлнить Азербайджан. Они сеют семена раздора внутри нашего народа, не воздерживаются от сотрудничества с разного рода сепаратистами. Мы не можем допустить подобное.

ЗИЯ БУНИЯТОВ:- Я не знаю, откуда взялось столько антинационально настроенных людей? Ведь каждый нормальный человек должен любить свой народ.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Любовь к народу должна быть у человека в крови. Каждый должен родиться с такой любовью.

ЖУРНАЛИСТКА:- Может в самой истории следует искать корни многих негативных явлений. Ведь мы долгое время жили в составе империй.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Трудно отрицать значимость в судьбе народов следов воздействия исторических ситуаций. Однако это не означает, что мы должны отказываться от нашего прошлого ... Историю вновь отредактировать невозможно. Но мы можем по иному строить наше будущее, по иному жить. Потому, что фундамент будущего закладывается сегодня. Конечно, мы можем с критикой относиться к нашей прошлой деятельности. Мы можем вынести себе из него и поучительные уроки. Но мы не можем исказить ее. Даже если захотим, то не сумеем это сделать. А если совершим подобное, то сделаем ошибку; потому, что придет такое время, когда история расставит все по своим местам. Если от чего-то

мы и сумеем убежать, но от истории убежать не сможем.

ЗИЯ БУНИЯТОВ:- Следует признать, что мы уже вступаем в новый период стабильности. После прихода Гейдара Алиева люди значительно успокоились.

ЖУРНАЛИСТКА:- Да, это так. Раньше люди день и ночь пребывали в испуге. Верящих в будущее людей было мало. Но сегодня каждый при деле.

ЗИЯ БУНИЯТОВ:- Жизнь все больше входит в свое русло ...

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Но мы не можем довольствоваться этим. Мы должны стараться, чтобы житье-бытье людей еще более улучшилось.

ИЛХАМ:- В скором времени мы ощутим позитивное воздействие заключенных соглашений. Для этого не понадобятся века.

ЗИЯ БУНИЯТОВ:- Мне представляется, что нефтяная стратегия поможет и в решении Карабахской проблемы.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Вне сомнения, что так оно и будет. Сейчас нефть может оцениваться как важный фактор в деле решения экономических проблем, ряда политических проблем.

ЖУРНАЛИСТКА:- Господин Президент. Наверное, решение проблемы, оказавшейся в центре, зависит и от стараний зарубежных сил.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- К решению этой проблемы мы привлекли ряд международных организаций. Но я с полной искренностью хотел бы сказать одну вещь: в деле разрешения вооруженного конфликта между нами и соседним государством я больше придаю приоритет делу мобилизации наших внутренних возможностей. Наша армия усиливается день ото дня, демонстрирует высокий профессионализм.

ИЛХАМ:- В решении этого вопроса следует также иметь в виду и роль интеллигенции.

ЗИЯ БУНИЯТОВ:- С самого начала интеллигенция заняла правильную позицию в

решении Карабахского вопроса. Наши ученые историки научно доказали, что Карабах это исконно азербайджанская земля. Это хорошо знают и наши соседи. Я сожалею, что армянский народ оказался заложником в руках группы националистов, популистов, реакционных сил. Мы хорошо знаем как и об истории своей земли, так и о втягивании нас в войну некоторыми авантюристами международного уровня. Но, я сожалею, что у нас мало произведений, написанных в патриотическом духе, мало фильмов отснятых на эту тему.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- В этом вопросе я полностью солидарен с вами. Я помню, что во время второй мировой войны наши поэты, писатели находились на фронте рядом с солдатами и ночью, и днем. Сколько в то время вышло произведений и фильмов, посвященных войне.

Как гражданское население, так и солдаты и офицеры всегда с большой верой относились к слову мастеров искусства. Когда мой покойный тесть Азиз Алиев был ко-

мандирован в годы войны в соседнее иранское государство, то он поехал туда с большой группой поэтов и писателей. Почему? Потому, что имелаcь большая нужда в слове писателя. Мы действительно должны на высоком уровне строить свою пропаганду.

ЗИЯ БУНИЯТОВ:- Я хочу сказать открыто, что в этом деле многому можно поучиться у Гейдара муаллима. Я обратил внимание на то, что в какую бы страну он ни направлялся, то с собой брал большую карту нашей страны. Когда он выступает перед руководителями и политическими Деятелями зарубежных стран, то представляет подробную информацию о территории Азербайджана, терпеливо отвечает на интересные людей вопросы, а если надо, то совершает экскурс в историю и прошлое нашей страны. Мы живем в такое время, что информацию о своих бедах мы сами должны доводить до мира.

ИЛХАМ:- Верно, Зия муаллим. Мы также должны стремиться, чтобы молодежь

была более информированной и образованной. Современный период требует наличия у людей высокого интеллектуального уровня. Мы также должны стремиться к тому, чтобы уже со школьной скамьи молодые осваивали несколько иностранных языков.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Есть хорошая поговорка: в человеке столько человек, сколько он знает языков.

ЗИЯ БУНИЯТОВ:- Гейдар муаллим, лучшим подтверждением этой поговорки является личная жизнь и опыт Илхама Алиева. Меня очень радует то, что он свободно говорит на нескольких языках. Я всегда гордился образованными людьми нашего народа.

ЖУРНАЛИСТКА:- Информационные агентства многих стран и аналитики представляют ценную информацию об Илхаме Алиеве.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Что это за информация?

ЖУРНАЛИСТКА:- Большинство того мнения, что он лидер молодежи современного Азербайджана.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Я приветствую и одобряю каждый прогрессивный шаг молодежи. Мы должны стремиться, чтобы молодежь была образцом во всех областях. Я уверен, что в самом скором времени они добьются больших успехов в сферах науки, культуры, спорта.

ЖУРНАЛИСТКА:- Гейдар Алиев даже в период советского строя, бывшего несколько консервативным режимом, в этих вопросах делал все, что мог для представления к наградам десятков наших деятелей науки и культуры.

ЗИЯ БУНИЯТОВ:- Еще в то время я внимательно наблюдал за этими процессами. Лидеры ряда соседних с нами стран были весьма обеспокоены. Почему? Потому, что наши большие деятели науки и искусства часто устаивались высоких наград. Потому, что наш голос раздавался в различных местах мира. Потому, что в то

время центр считался с нами. Успешное проведение в жизнь всех этих дел в основном было связано с именем одной личности. Этой личностью был Гейдар Алиев.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Коль скоро пошел такой разговор, то я хочу отметить один вопрос; в то время по поводу меня и из соседних республик в Кремль поступали заявления и жалобы. Наши бесславные соседи в этом деле побили даже рекорд. Будто я лью дождь орденов-медалей на страну в то время, как ее экономика буксует. В действительности же в основе этого вопроса были иные дела. Там во власти были разные группировки и люди, которые в них входили, были готовы растерзать друг друга. Именно по этой причине представление к высокой награде какого-либо человека науки и искусства становилось причиной острых споров между ними. Были и такие республики, что их политические лидеры не сумели выявить и представить к почетной награде какого-либо деятеля за весь период существования

советской власти. Но мы все это сумели сделать. Почему? Потому, что ощутили за собой силу народа. Потому, что народ был с нами солидарен. Отступившийся от народа государственный деятель подобен птице без крыльев. Самое большое небо это сердце народное, которое и позволяет взлететь ввысь. Кто сумеет покорить это небо, то достигнет больших небесных просторов. Каждый должен стремиться достичь высот в своей сфере.

ЗИЯ БУНИЯТОВ:- Гейдар муаллим, молодые могут и не знать, но я знаю с какими трудностями Вы встречались при решении этих вопросов. Ну, а сейчас я все это услышал от Вас.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Воспользовавшись случаем, я поговорил с вами о некоторых вопросах. А сейчас мы будем обсуждать ряд вопросов с прибывшими в нашу страну гостями. Пожалуйста, пройдемте в зал.

Музыка. Гейдар Алиев, Зия Бунятов, Илхам и Журналистка проходят из фойе в

зал. На экране демонстрируются различные картины, табло и образцы графики, отображающие нефтяную летопись Азербайджана.

После завершения демонстрации на экране на сцене Гейдар Алиев и Полковник.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Пожалуйста, слушаю.

ПОЛКОВНИК:- Господин Президент, пользуясь случаем, хотел бы до Вас довести некоторую информацию о происходящих событиях.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Я уже проинформирован. Но хотел бы прояснить некоторые нюансы. Не кажется ли вам, что подготовка к террористической акции велась задолго до того?

ПОЛКОВНИК:- Вы полностью правы. Это не дело одного-двух дней.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Видимо, не случайно то, что попытка к этому акту была предпринята сегодня.

ПОЛКОВНИК:- Несомненно. В этом вопросе я полностью солидарен с Вами. Сегодня взоры всего мира обращены на Азербайджан, его столицу Баку. Имея в виду это обстоятельство, террористы хотели отвлечь внимание от основного дела.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Да, это так. Они производством этого террористического акта хотели запугать как наших граждан, так и гостей, принявших участие в соглашении века. Я вовсе не исключал возможность осуществления подобного акта в эти дни. Очень возможно, что они думали, что устройством взрывов в нескольких местах, убийством мирного населения смогут воспользоваться хаосом, который мог возникнуть, для реализации своей химеры по новому претворению в жизнь своих отвратительных планов.

ПОЛКОВНИК:- Наши сотрудники, как только напали на след этого дела, сразу же приступили к операции. Была проделана напряженная работа.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- По дошедшей до меня информации, они на этот раз установили под большими мостами взрывное вещество, бомбы.

ПОЛКОВНИК:- Это так, господин Президент. Из под двух больших мостов города в большом количестве было изъято взрывчатое вещество.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Я всегда говорил и вновь говорю: в стране в руках некоторых сил в большом количестве имеется оружие. Эти взрывчатые вещества и оружие попали в руки еще в период неразберихи.

ПОЛКОВНИК:- Верно. Сейчас же террористы стараются использовать это оружие как средство давления на власть.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Старые напевы еще не оставили их головы: Действительно ли эти люди не желают осознать, что сегодня невозможно придти к власти путем применения силы? Неужели им в действительности кажется, что мы отступим назад, испугавшись какого-то террористического акта, а они, воспользовавшись возникшей

удобной ситуацией, вновь втянут страну в бедствия? Зачем они не желают понять, что все это ничто иное, как их несбыточные мечты и пустые грезы?

ПОЛКОВНИК:- По имеющейся информации, их целью является глава государства и его близкое окружение.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Я как глава государства ни от чего не отступлюсь. Их планы, направленные на устранение меня, абсурдны. Даже в случае претворения этих планов в жизнь, время не будет работать на пользу террористов. Мы строим стабильную власть. Мне представляется, что в проведении в жизнь этих коварных замыслов имеется определенный интерес и также у конфликтующих с нами соседних государств.

ПОЛКОВНИК:- Мы не исключаем и эту версию. Несколько из тех, кто предпринял попытку террора, нами уже задержаны, арестованы. Следствие выявит многие истины.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Привлекает внимание, что чуть ли не все осуществленные и неосуществленные за последние годы террористические акты имеют один и тот же почерк.

ПОЛКОВНИК:- Мы работаем и над этой версией. Террористы словно из единой точки управляются. В прошлый раз погиб в метро и сам террорист устроивший взрыв. Его смерть помешала раскрыть суть многих вопросов. Однако наши разведчики сумели доказать, что следы этого преступления тянутся в соседнее государство. Весьма возможно, что долгие годы велась подготовка по привлечению этого преступника к террористическому акту.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Я помню о произошедшем. Хоть этот террорист и был нашим гражданином, но оказался под влиянием разведчиков зарубежной страны. Я всегда говорил и вновь говорю: необходимо как зеницу ока охранять наши границы. В этих вопросах сталкиваются с серьезными проблемами особенно молодые

государства. Преступники и дельцы многих стран ищут для себя благоприятные возможности на территории вновь возникшего государства. В нашем народе много простодушных, искренних и даже наивных людей. Иностранцы стремятся установить свое влияние именно на таких людей. Поэтому необходимо быть бдительными.

ПОЛКОВНИК:- Господин Президент, Вы хорошо знаете, что наши соответствующие управления и учреждения до сих пор делали все, что могли для обеспечения безопасности государства и граждан. Я хочу заверить Вас, что и после этого мы со всей силой будем стараться достойно исполнять Ваши поручения.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Сейчас Азербайджан это одно из тех государств, которые находятся в центре внимания мира. В самое близкое время число прибывающих в нашу страну намного увеличится. Мы должны стараться, чтобы весь мир знал о нашей республике, как о стабильной стране. Наши люди пережили большие потрясения и

бедствия. Они после всего этого должны жить спокойно. Они имеют на это право. Ясно?

ПОЛКОВНИК:- Да, все понятно, господин Президент.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Можешь идти.

Полковник уходит.

Сцена постепенно затемняется. Затем освещение постепенно усиливается.

Вначале слышны звуки грустной музыки. Затем на экране как кинолента проходят фотографии, отражающие разные периоды семейной жизни Гейдара Алиева.

В сопровождении музыки раздается элегия-диалог из мужского и женского голосов.

МУЖСКОЙ ГОЛОС

В твоё отсутствие не верю я,
И в стуже-тумане ищу тебя.
Не сходит с уст моих твоё имя,
Твой образ пред глазами стоит все время.

ЖЕНСКИЙ ГОЛОС

В сны твои приду я,
Раскроешь глаза – уйду я.
Боли времени вытерплю я
Лишь бы в глаза твои посмотрела бы я.

МУЖСКОЙ ГОЛОС

Глядя на луга и поля весной
Вопрошаю о тебе у разноцветных цветков.
Печалью столь сильно сердце прожжено,
Что ныне притомилась бы ты от меня.

ЖЕНСКИЙ ГОЛОС

Не доходит голос в то место, где сегодня я.
Лишь ты способен узреть меня – знаю я.
Златой струны, касающийся лад была я
Был преходящим изначально мир.

МУЖСКОЙ ГОЛОС

Если бы это зависело от меня
Обернул бы вспять время я.
Вновь пришли бы та зима, та весна
Считал бы с тобой всяк прошедший день я.

К году год, к месяцу месяц сегодня сшивается
Из вчера в завтра кочуем мы.
Чтобы со временем шагать совместно
Просим у времени отсрочку, время желаем.

ЖЕНСКИЙ ГОЛОС

Здесь я считаю, что остановилось время,
Молнии не сверкают, и ветер не продует.
Везде моросит и повсюду туман,
Здесь и время в плену пребывает.

Здесь не известен весны приход.
Не известно нам, что открылся цветков.
Где солнца закат, а где восход
Нам не знать, известен лишь сердцу печали приход.

МУЖСКОЙ ГОЛОС

По одну сторону жизнь, по другую – смерть,
В одной тьма, а в другой свет.
Давно уж за лицо держусь рукой,
На малое число вопросов нашли мы ответ.

Суть человека тайной полна,
То радость, то печаль окутывает сердца.
Тот путь, который мы шли время одно,
Сегодня иду я один, в одиночестве иду.

ЖЕНСКИЙ ГОЛОС

Видно уж таков мира закон,
Переселить из него поколений черед.
Есть начало у конца, конец – у начала.
Словно журавлиная стая кочуют главы.

Что поделать лишь частичка в мире человек,
Бесконечен космос, беспредельно время.
Сколько же мозгов покинуло ряд,
Сколько же сердец в окруженьи льда.

МУЖСКОЙ ГОЛОС

В этом мире остаются наши следы,
Остается любовь величиной в мир.
Мы в мире открыли однажды глаза
Возвышается вселенная – лишь нами возвышаясь.

ЖЕНСКИЙ ГОЛОС

Для чего без человека этот мир?
Человек счастлив, весел этот мир.
Мир сам есть бышоее сердце,
Роден и чужд этот мир для всех.

МУЖСКОЙ ГОЛОС

Что делать, и без нас существует этот мир,
И мы есть лишь частичка в миру.
Должен сын человека ощутить этот мир,
Разделив с собой мира печаль.

ЖЕНСКИЙ ГОЛОС

В этом мире всяк живущий
Размером в мир должен сердце иметь.
Мира печаль всяк несущий
В мире свой след должен оставить.

*Постепенно убираются представляе-
мые картины, лента с записью элегии-мо-
нолога.*

Сцена меняется.

Нахчыван.

Гробница Джавида.

*Туран Джавид, стоя перед гробницей,
погружена в раздумья.*

*Издали слышны звуки тихой, лирической
музыки.*

Мужской голос исполняет стих Джавида.

Исполнение стиха завершается.

Туран ханым отходит от грез.

*Подходит Лятиф муаллим с цветами в
руках. Он кладет свежие цветы на гробни-
цы и подходит к Туран ханым.*

ЛЯТИФ МУАЛЛИМ:- Здравствуй
Туран. Кажется ты здесь с утра.

ТУРАН ХАНЫМ:- Да. Не насыщаюсь
от беседы с отцом. Лятиф муаллим, хочу
сказать одну вещь. Однако опасаясь, что
сказанная мысль может показаться не-
серьезной.

ЛЯТИФ МУАЛЛИМ:- Не смущайся, го-
вори ... Дитя Джавида может произносить
только умные слова. Слушаю ...

ТУРАН ХАНЫМ:- Лятиф муаллим, хо-
чу сказать, что человек, даже состариваясь,

испытывает нужду в совете отца. Поверьте,
сегодня я испытываю еще больше, чем
обычно, потребность в слове Джавида.

ЛЯТИФ МУАЛЛИМ:- Разве только ты
живешь этой мечтой и раздумьями? Се-
годня вся страна, а возможно, и весь мир
стоит перед вопросами, заданными в свое
время Джавидом. Наш мир и сегодня уто-
пает в крови. Люди и сегодня превра-
щаются в пепел, горя в огнях войны.
Нравственность все более подвергается
эрозии. Большие государства поучают
малые; причем не только поучают, но и
когда им хочется, то и наказывают. Джавид
эфенди хотел видеть мир свободным и
прекрасным. Когда он писал своего «Дьяво-
ла», наверное, и не полагал, что пройдут
десятки лет, но дьяволы не помрут, что в
мир явятся все более страшные и опасные
«дьяволы». Да, в наши дни есть еще
большая нужда в Джавиде.

ТУРАН ХАНЫМ:- Вы очень точно вы-
разили, то, что у меня на душе, Лятиф
муаллим. У нашего народа, нации имеется

большая потребность в таких интеллигентах как Вы. Вы всегда зажигали в сердцах людей свет просветительства, культуры.

ЛЯТИФ МУАЛЛИМ:- Покойный Джавид эфенди в свое время очень верно сказал – нам нужна более великая сила, чем сила меча: это сила – культура.

ТУРАН ХАНЫМ:- Но, к сожалению, некоторые считают культуру весьма хилой и слабой.

ЛЯТИФ МУАЛЛИМ:- Таких Джавид эфенди называл невеждами, а его друг Мирза Джалил, прошу прощения, – болванами. Когда я в наши дни встречаю персонажи, которые создал бессмертный Сабир, то это меня угнетает. Когда я случайно встречаю этих толстошеих персонажей, у меня в ушах звучит бессмертный стих поэта «Зачем тебе нужны были эти хладокровные, боже?».

ТУРАН ХАНЫМ:- Да, будет царство небесное этим людям и всем другим, которые словно свеча сгорали ради этого народа.

ЛЯТИФ МУАЛЛИМ:- Аминь. Пусть светом будут полны их могилы.

ТУРАН ХАНЫМ:- Скоро сюда придет Президент.

ЛЯТИФ МУАЛЛИМ:- Да, это так. Каждый приезд Гейдара Алиева для нас как праздник.

ТУРАН ХАНЫМ:- Я каждый день в душе выражаю свою благодарность Гейдару муаллиму, желаю ему жизнь и здоровье.

ЛЯТИФ МУАЛЛИМ:- Именно благодаря ему душа Джавида эфенди обрела покой.

ТУРАН ХАНЫМ:- Да, это так.

Шум. Музыка. Аплодисменты. На сцене показывается Гейдар Алиев и Илхам Алиев.

Илхам Алиев кладет на гробницу букет цветов. Они подходят к Лятиф муаллиму и Туран ханым.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Каких ценных людей я вижу здесь. Приветствую вас.

ТУРАН ХАНЫМ:- Добро пожаловать, уважаемый Президент.

ЛЯТИФ МУАЛЛИМ:- Всегда бы Вы приходили, Гейдар муаллим.

ИЛХАМ:- Приветствую вас.

Гейдар Алиев за руку здоровается с обоими.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Посчитал своим долгом посетить мавзолей Джавида.

ТУРАН ХАНЫМ:- Да будет доволен Вами господь.

ЛЯТИФ МУАЛЛИМ:- Для всех нас святым человеком был Джавид.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Да, Лятиф муаллим, верно говорите. Джавид был человеком, который думал о бедах всего человечества. Именно поэтому каждое человеческое дитя выигрывает много, если познакомится с его жизненным путем и творчеством.

ЛЯТИФ МУАЛЛИМ:- Господин Президент об этих вопросах мы только что беседовали с Туран ханым. И мы пришли к та-

кому тмнению, что Джавид это поэт, принадлежащий человечеству.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Видите ли, я всегда думал и сейчас считаю, что все великие мастера принадлежат всему человечеству. Если же человек живет, замыкаясь в своих мелких чувствах и именно эти чувства отражает с своим творчестве, то он никогда не станет великим мастером.

ИЛХАМ:- На мировую арену выводить каждый народ могут его великие сыны и дочери, в том числе талантливые мастера искусства.

ТУРАН ХАНЫМ:- Как хорошо, что у нас немало таких мастеров.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Да, у нас немало очень ценных людей, исторических личностей. Я всегда в период всей своей деятельности старался делать все возможное, чтобы увековечить их память. Я рад, что в этом деле мой родной народ меня всегда поддерживал.

ЛЯТИФ МУАЛЛИМ:- Несомненно, народ никогда не забудет эти Ваши добрые

дела. Да, благодаря Вашей инициативе были возведены памятники нашим выдающимся людям, а их память во многих местах была увековечена.

ТУРАН ХАНЫМ:- Для того, чтобы народ близко ознакомился со своими достойными сынами необходимо, чтобы руководитель народа не жалел для этого своих усилий.

ИЛХАМ:- Как только я изыскиваю возможность, то получаю удовольствие от близкого знакомства с творчеством больших талантов нашего народа. Дествительно, у нас были философы и просветители большой величины. Мы иногда не видим или не желаем видеть достойных людей нашего народа, занимаясь вместо этого поиском гениев среди других народов.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Это так. Дествительно, есть немало мыслящих подобным образом людей. Я всегда критиковал этих нигилистов. Тот, кто не способен любить культуру своего народа, не сумеет должным образом оценить культуру и других народов.

К носителям подобных мыслей и сам народ относится как к чужакам, не принимая их. Конечно, я и то хочу подчеркнуть, что каждая тема, которая бывает описана, должна соответствовать мировому уровню. Самые хорошие образцы этого мы ясно видели в творчестве Джавида.

ИЛХАМ:- Действительно, Джавид был феноменальной личностью. Он жил в стране, которая, на первый взгляд, казалась провинцией. Причем в период, когда господствовало невежество. Но, тем не менее, во всех его произведениях идет поиск ответов на те вопросы, о которых задумывались люди. Все эти произведения полны света.

ЛЯТИФ МУАЛЛИМ:- Мне представляется, что по прошествии лет Джавид эфенди еще более будет приближаться к нам.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Возведением этой гробницы мы как-бы хотели хоть и частично исполнить свой долг перед Джавидом.

Подходят Помощник и Полковник. Все здороваются с ними за руку.

ПОМОЩНИК:- Рад всех вас еще раз видеть. Добро пожаловать на родную землю.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Созидательные дела, идущие в Нахчыване, привлекают внимание. По-моему, следует несколько повысить темп этих дел.

ПОМОЩНИК:- Да, господин Президент, верно говорите, в будущем мы будем стремиться проводить в жизнь более крупные проекты.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Очень хорошо. Мне кажется, что и стабильность на должном уровне.

ПОЛКОВНИК:- Господин Президент, я чуть ранее связывался со столицей. Все тихо. Здесь же, как Вы видите, все дела в порядке. Население очень довольно Вашим прибытием.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- И я очень доволен своим народом, его волей. Уверен, что

проводимые после этого в жизнь наши мероприятия будут приняты со стороны народа.

Подходят Зия Бунятов и Журналистка. Они здороваются со всеми за руку.

ЗИЯ БУНИЯТОВ:- Очень рад видеть всех вас вместе.

ЖУРНАЛСТКА:- Везде веселье, музыка ... Хотела бы, чтобы у этого народа не было никаких проблем.

ЛЯТИФ МУАЛЛИМ:- С попошью господа и руководства в скором времени раз решим все проблемы.

ИЛХАМ:- Когда имеется спокойствие, то и проблемы легче разрешать.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Многое зависит от нас самих. Сейчас мы живем в свободной, независимой стране. Естественно. Что и проблем у нас немало. Но, наши люди трудолюбивы, не бояться никаких трудностей. Поэтому можно с полной уверенностью сказать, что скоро наша страна превратится в одно из ведущих государств мира. Азербайджан взойдет подобно солнцу.

ИЛХАМ:- Несомненно, каждый верит в это.

ПОМОЩНИК:- Мы это видели и на примере Нахчывана, господин Президент.

ЗИЯ БУНИЯТОВ:- Наш народ прошел через большие трудности, лишения. Он имеет право жить счастливо, свободно.

ТУРАН ХАНЫМ:- Я каждый день прошу бога, чтобы он предохранил нас от коварства врагов.

ЗИЯ БУНИЯТОВ:- Я удивляюсь. Почему такому трудолюбивому народу выпало иметь такого непонимающего, лукавого, бесчинствующего соседа.

ЛЯТИФ МУАЛЛИМ:- Все их провокации напрасны. Мир все более начинает осознавать – кто есть кто.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Каждый из нас должен стараться достойно представлять нашу страну во всех уголках мира. То есть я хочу сказать, что часто о стране судят не по ее богатствам, а по возвращенным в ней личностям.

*Подходят Мужчина и Представитель.
Возложив на гробницу букеты цветов, они*

со всеми здороваются за руки. Теперь все участники представлены на сцене.

ПРЕДСТАВИТЕЛЬ:- Я посчитал своим долгом посетить мавзолей Джавида эфенди.

МУЖЧИНА:- И я пиришел встретиться с уважаемым Президентом.

ГЕЙДАР АЛИЕВ (улыбаясь):- Я давно знаю этого мужчину. Он простой человек.

Ну, что мужчина, решились твои проблемы? У погонников больше нет с тобой дел?

МУЖЧИНА:- Да будет доволен Вами бог. Все в порядке. Все довольны мной, и я доволен всеми.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- В таком случае, и мы довольны тобой. Ты отважный, нетрусливый мужчина ...

Все смеются. Есть и аплодирующие.

МУЖЧИНА:- Чего может бояться тот, у кого такая опора, друг, как Вы?

ЛЯТИФ МУАЛЛИМ:- Этот мужчина в последнее время доставляет всем удовольствие своими умными беседами в мечетях.

Он наизусть изучил чуть ли не все стихи

Джавида эфенди. Даже, когда это к месту, то приводит цитаты из книг Зии муаллима.

ЗИЯ БУНИЯТОВ:- Моим обретением стало и то, что я здесь обрел нового читателя.

МУЖЧИНА:- Ей богу, хвала меня, вы несколько устыдили меня.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Есть такая присказка: говорят, что у стеснительного не бывает ребенка. Однако, насколько я знаю, у вас два сына. А как бабушка жены, она жива?

Смех.

МУЖЧИНА:- Вот я люблю Президента из-за его такой простоты. Да, уважаемый Гейдар муаллим, бабушка моей жены жива-здорова. Возраст ее, слава богу, перевалил за сто ... Всем желаю подобной долгой жизни.

Все смеются.

ПОМОЩНИК:- Этот мужчина в последнее время действительно стал поклонником Джавида.

ТУРАН ХАНЫМ:- Благодарю его. Я от своего имени и всех любителей Джавида выражаю этому прекрасному человеку свою благодарность.

ИЛХАМ:- Будь здоров, аксаkkal.

МУЖЧИНА:- И вы будьте здоровы. Мне даже и во сне не снилось, что когда-то я встречу и побеседую с такими уважаемыми людьми.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Дорогие друзья, сегодня мы пришли сюда, чтобы посетить мавзолей великого Джавида. Несомненно, что кто то хотел бы высказаться.

ЗИЯ БУНИЯТОВ:- Действительно, у нас у всех в душе как-бы сотворено изваяние Джавида. Все могут сказать слово об этом большом мастере и гениальном человеке. Но, мне, Гейдар муаллим, представляется, что Вы сегодня можете от имени всех сказать слово. Несмотря на то, что Вы делом уже высказали свое слово, поскольку в свое время продемонстрировали необычайное мужество, перевезя могилу Джавида на его родную родину.

ЛЯТИФ МУАЛЛИМ:- Я тоже согласен с тем, что сказал Зия муаллим. Мне иногда

кажется, что дух Джавида блуждает вокруг гробницы. Словно Джавид нас видит, слышит и слушает.

ТУРАН ХАНЫМ:- Я каждый день тихонько беседую с отцом, его святым духом. Уверена, что его дух сейчас спокоен.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Действительно, и сам Джавид, и многие герои его произведений готовы были пожертвовать собой во имя свободы, независимости.

ИЛХАМ:- Он был поэтом свободы.

ПОМОЩНИК:- Такая влюбленность в свободу исходила из его корня, идеалов, личностного характера.

ЛЯТИФ МУАЛЛИМ:- Сегодня я счастлив. Как хорошо, что я не пустил по ветру свою длинную жизнь. Как хорошо, что увидел и этот день.

ТУРАН ХАНЫМ:- Теперь я могу спокойно умереть.

ЗИЯ БУНИЯТОВ:- Пусть никто еще не готовится умирать. Потому, что впереди нас ждут большие дела.

ЖУРНАЛИСТКА:- По-моему, самая славная история Азербайджана еще впереди.

ПРЕДСТАВИТЕЛЬ:- Наш народ достоин быть счастливым.

ПОЛКОВНИК:- Да, у нашего народа на это есть право.

МУЖЧИНА:- Джавид эфенди говорил, что у каждого есть право жить в этом мире.

ГОЛОСА:- Да возрадуется Джавида дух.

ГЕЙДАР АЛИЕВ:- Я разделяю сказанное вами. Сейчас дух Джавида радуется. Мы гордимся нашим великим поэтом. Сегодня мы ощущаем большую отраду. Потому, что являемся гражданами свободной, независимой, демократической страны. Потому, что сегодня исполнились вековые мечты нашего народа. Разве может быть большего счастья? По-моему, нет.

Наш народ, нация время от времени подвергались тяжелым испытаниям. Наши отцы и деды подвергались оккупации чужеземцев. Однако это народ уберет себя, свое величие. И сегодня мы сталкиваемся со многими проблемами. Но я уверен, что с вашей помощью мы решим эти проблемы. Как и вы, я считаю, что после этого в ходе своего развития Азербайджан расцветет еще более. Фундамент этого развития мы

закладываем сегодня. Пусть будущие поколения будут жить в более свободном, более счастливом обществе. Я уверен, что так и будет. Азербайджан взойдет в мире подобно солнцу. Азербайджан это наш думающий мозг, бьющееся сердце. Я горжусь, что я азербайджанец. Я ощущаю внутреннее чувство гордости за то, что являюсь сыном этого народа. Я жизнь свою дарю народу!

*Музыка. Торжественный марш.
Затем звучит гимн Азербайджана. Все,
стоя, слушают гимн.
Свет загорается-тушитсся. Звуки апло-
дисментов.*

Занавес

КОНЕЦ

I devote my life to my people

MIRKAZIM SEYIDOV

**I DEVOTE MY LIFE
TO MY PEOPLE**

(two-act play)

“Science and Education”
Baku-2010

Mirkazim Seyidov

Mirkazim Seyidov.

I devote my life to my people (*two-act play*)
Baku, 2010. "Science and Education", – 432 p.

*The book has been published with the financial
assistance of the representation of the city of
Novosibirsk in the Russian Federation
Haydar Aliyev Forum in Azerbaijan*

ISBN 978-9952-809-87-9

© "Elm və Təhsil", 2010

I devote my life to my people

**THE PARTICIPANTS IN THE
PLAY:**

HAYDAR ALIYEV
ILHAM
ASSISTANT
TEACHER LATIF
TURAN KHANIM
ZIYA BUNYADOV
GIRL -JOURNALIST
REPRESENTATIVE
COLONEL
MAN
PEOPLE
VOICES

THE FIRST ACT

The study of the chief of the High assembly of Nakhchivan. Haydar Aliyev strolls up and down preoccupied in the room. A call of the telephone. Haydar Aliyev takes the receiver.

Haydar Aliyev:- Yes, yes, I hear you. *(pause)* . If it is thus, connect me with mister Suleyman. Yes, we know each other for years. Recently our friendship has turned to brotherhood. I value mister Suleyman Damirel as the strict and authoritative political figure. *(pause)* Yes, I hear you. It appears that there is serious problem on the telephone line. Yes, it is me, Haydar Aliyev. *(pause)* How are you, mister Suleyman? I am pleased with hearing your voice. I always want you to see hale and hearty. God pleases, it will be thus!

Mister Suleyman, as you know, we are in difficult situation now. You are right, they want to blockade us economically. Of course, Nakhchivan is a small territory, it is very difficult to stick out chest to such kind of attacks. I know that you heart is always with

Azerbaijan. I also love Turkey as my motherland. Yes, mister Suleyman, in fact, we are two states but one nation. You have great authority in the international area. I consider that as before you will do your best in delivering our voice of right to the world. *(pause)* Yes, mister Suleyman, I estimate your such kind of resolute steps. Really, the bridge which is built will be a good connection between two states. This bridge of Hazret will be the bridge of Hope, the bridge of Joining. Our people wait impatiently for the opening of this bridge. With the wish of to greet again, mister Suleyman. I wish you good health and good health in your work. Good bye, mister Suleyman... God pleases, we shall meet soon.

Haydar Aliyev hangs the receiver, he presses the button under his hand. A young assistant comes in. he has a copy-book and a pen in his hand.

Assistant:- Please, mister Chief!

Haydar Aliyev:- Just a minute ago I talked to the president of Turkey, to Suleyman Damirel. We came to a conclusion that we must finish the building of the bridge between Nakchivan and Iqdir. It is necessary to toil much. Now even a moment is valuable for us.

Soon there will be the opening of the bridge. I shall give tasks to the necessary offices. Oversee to all the work!

Assistant: -All right, mister Chief!

Haydar Aliyev (he hints to the reception room with his hand) :- Is there anybody waiting for me?

Assistant: - Yes, there is, mister Chief!

Haydar Aliyev: - Who is there?

Assistant: - Teacher Latif.

Haydar Aliyev: - Teacher Latif? Do you speak about my teacher Latif? Are you aware of that once he taught me? But why is he there? Why didn't you tell me about his coming?

Assistant: - Teacher Latif has just come, mister Chief!

Haydar Aliyev: - Ask him to come in. Remember well, when intellectuals come don't make them wait behind the door. (he smiles) . Maybe, the officials may be wait behind the door, but not the intellectuals. ... They are the thinking mind of the people. All must respect the intellectuals, especially to the teachers. Because they played great role in our life. Is it clear?

Assistant: - Yes, you are right, mister Chief!

Haydar Aliyev: - You may go.

The assistant leaves the room. Teacher Latif comes in. He is a noble-looking, kind faced , wearing glasses. Haydar Aliyev comes towards Teacher Latif, he shakes hands with him respectfully.

Haydar Aliyev: - You are welcome, teacher Latif!

Teacher Latif: - Thanks, my son!

Haydar Aliyev: - How are you? To tell the truth, I always remember you. Simply, I have a lot of difficulty here, that is why I can't find time to see you.

Teacher Latif: - I understand you very well. At times I think that though Nakhchivan is a small place, its problems are as big as the world itself. But not everybody understands it.

Haydar Aliyev: - You say right words. Nakhchivan is a small place from the view point of population and territory. But see, how big problems we have got! There isn't fuel, food... We haven't straight overhead traffic with the capital. .. I have asked all the states about our problems. To tell the truth, it

wouldn't be right to accuse all – because there are those who give assistance to us.

Teacher Latif:- Certainly, they respect you everywhere. You have authority, you have personal connections...

Haydar Aliyev:- No, I want to stress not only my personal connections. We must try not to be dependent from other states. Nakhchivan is an inseparable part of Azerbaijan. The independence of Azerbaijan must be guaranty turning of our country into a mighty republic. I am sure that soon it will be like thus in the near future.

Teacher Latif:- Mister Chief, I don't want to take your much time. Do you know why I have come to you?

Haydar Aliyev:- Tell me , please.

Teacher Latif:- You know very well that the people of Nakhchivan have historically ties of relationship with the people living in Turkey and Iran. But what to do, during the last years as if those ties of relationship have been forgotten. ..

Haydar Aliyev:- It is true. I think that those ties of relationship must be restored again.

Teacher Latif:- As if you are aware of what I am thinking.

Haydar Aliyev:- Just some minutes ago over the telephone I talked to the president of Turkey- Suleyman Damirel. We discussed this problem with him too. Yes, the building of the bridge of Hope must be quickened.

Teacher Latif:- This bridge will also be the bridge joining the fates too.. But till nowadays the people had an idea that they would never see their relatives whom they hadn't seen for years..

Haydar Aliyev:- Teacher Latif, time, history can never be frozen in one point. If everything changes in this world, that is to say, the history must also change. Because we ourselves live inside of the history which is changing before our eyes.

Teacher Latif:- You are right, the world has changed much just before our eyes. At times, one is astonished: Such kind of mighty soviet system fell and was buried in the archives of the history... To tell the truth, it is difficult to believe that those years will never return back.

Haydar Aliyev:- The history has its own rules. It is true, the people create the history,

but it mustn't be forgotten that the people themselves are created by the history itself too.

Teacher Latif:- During my lifetime I came to a conclusion that a human creature comes to life only for to create and build; but at times he isn't satisfied with what he has created. That is why a human tries to knock down what he built and created again.

Haydar Aliyev:- Yes, in most cases it is like thus.

Teacher Latif:- For example, for years we glorified the unity of soviet. It appeared that this government had a lot of crimes which were unknown to the people.

Haydar Aliyev:- The societies are represented by the people.

Teacher Latif:- Mister Haydar, both your childhood and youth are spent before my eyes. You represented worthily the atmosphere you lived, both during former times and afterwards.

Haydar Aliyev:- A man must be a bit foreseeing. But it is pity that there are still narrow-minded persons. Our people call such kind persons those who aren't able to see the edge of their noses. Yes, we were the citizens

of the huge country. But it appeared that the political system ruling that country has been rubbed from the stage of the history. At times, when the systems collapse there are great misfortunes. All of us must try for to protect our people from such kind of misfortunes.

Teacher Latif:- I am the witness of how the former system- the tsarist regime fell. During that time the people confronted with great difficulties. Hunger, poverty, unemployment.. I remember all of them.

Haydar Aliyev:- The destiny of all the systems relying on the force are usually like thus. That is why, it is necessary to set up democratic, fair society. European countries set up the best models of such a society. It is true, the soviet regime that fell had also its own superior features. We have also developed during the past years. There developed worthy intellectuals in our country. Our culture has been flourishing. It is necessary not to forget the culture. Good deeds must be valued. How to say, it is better to call everything in its own name.

Teacher Latif:- I agree with what you say. Really, we must call everything in its own name: good must be called good, harm must be called harm. I remember the years before

the war and after the war. At that time most of the people lived in small shacks. There were illiteracy during those years. But after the establishing of the soviet government as a result of the orders about the compulsory education influenced the children to get education and to gain success in the life. Mister Haydar, your childhood years and youth were spent before my eyes. It is right, it was difficult time. But the people wanted to get education.

Haydar Aliyev:- I also remember well those years. We were interested much in science, education. As if among the children of the same age there was competition for to study better. We had great hopes in future. We lived with confidence.

Teacher Latif:- The young boys of your time had to be tested by the great difficulty of life. Collectivism, war, collapse, and then building ... You were always in front of all the new building.

Haydar Aliyev:- Let's confess that there are also good recollections of those troubled years. Altogether, they are right, we all have a motherland in the name of childhood. You know well that, when I wasn't here, the

course of my life changed much. I couldn't believe that once I should have to return to these places again. But there are ups and down in the human life. I had to return to my native places once more. No, I don't pity for it. Like before I serve my people, my nation devotedly. It is pleasing for me. Now there are strange feelings in my heart.- as if I meet with my childhood years again. All of my life has been accompanied with tension.

Teacher Latif:- All the people know about it. By the way, how are your children now?

Haydar Aliyev:- I am pleased with my children. They justified both my hopes and my late wife Mrs. Zarifa . My son Ilham was engaged with the pedagogical activity in the higher school which he had graduated. But they removed him when I left the Political Bureau. He knows perfectly some foreign languages. Now he is busy with business. My daughter Sevil is an orientalist , she is a scientist. She brings up her sons. But in her free times she composes songs. She looked like her mother. To tell the truth, I am not indifferent to the music either.

Teacher Latif:- I remember well your speech both at the congress of both Azerbaijan and Soviet composers. Even I remember that

during your childhood side by side with other subjects you were interested in art too. You could recite by heart the poems of Javid, Jabbarly, Samad Vurghun...

Haydar Aliyev:- Well done, Teacher Latif, your recollections are good.

Teacher Latif:- Yes, you are right, but your memory is stronger than mine.

Haydar Aliyev (smiles) :- I am just like my teachers.

Teacher Latif:- Even, they say that you were friend with Rashid Behbudov since your youth years. They say that Muslim Moqomoyev loved you like his parents.

Haydar Aliyev:- You have heard rightly. I have always been admirer of Rashid Behbudov. We have friendly terms with him since youth years. Once we were walking together with him at the seashore. My elder brother Hasan saw us. He came nearer and greeted us. Then he said half in jest and half seriously that the world knows us both for our oil and Rashid Behbudov,

Teacher Latif:-I heard such kind of words from the great composer Tofiq Quliyev some years ago. When he knew that once I was your teacher he said that in most places the people know our country for Haydar Aliyev.

Haydar Aliyev:- I love the songs of Tofiq too. If you remember, at the beginning of the 40 ' s when we studied in the technical school , there came a group of musicians to Nakhchivan. At that time, Tofiq Quliyev was too young. I came nearer to him and gave him questions about the jazz music. Afterwards when we met we remembered those years.

Teacher Latif: Let both your life and his life be long! Our people are in need of the persons like you...

The Assistant comes in .

Haydar Aliyev:- Please, I listen to you.

Assistant:- Mister Chief, there is somebody who wants to see you.

Haydar Aliyev:- Who is he?

Assistant:- He is Ilham Aliyev, your son.

Haydar Aliyev:- Well, it is good, it will be better if he gets acquaintance with my teacher. Let him come in.

The Assistant goes out. Ilham Aliyev enters. He shakes hands with Haydar Aliyev and Teacher Latif

Haydar Aliyev:- How is your business?

Ilham:- Everything is all right.

Haydar Aliyev:- Get acquaintance with teacher Latif who had taught me once. A moment ago he asked about you. You have come just in time.

Ilham:- I respect all the teachers. It is our duty to respect our teachers for all of our success in life. I am glad to see you, Teacher Latif.

Teacher Latif:- Dear mister Latif, by God, your son is honorable. You may ask me why I say these words. I have heard that when they sent you off and you ran the danger of to political attacks, Ilham was always near you. Now he often comes here, to native places from Moscow, to see you. I am a teacher, when I see persons I can understand their mood.

Ilham:- It is our duty.

Haydar Aliyev:- It seems that you have just come.

Ilham:- Yes, you are right.

Haydar Aliyev:- I think it is frosty in Moscow now.

Ilham:- The weather in your study is colder than the weather in Moscow.

They are laughing Teacher Latif wipes his glasses.

Haydar Aliyev:- The weather of these places are always severe during this time. You have seen the heat of these places too.

Ilham:- The continental climate is always like thus..

Haydar Aliyev:- I spent my childhood years here. At that time the summer in Nakhchivan was hotter, the winter was much colder. Do you know why? Because at that time there were few trees, greenness was less. Not everybody could get wood to warm homes.

Ilham :- It appears that again we return to those years.

They are laughing.

Teacher Latif:- I also think thus.... The people say that Haydar Aliyev gave his hand to people in time. Or it would be difficult to overcome these problems.

Ilham:- My father always liked to work in difficult situations.

Teacher Latif:- It is because of his character.

Haydar Aliyev:- Don't praise me. Or they will say that Haydar Aliyev created situation for the admiring to personality. Simple, it is my destiny. ..Well, tell me please, how is the situation in Moscow?

Ilham:- Everything is all right. All are safe and sound.

Haydar Aliyev:- I also meant the political atmosphere.

Ilham:- Dissatisfaction increases day by day. Russia is in miserable, desperate situation. Just it like the period to which Lenin had given definition- Those who are in posts aren't able to rule and those who are members of lower sects don't want to obey them.

Teacher Latif:- Qorbachov made the country be in troubled situation. Now it is difficult to solve the problems of Russia. It is true, I am not a political figure. At times they point our a defect to me and say that Russia is a separate state, but I think about Russia. But I say that we lived in that state for about a hundred year. How to say, we laughed and grieved together. We are neighbors. We have a proverb, wish your neighbor has two cows, let you have only one cow.

They are laughing.

Haydar Aliyev:- It is a right proverb. It is necessary all to love the state. At times those who are in power don't value the state they ruled, even the people they belonged to. For example, the former chief of the country didn't know what he wanted to do. Yes, the society was in need of perestroika. But it appeared that the policy pursued under the name of perestroika directed towards other point and as a result it turned to knocking down. It wouldn't give good results. Well, now everything is before eyes. There are many criminal events. The employees of the guarding offices are weak at the criminal situation.

Ilham:- As if now Russia is at the edge of the precipice.

Teacher Latif:- I think there will appear a man of will who will create all to be in order. There are a lot of wise persons.

Haydar Aliyev:- Of course, there are a lot of.

Ilham:- But how is the situation here?

Haydar Aliyev:- Here the situation isn't good either. The people are hopeless seeing

the changing of power. Our people always like to live in peace.

Teacher Latif:- Yes, it is right. Our people value labor, diligence. There are a lot of intellectuals among the people too.

Haydar Aliyev:- Certainly, There are a lot of intellectuals who gave gifts to science, education. I always said, once more I repeat : I am proud of with my people. It is true, all the normal citizens must love their people they belonged to. Especially, the heads of the states. But when I worked in the Political Bureau I felt that among the heads of the states there were found those who inclined to display discrimination. It was an inexcusable case. How it can be, you consider, the population of the country a family, and then cause a quarrel among the members of the family? Or look for apt differences?

Ilham:- It is insufferable situation. I have seen and observed it myself. Some years ago one would walk in the streets of Moscow not knowing what fear is, they wouldn't give attention to it. But now... As if the city is in other time, even at any step they ask you to stop, are interested who and where are you from, they check the documents.

Haydar Aliyev:- By whom are all these carried out?

Ilham:- It is difficult to define who are interested in these problems- the civil persons, or the officials of the government. There is much illegality.

Haydar Aliyev: It doesn't promise us anything new.

Teacher Latif:- I also think like thus. It is foolish to speak about positive features.

The Assistant comes in.

Assistant:- Mister Chief, mister Ziya has come from Baku.

Haydar Aliyev:- Mister Ziya ? (pause)
Ziya Bunyadov?

Assistant:- Yes, Ziya Bunyadov has come.

Haydar Aliyev:- Ziya Bunyadov is too dear to me.

Haydar Aliyev and Assistant come up the door. The Assistant opens the door. Ziya Bunyadov comes in the room. Ziya Bunyadov shakes hands with Haydar Aliyev.

Haydar Aliyev:- You are welcome... You are welcome... Dear Ziya Bunyadov, to tell

the truth, I waited here everybody to come but not only you. I am surprised in the real meaning of the word.

Ziya Bunyadov:- Haydar Aliyev, I am surprised to your surprise.

They are laughing. Ziya Bunyadov shakes hands with others in the room.

Haydar Aliyev:- Sit down,. Ziya Bunyadov. You have come from far Baku. You are tired.

Ziya Bunyadov:- I am the former soldier. Why to be tired?

Haydar Aliyev:- If it is thus, let me introduce you the other guests in the room: This one is one of my first teachers, Teacher Latif, who taught me when I studied in the technical school in Nakhchivan. I think, you have already got acquainted with my Assistant.

Ziya Bunyadov:- Yes, I have got acquainted with him. I liked him.

Haydar Aliyev:- This one is my son Ilham Aliyev.

Ziya Bunyadov:- Yes, I have heard about him.

Teacher Latif:- Dear Haydar Aliyev, I know Ziya Bunyadov from the books he wrote; he is a hero both in science and in the life. I know very well that how Ziya Bunyadov answered with his valuable works to those who falsified our history.

Ilham:- I also value the books of Ziya Bunyadov. The book which he wrote about the red terror of 37 's threw light on the darkness of a lot of points.

Ziya Bunyadov:- I have always been the open target of the enemies. But nothing could make me return from the way I chose.

Teacher Latif:- All the people know about it.

Ziya Bunyadov:- During that period a lot of intellectuals of my people were tortured. You know, I have seen all the difficulties of the war, such kind of difficulties can't make me shake. But while writing that book I investigated the materials of archives and during writing process I shook for many times. – My God, how many methods or ways they had found for to torture those persons? Dear Haydar Aliyev, I think you also once were acquainted with those materials.

Haydar Aliyev:- Yes, I am aware of those documents. They made our people live in misfortune. I think about it with aches in my heart. During the years when I was chief of the national security, I always tried to protect the brave sons of my people from the slandering . In fact, at any time, especially at that time there were such kind of persons who wanted to get revenge. There were those who wrote denunciation from one another. Mister Ziya, they wrote much denunciation about you too.

Ziya Bunyadov:- Yes, I know, they wanted to send me away too. Even they wanted to arrest me like the nationalist. My enemies wanted to send me away with the help of Moscow, Kremlin .

Haydar Aliyev:- See, because of such kind of injustice the soviet system had to fall.

Teacher Latif:- But there are those who wanted to return that system.

Ilham:- Yes, there are a lot of persons like thus in Moscow. Most of the former communists don't want to agree with the order of the history.

Haydar Aliyev:- The political figures, intellectuals, even common people give me such a question: is there chance to return that system? I answer them resolutely: no, it is

impossible to give life to the dead body. If you remember, I reported at one of the sessions of the Higher Assembly in Baku. I showed my attitude to that problem.

Ziya Bunyadov: I was watching that session on TV. You reported that, in fact, you had to wish much the return of the soviet system. Because I worked at the higher stage of that system. I remember well, you gave an example that it is impossible to be a catholic much higher than Papa of Roma. But that system is falling , we are going towards another system.

Haydar Aliyev:- You saw how the persons in the hall met my words.

Teacher Latif:- To tell the truth, while I was watching that session on TV, I was displeased. Those who served to that system announced about the fall of that system, but those who had nothing to do with that system created discords.

Ziya Bunyadov: -Why don't you speak about those who whistled or shouted?

Haydar Aliyev:- Afterwards I thought over and over about that problem: Why there are persons in Azerbaijan who want to protect the

system which was established in Russia and is going to fall now?

Ziya Bunyadov:- It is interesting for me too. Because that system and servitors of the system tortured my people much. It is enough only to remember the activity of the twenty six commissars of Baku.

Haydar Aliyev:- You are right, mister Ziya. Now I found the answer of the questions which they asked me; here, in Azerbaijan there are those who were accustomed to work under the dictation of others, they aren't able to give dependent order, or aren't able to solve the problems themselves. That is why, they hope assistance of others.

Ziya Bunyadov:- I have always hated to such kind of persons who have the features of slaves.

Teacher Latif:- Each person must have the ability of to act freely.

Ilham:- Even each state has to have such an ability.

Ziya Bunyadov:- But to speak about such kind of problems were not easy.

Haydar Aliyev:- It is right. I know that all the misfortune you met in life is because of your dependent thinking. Now it is possible to speak about some problems: When I was here

and in Moscow you were one of the persons about whom they wrote a lot of denunciations, mister Ziya. Even there were found those who wanted to arrest you. They wrote denunciation about our poets, writers and scientists too. But I tried not to make known this information. In fact, the persons about whom they wrote denunciations were the personalities who loved their people and were ready to go death for their motherland. Thanks to the God, I could be able to protect those valuable personalities.

Teacher Latif:- But it is pity, during 30' s we lost some valuable personalities.

Ziya Bunyadov:- I want to say you one word: the people must unite themselves too. We must be like a fist in the problems having national importance

Teacher Latif:- There have always been forces or power who wanted to distribute our people.

Ziya Bunyadov:- The resolution, will of the people gathering in the squares for the last years make us be known about many secrets. Just now there are those who avoid from such kind of forces.

Haydar Aliyev:- We must protect and keep this unity though costs much. The power of the people –is the power of the justice. Even cannons aren't able to overcome this power.

Ilham:- But it is necessary to direct that energy, that is to say the power of the people to the necessary direction. At times we see that some persons want to gain profit from this energy.

Teacher Latif:- While you speak , the bloody events of the 37's enliven before my eyes. I remember the fearful cars which stopped at the gates in the nights. The persons enliven before my eyes, who were as dreadful as those cars.

Ziya Bunyadov:- Me and Haydar Aliyev were children during those years. But I can remember some details of those years: at least every day one of our teacher

“ disappeared”. Then it became clear that all of them were announced “ the enemy of the people”. As if most of the people were considered “ the enemy of the people”. How could the people be enemy to themselves?

Haydar Aliyev:- By the way, I want to say you one fact. During that time my future wife's father, Aziz Aliyev was also removed from his post too. At that time to be removed

from the post was equal to be considered the enemy of the people.

Ziya Bunyadov:- At present such kind of events also appear.

All are laughing.

Haydar Aliyev:- Mister Ziya is right, afterwards there happened such kind of events too. At that time I worked in the system of security. One of the officials who knew that I was going to marry Aziz Aliyev's daughter said to me that it was undesirable to marry the daughter of the man who had been removed from his post. But I insisted in my wish. I could marry her only after the death of Stalin. I married to the girl whom I loved. Not only the victims of repression years but also the members of their family suffered from the difficulties.

Ziya Bunyadov:- The life of Turan Javid may be example to it. She ran much danger after exiling. How can all these be forgotten?

Teacher Latif:- I had friendly terms with the father of Turan- our great poet Huseyn Javid. Javid Efandi was a man who drew attention with his nobility and resolution. To stand side by side with him and have a talk to

him was in itself happiness. The children of my age knew the poems and plays of Javid Efandi by heart. Each greeting with him was considered a holiday.

Ilham:- Each time when I come to Nakhchivan I visit the grave of great Javid.

Ziya Bunyadov:- During the Soviet regime it was heroism to find the grave of Javid in the Siberia steppes and bring his dead body here.

Teacher Latif:- There was such kind of person who behaved like heroes: Such kind of person was Haydar Aliyev.

The Assistant comes in.

Assistant:- Turan khanim has come..

Haydar Aliyev:- Turan khanim ? Turan Javid? Let her come in... It is very strange day. We have just mentioned her name, and see, she is at the door. At this time one believes telepathy.

They are laughing. The Assistant goes out. Turan khanim enters, she shakes hands with everybody.

Turan khanim :- I am glad to see all of you. How many honorable personalities I see here.

Ziya Bunyadov:- I am glad to see you, Turan khanim . Though we live in the same city the events of the last years don't give us chance to see our friends.

Teacher Latif:- How good chance of the destiny!- Whom about we speak that person comes in at that time.

Ilham:- There is necessity in any chance..

Ziya Bunyadov:- It is true..

Turan khanim :- I think, I haven't come in time..... Excuse me , please..

Haydar Aliyev:- No, no... We were speaking about Huseyn Javid a moment ago. And you came in while were speaking about him.

Teacher Latif:- Huseyn Javid who wrote " Prophet" was himself also a person like the prophet. His bright face is before my eyes. Hi, frail world, how good personalities passed away. Where is Huseyn Efandi? Where is he?

Haydar Aliyev:- To tell the truth, since my childhood years I was admirer of Huseyn' Javid's poems. I always thought that why our great poet was buried in the foreign country. I thought that why we don't bring his grave to

his native land. At last, I made up my mind, to answer the questions worrying me . After discussing the problem with the officials I sent a group of delegation to Siberia. You know that history very well. At last, great Huseyn Javid was brought to his native motherland.

Turan khanim :- Dear Haydar Aliyev, I remember very well how you tried to bring the grave of my father to Azerbaijan, to his native Nakhchvan. I think, the other don't know the details of this problem. Hot attitude to the person who had been considered the enemy of the people was dangerous. But you didn't return from your way.

Teacher Latif: There is no doubt, you didn't see Javid Efandi, or you don't remember him well. I had friendly terms with him. It is true, he was older than me. But he was so simple person that after a short talk to him one would forget about the difference of the age.

Turan khanim :- During many years while I think about my father I feel coldness in my heart, I feel cold. I considered that the body of my father feels cold in the cold ground of Siberia. I felt comfort only when he was brought from Siberia and buried in his

native land. I think that the spirit of Javid also feels comfort. When I come to Nakhchvan as if I speak to my father face to face.

Haydar Aliyev:- When I was a child I recited the poems of Javid. Then there came time when his poems were not allowed to be written in the books, in the text books. Even for years it was forbidden to mention his name. The people loved him heartily. At that time all these hurt my heart.

Ziya Bunyadov:- The death of Javid and the other personalities like Javid was the part of the plan thought beforehand. Most of the Bolshevik leaders were either illiterate or couldn't see future. They felt that it was difficult to rule those who were much intellectual than them. Because the intellectual can feel everything beforehand, and at times they showed their objections. Just for it they wanted to do away with those who were " in their way". They gained a bit success in their wishes.

Ilham:- Nevertheless. The intellectuals have always been the leading power of the society.

Teacher Latif:- Haydar Aliyev was always together with the intellectuals. He was

interested in the problems of them. Now here, in Nakhchivan we see him among the intellectuals.

Turan khanim :- Some days ago I read interview of the famous diplomat and political figure. In his interview one point directed my attention; the famous political figure said that Haydar Aliyev is the great political figure of our time, he is legendary personality. It is necessary to use , to gain profit from his experience.

I also consider that my people are in need of Haydar Aliyev like the water and weather. Especially, we, intellectuals must never forget his service for the people.

Haydar Aliyev:- The nation without intellectuals is like the sky without sun, without bright. If there were not most of the intellectuals all around would be seen dark. Yes, really in most cases in the base of most of the misfortune there stands depriving of the people from the intellectuals. We must always protect them, we must value them in time. Just Ziya Bunyadov also is one of the intellectuals whose face is full of light.

Ziya Bunyadov:- Dear Haydar Aliyev, thank you for your attitude to me, including

the other intellectuals. Why don't you ask me why I have come here, to you?

Haydar Aliyev:- You always came here, especially during soviet regime.

Ziya Bunyadov:- Yes, it is true.

Turan khanim :- The youth of Ziya Bunyadov and my youth were in the same period. At that time we learned from him much which no one could dear to say.

Teacher Latif:- We want to be sure that after each coming of mister Ziya the bridges will be restored again. The people want to see him everywhere.

Ziya Bunyadov:- Here I have a lot of friends, students and aspirants. Simply, the intensive events of the last years didn't give me chance to come to these places. At last, I decided to come to Nakhchivan. See, as you see, I am here.

Ilham:- This is a good chance. We have come at the same time.

Teacher Latif:- I was glad to see all of you in Haydar Aliyev's study.

Haydar Aliyev:- This day is an unforgettable for me too. My teacher, my friend, the daughter of the great Javid and my son are here, side by side with me.

Turan khanim :- When I am near Haydar Aliyev I feel myself at the top, unapproachable top. For me, he is really great personality.

Ziya Bunyadov:- Well, now I want to speak about my main purpose. Dear Haydar, I know that you watch the last events happened in Baku.

Haydar Aliyev:- With great difficulty... Because we have problems here connected with electric. We can't get newspapers in time. The dry way is closed. The air way isn't open intensively. The news we get is always contradictory. See, we work within such kind of situation.

Ziya Bunyadov:- Dear Haydar Aliyev, you are an experienced political figure. Short information is enough for you to come to conclusion. To my mind, you have got enough information.

Teacher Latif:- When we have chance we watch Turkish TV too. They speak about Haydar Aliyev too much.

Ilham:- Just in the channels of Moscow they also speak about this theme

Turan khanim :- Really, now Azerbaijan lives its difficult days. We feel the danger coming towards us. There are separatism in Azerbaijan.

Haydar Aliyev:- But at times the newspapers, radio and TV distort, misrepresent the news. I can't adopt this. The people must be aware of the reality.

Ilham:- Some countries are interested in distributing Azerbaijan like a state.

Teacher Latif:- But we are obliged to listen to the news the origin of which is unknown.

Ziya Bunyadov:- During the Soviet regime such kind of lies were more. Now there is another kind of lies. Dear Haydar, I want to say that both our state and people are in difficulty.

Haydar Aliyev:- The personalities who undertook the mission of to rule the state must feel it. Yes, I also agree with you, our situation is very difficult. About the situation I reported both in the session of the Parliament and wrote in the newspapers. But is there anybody who came to a conclusion?

Teacher Latif:- Some time ago Haydar Aliyev spoke about those problems while meeting with the intellectuals of Nakhchivan.

Ilham:- While I was coming here by the plane I was witness that some people were speaking about that meeting.

Ziya Bunyadov:- Some intellectuals in Baku also want to speak to Haydar Aliyev and to get his advice.

Haydar Aliyev:- I am always together with my people. Now I must assist them in difficult situation. While solving the problems of the people we must be united like a fist.

Ziya Bunyadov:- You must soon come to Baku, and must continue you political activity there. Most people wish you to do thus.

Haydar Aliyev:- To my mind , real political figure may continue his political activity everywhere, even in outlying places of the country.

Turan khanim :- Especially, the experienced, farseeing and skillful political figure like Haydar Aliyev.

All are laughing.

Ziya Bunyadov:- I am waiting positive answer for my questions. As I said, these questions are not my personal questions.

Haydar Aliyev:- You are always my guests. Today here, in Nakhchivan it is mourning ceremony of one of the martyrs of the village of Sadarak. Let's go there together and wish them to be patient. And let's lay a wreath on the grave of great poet Javid. I want to

announce one opinion which I thought over and over: in the near future I want to erect tomb on the grave of Javid. I consider that his tomb will turn into the visiting place of the young generation.

Ziya Bunyadov:- It is a good idea.

Ilham:- Javid is worth to any kind of respect.

Teacher Latif:- He wanted freedom and liberty in all over the world.

Turan khanim:- Let all of you always be pleased..

They are going out. Music. The Assistant and Colonel are in the reception room of the Chief.

Colonel:- When will the Chief return?

Assistant:-He will return soon. Delegations from the international organizations came, he went together with them to the hospital- to visit the wounded soldiers.

Colonel:- But I have no information about it. I am responsible for his life.

Assistant:- The chief likes to adopt dependent orders connected with personal problems.

Colonel:- The activity of the statesman is planned by the law.

Assistant :- He always likes to be among the people. You know about it very well.

Colonel:- I know... But I know that I am responsible for his life.

Assistant:- See, he is coming. (*he comes up the door*) Yes, he is . Tell all your complaining to him.

Haydar Aliyev comes in. He greets the Colonel and enters the room. The Assistant goes out.

Haydar Aliyev:- How do you do? Well, please, I listen to you. How is the situation in the bordering zone?

Colonel:- The control over the army has been increased.

Haydar Aliyev:- What about the food and clothes of the soldiers? At times the parents of the soldiers complain.

Colonel:- We do our best there arouse no reason for dissatisfaction. But really, there are some shortages. I shall report to you about

this problem. Now the purpose of my coming is connected with other problem.

Haydar Aliyev:- Very well, I feel that you want to say something .

Colonel:- Mister Chief, I must tell you one secret information. If you allow me tell...

Haydar Aliyev:- I think you mean the events happened in the bordering.

Colonel:- Not only that event.

Haydar Aliyev:- But what information do you want to tell me?

Colonel:- I want to tell you that... according to the information we got they want to attempt on your life.

Haydar Aliyev:- I feel it at any moment. I know that there are persons who want to do away with me. Even such kind of persons must not be called humans. They are the forces who want to shake all the country, including Nakhchivan; They want to create dissatisfaction, they want there be discord everywhere.

Colonel:- Yes, it is right..

Haydar Aliyev:- (*he smiles*) Well, if it is thus where do they want me to kill? I speak about their attempt.

Colonel:- You often go to the villages, settlements. You take part in the weddings,

and mourning ceremonies of the people. You go everywhere without guarding. It seems that they want to use this chance.

Haydar Aliyev:- I feel myself among the people safe and sound, far from the danger. It must be just like thus. Because my main supporters are the people. I rely on my people, and act freely.

Colonel:- We decided to take additional measures for to ensure your security.

Haydar Aliyev:- What are those measures?

Colonel:- To strengthen the guarding group, to increase the numbers of the guards. ..

Haydar Aliyev:- Up present I never needed neither guards nor guarding groups. .

Colonel:- Mister Chief, we act within the existing laws and statement.

Haydar Aliyev:- At any case, like a person I may tell my opinion.

Colonel:- Of course, you are the man of authority..

Haydar Aliyev:- Not only the authority. I want to say that I don't need any guarding group .

Colonel:- It will be how you advice.

Haydar Aliyev:- But how is the defense of Sadarak?

Colonel:- The borders line are under the control of both by the soldiers, and by the people themselves. Our people are able to overcome such kind of attacks.

Haydar Aliyev:- Open the map, and let me see.

Haydar Aliyev takes the map on the table.

Haydar Aliyev:- Now tell me please, last week from where did our soldiers shoot at? The main fight was for this highness, to tell the truth, for to the hill of Mil.

Colonel:- Yes, mister Chief!

Haydar Aliyev:- It is necessary to strengthen the defense of this territory. Is it clear? If you think about my security, he who is defended by the God no one can kill him. And remember well, if somebody thought to kill somebody he can carry out his purpose anywhere. The fate of the president of America – Kennedy may be an example to it. How do you think wasn't he guarded well? The bullet shot from the unknown point executed him. To my mind, such kind of danger can't be for me. Maybe there can be found persons who don't like me; But I believe to the love of my people. I am always

together with my people. The delight of them is mine, the grief of them is in my heart. I am not afraid of anything.

Colonel:- Mister Chief, by the way, I want to tell you some information connected with the life of the soldiers.

Haydar Aliyev:- Please, tell me!

Colonel:- According to the information we got in some posts there happened accidents between the soldiers and the commanders.

Haydar Aliyev:- What are the reasons of the accidents?

Colonel:- Some soldiers are displeased with the clothes, the others complain about the food. About those problems the parents of some soldiers wrote complaining letters to us.

Haydar Aliyev:- Just I wanted to tell you about these problems. You must be attentive. The soldiers must not be hungry. Their clothes must be hot. All of them are like our sons. Of course, if there are defects they will complain. Find out the reasons of the complains yourself and soon report me about it.

Colonel:- All right, mister Chief!

The Assistant comes in.

Assistant:- Mister Chief, there is somebody who wants to see you.

Haydar Aliyev:- Who?

Assistant:- He is a complainer. He says that his son fought in the front.

Haydar Aliyev:- Let him come in. (*he turns to the Colonel*) Maybe he is one of the parents whom you spoke about.

The Assistant goes out. The Man enters the room.

Man:- May I come in?

Haydar Aliyev:- You have already entered the room. Of course, you may come in. Please, I am listening to you.

Man:- How can I speak near this colonel?

Haydar Aliyev:- Maybe it will be better if he heard your words.

Man:- Maybe I complain about this colonel himself. How can I speak?

Haydar Aliyev:- Whom about you complain these officials must find way out. Don't avoid, you may tell what you want.

Man:- How do you think, may I speak?

Haydar Aliyev:- Certainly, you may. I myself also solve some problems in the presence of them too.

Man:- My son is in the army. He defends our motherland. Now where must the soldier be?

Haydar Aliyev:- Of course, in the trench, in the army.

Man:- Maybe you won't believe my words, my son comes home every week.

Haydar Aliyev:- Why?

Man:- And I also want to ask the reason. Why? Once I was also a soldier. When we were in army it wasn't like thus. Believe me, at least every week my son comes to see his mother. I wonder, is army a kindergarten?

Haydar Aliyev:- But does his mother tell him?

Man:- Whose mother?

Haydar Aliyev:- What does it mean "whose mother" ?

Man:- My mother died long ago.

Colonel:- Hi, why don't you speak? About whose mother you are speaking now? Your mother or your son's mother?

Man:- Well, my son demands to marry him. These officials who take high posts...

Colonel:- Why do you speak about the officials?

Man:- If they don't give permission how can my son come to home? I ask you...

Haydar Aliyev:- Why don't you give advices to your son?

Man:- Where do I see my son?

Pause

Colonel:- It is impossible to understand anything. I wonder doesn't you wife live together with you?

Man:- No, my wife is at her father's home.

Colonel:- Why?

Man:- I want to ask about it from the officials.

Colonel:- What must the officials do?

Man:- If my wife left me to whom must I complain? Of course, to the officials.

Because they are.

Haydar Aliyev:- What is the reason of her leaving you?

Man:- Nothing. According to her words her husband hurts her.

Colonel:- Who is her husband ?

Man:- Who is her husband? It is me, of course.

Laughing

Colonel:- What do you want?

Man:- Me? My son wants to marry. But his duty is to serve in the army.

Colonel:- Is that all? Haven't you any demands?

Man:- Any demand? I want my wife be in her own home. Why did she leave me?

Haydar Aliyev:- Hi, man, I think not you but we must give you this question.

Man:- If my wife returns to my home I shall respect her.

Haydar Aliyev:- Well, if it is thus I shall ask the officials to help you. Deliver your demands to the necessary organizations.

Man:- Let them deliver my demand to the grandmother of my wife.

Colonel:- To the grandmother of your wife? How old is she?

Man:- Ninety nine..

Haydar Aliyev:- To my mind if you promise her to celebrate her 100 th year ceremonially next year she will help you.

Man:- Who?

Haydar Aliyev:- Of course, the officials.

Man:- All right. Even I am ready to celebrate her 150 th anniversary. If only she agreed with me.

Haydar Aliyev:- We may elect this colonel the head of the ceremony commission.

Man:- I don't know. Elect him to any organization, but ask my wife to return home. And let my son serve in the army till the end.

Colonel:- Is there any conflict between you and your son?

Man:- ...Yes. My son doesn't want his mother return home.

Colonel:- Just like the grandmother of your wife, doesn't he?

Man:- Yes, it appears like thus.

Haydar Aliyev:- Well, I shall ask this official to solve all your problems. But tell us the truth. What is the reason of dissatisfaction between you and the grandmother of your wife?

Man:- Let me tell the truth. I have other son too.

Haydar Aliyev:- Very good..

Colonel:- What problem have you with that son?

Man:- The mother of my other son is other woman.

Laughing.

Haydar Aliyev:- Haven't you any other sons either?

Man:- To whom does my son harm? I bring up a soldier.

Colonel:- Like you son who is in the army.

Man:- Don't hint me! I have come here to hear his advice.

Haydar Aliyev:- I advice you to find common language both with your mother -in-law and your wife, and reconcile with them.

Man:- But what about the mother of my other son?

Colonel:- Let the officials find out this problem.

Man:- I ask you not to charge my problem to the officials.

Haydar Aliyev:- If you don't agree you solve your own problems.

Man:- You are right.

They are laughing. The Man goes out. The scene becomes dark little by little. Then gradually the lights increase . Firstly the fine music is heard.

Then on the screen the photo- pictures reflecting different periods of the life and activity of Haydar Aliyev are seen like film strips.

The voices of a Man and a Woman are heard accompanied by the music.

The pictures replace one another.

MAN VOICE

Everything flows like the water,
The time tells its word too.
Who is the ruler of time?
He is able to melt the steel.

WOMAN VOICE

We lived a life, we lived heartily,
Inside of this endless and eternal time.
I am eager to you since I parted with you,
Like the worried heart inside of hope.

MAN VOICE

We saw much difficulty in life,
The blowing wind brought us grief.
The years which once brought happiness,
Then brought us grief and sorrow.

WOMAN VOICE

Maybe everybody can't feel it-
This world in itself is like a beating heart.
How could we know once that ,
The life is like a momentary dream.

MAN VOICE

The years joined to one another-
We thought that years are like birds.
I wonder why the life of humans
Are like the raining flowing from clouds?

I am alone since the day you passed away
There blows coldness in my spirit.
Maybe my spirit is together with you
Since the day you left me alone here.

WOMAN VOICE

Now I am lost inside of silence,
I can't hear your voice here.
Why I am alone, I don't know,
Your questions can't reach me here.

I wonder how you are without me,
Can you accustomed to be without me?
Here the silence is deep, there grief is deep,
Have you overstepped the top of grief there?

MAN VOICE

We lived like the pair oak trees,
We ran into oceans like pair rivers.
The years passed above us like clouds,
We rested on the earth, twinkled in the sky.

Though most persons envied our happiness
We wished happiness to everybody.
We are face to face with those years
And thought : How free we are in life!

WOMAN VOICE

We didn't know the life is frail,
Who passed away never will return.
Now I can't sleep at nights,
Again my heart is passionate.
I am waiting for the spring again,
Again there will grow flowers.
I am calling my past days,
In which hearts gained purposes.

MAN VOICE

Though I lived life together with you,
At last I remained in the life alone.
Why is there death in the world?
I am face to face with the questions.

The questions flow like streams,
I am at the top or in the valley.
At times dreams turned unto reality,
I turned into a question at myself.

WOMAN VOICE

I looked for answers to my questions,
The end of all the questions is a question.
Though we want to be far from the questions,
Again the direction of our thought is question.
The eternity has the end, the end has eternity,
If there is top, that is to say, there is a mountain.
Sometimes we smile while shedding tears,
If there is black that is to say there is white.

MAN VOICE

What to do, without us the life will exist,
We are like particles in this world.
It is necessary human to feel the life,
And share his grief with the world.

WOMAN VOICE

Yes, he who lives in life,
Must have bearing heart.
He who is able to feel life,
Must leave trace in life after him.

Haydar Aliyev strolls up at the pictures replacing one another, at times he sits in the arm-char lost in thoughts. The music becomes louder gradually.

Little by little the pictures in the screen disappear.

At this time Girl- Journalist comes in like a shadow.

The Assistant follows her.

As if Haydar Aliyev wakes up from deep dream and raises his head and looks at the face of the girl.

Assistant:- Mister Chief, this girl has come from the newspaper.

Haydar Aliyev:- How do you do! You are welcome! Please, sit down. (*he turns to the Assistant*). You may go.

The Assistant goes out of the room.

Girl- Journalist:- Thanks, Mister Haydar! I thank you for you received me. I want to have interview with you.

Haydar Aliyev:- I am pleased with most of the journalists. They try to write about the happened event rightly. They want to be objective. But there are journalists who misrepresent the events, some of the use the way of slandering.

Girl -Journalist:- We always considered you to be the friend of the journalists.

Haydar Aliyev:- I also compared the real journalists to the decants in the fight.

Girl -Journalist:- Mister Haydar, how is your health?

Haydar Aliyev:- Thanks to the God, I don't complain about my health.

Girl- Journalist: - But from what do you complain?

Haydar Aliyev:- (smiles) Maybe you complain from the cold weather.

They are laughing.

Girl -Journalist:- We think that you are afraid of nothing.

Haydar Aliyev:- But really we must be afraid from the weather. I think you also feel that the temperature is the same like in the outside. We have no gas.

Girl- Journalist:- Who and why?

Haydar Aliyev:- I also want to know the answer of this question.

Girl -Journalist:- I think, you will throw light on the answers of these questions in your interview.

Haydar Aliyev:- I don't object anything. But ... But I am a bit afraid...

Girl- Journalist:- Mister Haydar, for me it is very interesting From whom and from what

are you afraid? Maybe to begin our interview with this question?

Haydar Aliyev:- Yes, it can be. If you want to know the truth, I am afraid for personally your life or the life of other journalists. I think I answered to a number of questions.

Girl- Journalist:- Don't think that I am weak. Though I am a girl, I am not coward. I feel myself strong.

Haydar Aliyev:- I like strong persons and value them; especially the brave women. At times the men are strong because of the women. Do you know why I am afraid? Just now some persons who had a talk with me are under control. Even when I was in Moscow they shot a director of Publishing House with whom we had a talk over the telephone.

Girl- Journalist:- Are you sure to it?

Haydar Aliyev:- Of course. It is very clear.

Girl -Journalist:- I think no one will try to kill me.

Haydar Aliyev:- I also think like you. But now I don't speak only about you. According to the information I got they press not the persons connected with me but their close relatives.

The Girl- Journalist puts the microphone in her hand on the table.

Girl- Journalist:- I want to throw light just on this problem: Why most of the officials who had once worked together with you begin to slander you after being removed from their posts?

Haydar Aliyev:- I can't say that they who were around me began slandering. Yes, there are devoted persons among them too. Such kind of persons are around me now. And to tell the truth, I trust not the officials but to my people. Till present time I did my best for my people, and in future I shall sacrifice my life to my people. There were times I punished some officials who didn't carry out my instructions. Even some of them are in prison now. But I

never punished those who toiled much or who are devoted to me.

Girl- Journalist:- Would you want to be in power again?

Haydar Aliyev:- I haven't such a wish. While returning from Moscow to Baku I was thinking to spend the rest of my life in a simple way. It is pity, the heads of the government didn't let me to carry out my wish. Even they tried to attempt on my life. They were following me. What did I have to do? As if I was at the question like the Hamlet, the hero of Shakespeare. – To be or not to be?

Girl -Journalist:- Did you chose the first way?

Haydar Aliyev:- Yes.. The existing situation made me chose this way.

Girl- Journalist:- Only the situation or?

Haydar Aliyev:- It is natural, the situation are created by the humans, and humans are created by the situations. So, I had to return to my native Nakhchivan where I was born and spent my childhood years. Here, at the airport

thousands of people welcomed me. I felt what the power and will of the people was.

Girl -Journalist:- You had taken high post in one of the greatest states of the world. How do you think, isn't the post now you take seem you lower?

Haydar Aliyev:- During all my life I never thought about the post. Whether it was higher or not. I went up the posts gradually. That is to say, not those who are in power but the people elected me to the posts. I always respected to the election of my people.

Girl-Journalist:- Have you many problems here?

Haydar Aliyev:- Yes, we have faced to a lot of problems here. The problem of light, gas, water... Recently I had a talk with the heads of the Iran and Turkey. These states give us helping hand how much they can. Altogether, we must be in friendly terms with neighboring countries. Here I heard some radical calling from some persons. To tell the

truth, I am anxious about it. Because little by little we turn to an independent state. This is very difficult process. We must try to strengthen the attributes of statehood and government.

Girl- Journalist:- At times it is impossible to live in friendly terms with the neighboring states.

Haydar Aliyev:- It is true. During all the history there happened misfortune in our land because of the dishonorable neighboring state. Even we know by whom they are supported. But we must look into everything from the broader view point. Why not to use the force of the diplomacy for to put in order the terms among the states?

Girl- Journalist:- How must the terms with the neighboring Russia be carried out?

Haydar Aliyev:- At present Russia is like the heir of the former Soviet Union . This state was our historically neighbor and alliance for years. And we must try to keep our friendly terms with this state. Most of our thinkers,

scientists and intellectuals got their higher education in Russia. Russia endowed some great personalities in itself.

Girl- Journalist:- Isn't there any danger from this neighboring state?

Haydar Aliyev:- In order to protect our independence we must be united like a fist. We must have a strong army. We must toil much for to train professional specialists in army. The professional military men must rule the army.

Girl- Journalist:- But in most of the countries the civic persons, even women rule the army.

Haydar Aliyev:- I always support the equality of men and women at any moments. But if we speak about the army, the concrete situation must be taken into consideration. We are a country living in war situation. We have a lot of problems for waiting to be solved. That is why we must give much attention to be professional. If it isn't thus it may harm. Even much harm.

Girl- journalist:- I think you want to say tragedy...

Haydar Aliyev:- Yes. We must feel this tragedy beforehand.

Girl- Journalist:- Today me and my people think about more important problem; As we know there is intensive situation in the capital...

Haydar Aliyev:- Yes. I have heard.

Girl- Journalist:- How do you value such kind of situation?

Haydar Aliyev:- It is impossible to value the real situation far from the situation.

Girl- Journalist:- But it would be interesting for me to know about your attitude

Haydar Aliyev:- Of course, I want my people live in peaceful situation. But each government must respect to the citizens. If there is abyss between the government and the people, the solution of it will be very difficult. I think that the way out of the existing situation is open dialogue between the sides.

If there isn't such a dialogue the situation may be much intensive.

Girl- Journalist:- Respected Chief, thank you for the interesting interview.

Haydar Aliyev:- Thanks.

There is heard noise from the outside.

Haydar Aliyev comes up the door.

The Assistant comes in.

Assistant:- Mister Chief, the people are in the square.

Haydar Aliyev:- I think the events happened in Baku worry them much.

Assistant :- Yes. The people are anxious. They want to be aware of your opinion.

Haydar Aliyev:- Here they are also interested in the answer of that question too. (*he turns towards the Girl- Journalist*) . It is natural, I shall show my attitude. But still it is difficult to value the situation.

Assistant:- Just a moment ago they had called from Baku- from the Higher Assembly.

The delegation left for Nakhchivan by the plane. I think they will arrive after some time.

Haydar Aliyev:- Let them arrive. To my mind, after analyzing the situation we may come to a conclusion.

Noise. Haydar Aliyev goes out of the room and waves his hand.

Music. The marching is heard.

The music comes to an end little by little.

The delegation comes in accompanied by the Colonel and the Assistant. They greet one another.

Haydar Aliyev, Representative , Colonel, Assistant and Girl- Journalist.

Haydar Aliyev:- How do you do? You are welcome. Please, sit down.

Representative :- Thanks. Now we haven't much time to sit down. Mainly, we haven't patience. Dear Haydar Aliyev, I think you know that the situation is too intensive.

Haydar Aliyev:- I haven't perfect information about the happened events.

Representative :- The situation is like thus:- they revolted in the army. The revolt is headed by a young colonel.

Haydar Aliyev:- If I am not mistaken that person hasn't any military education.

Delegation:- You are right. That man is an engineer- technologist.

Haydar Aliyev:- According to the information I got that person was awarded the title of National Hero.

Representative :- Yes, he is awarded to the title of National Hero and even he had taken the post of the assistant of the Prime Minister.

Haydar Aliyev:- But what did instigate him to revolt in the army?

Representative :- Especially in the army, even all over the world there is struggle for the power. Now the number of those who are eager to the power increase day by day. I explain the happening of the events in this way. Maybe all are my personal opinions.

Girl- Journalist:- Mister Haydar, yesterday I went to the regiment in which there was revolt. The soldiers and officers don't

want to give up their ideas. There is blood. If it continues thus there will be killed more persons.

Assistant:- At such kind of situation who can guarantee for the security of Haydar Aliyev?

Colonel:- It is a right question. It is also necessary to clear up in order to find common language with the delegation and the army what measuring must be taken?

Representative :- To tell the truth, nobody reported in the Parliament on such kind of problems. Now everybody thinks about his security.

Colonel:- Mister Chief, according to the information I got, the neighboring state which waged war against our country wants to use the chance and is going to attack with great military force. In the target there are not only the towns bordering with Garabagh but also other regions even Nakhchivan. That is to say, I want to say that if you leave Nakhchivan in such a difficult situation it may cause discord here.

Assistant:- Now all are interested in the situation in Nakhchivan.

Representative :- If we don't value the seriousness of the situation, we may face to great dangers in future; we must take into consideration that now there is danger both from the inward and from abroad. Don't forget that those who sent us here like the delegation, hope the authority of Haydar Aliyev both in the country and abroad. Now all the people believe that in order to overcome the difficult situation in the country only the wise policy of Haydar Aliyev can help. The people say that only the farseeing policy of experienced, wise Haydar Aliyev can help the people to overcome the tragic situation. We have come here after insisting of the people.

Haydar Aliyev:- But why don't the political figures who came here together with you don't try to have a dialogue with rebels? Because the situation is like crisis.

Assistant:- Some moment ago I heard on the radio that now the rebels have new demands. They ask the power to retire.

Girl- Journalist:- I don't see hope on the faces of the people. As if they were not who struggled against the empire in the past but others.

Haydar Aliyev:- I can't way to my people be hopeless. But it is necessary to discuss the problem thoroughly. I consider that we have faced with the unexpectedly situation which isn't so simple.

Colonel:- Mister Chief, let's connect with Baku once more. But no one guarantee to the security of air.

Assistant:- We get telegrams from the persons who live in foreign countries.

Representative :- At least in all the regions there is demonstration. The people ask from his brave son to put an end to all these.

Haydar Aliyev:- My heart always beats together with my people.

Assistant:- The people of Nakhcivan are worried.

Representative :- We have come here by the special plane. The main purpose of our arrival is to take Haydar Aliyev to Baku, from there to Ganja. Only this authoritative personality, resolute politician, the man who loves his motherland more than himself can escape the people from this misfortune.

Haydar Aliyev:- If I decide to go with you, there must be chance for me to consult with all the political groups. At times it becomes like following: they speak about publicity, pluralism everywhere. But when there it is turn of concrete purpose at that time it becomes known that there were forces who want to solve the problem in darkness not obviously.

Representative :- I agree with what you say. It is the result of the deeds of those who want to solve the problems non constructive way at the end all is confused.

The call of the telephone. The Assistant takes the receiver.

Assistant:- Yes, I listen to you. Yes, we are together with your delegation. We can say nothing. The last decision will be adopted by Haydar Aliyev himself.

Haydar Aliyev:- Who was speaking? What did they ask?

Assistant:- The leadership of the government want to define the time of your arrival.

Haydar Aliyev:- Tell them that we haven't come to conclusion yet. We are discussing the problem.

Assistant: (over the telephone) - Yes, I shall tell him all what you said.

Representative :- Surely, the problem has become much worse.

Assistant:- They said that they had heard your words. Then they asked me to tell you that the situation has become much worse.

Girl- Journalist:- I think Haydar Aliyev will do his best for to escape the people from the misfortune.

Haydar Aliyev:- I am afraid of nothing. Simply, I want to know how difficult responsibility I undergo.

Representative :- Let's not forget that each moment has its own order.

Colonel:- Let's also not forget that if Haydar Aliyev agrees to go to the territory where the events happened beforehand we must take some measure.

Haydar Aliyev:- No, it isn't only for my security. I always said and again I say: I give up my life to my people. If I am not mistaken great writer Lev Tolstoy said that if you haven't got any ideal for to be ready to die for, that is to say you spend your life in vain. The ideal on which I am ready to sacrifice my life is: this is my endless love to my people, to my motherland. Not any force can make me to give up my ideal.

Girl- Journalist:- We are sure to it.

Again the call of the telephone. The Assistant takes the receiver.

Music.

The assistant gives the receiver to the Representative. The Representative speaks something.

Then the Representative gives the receiver to Haydar Aliyev

The music diminishes gradually.

Haydar Aliyev puts the receiver in its place.

Haydar Aliyev:- They informed me that the head of the revolting army threaten not only the members of the government but also the people. Even there is danger of bombing of the city. The sides don't want to compromise. The persons who can't find common language with one another are waiting for my arrival. Of course, I have never been for the contradiction. I can never agree even a citizen be in trouble. I am always accustomed to work in extraordinary situation. But I never thought that such kind of foolish events could happen in our country. All these hurt my heart. At times they think that the political figures are steadfast persons. No, it isn't like thus. The

political figures are also humans. We have also hearts. I feel everything in my heart. During all my life I have faced with different problems. I am sure that we can be escaped from this misfortune with the help of the people.

I trust to my people, to my nation. I can die on the way of my people.

According to the information I got , the plane which has been sent for me is in the airport now.

Colonel:- Yes, mister Chief!

Girl- Journalist:- Just now I must urgently inform to the telegraph agency about the leaving of the chief of the Higher Assembly for Baku.

Haydar Aliyev:- Now we must not lose the time. They say that the situation becomes much intensive at any moment.

Music. The lights go out and go on. There is heard the drone of the plane. The voices of noise, the shooting are replaced with the voices of storm of applause.

Curtain

THE SECOND ACT

The lights go out and go on. The voices of merriment.

The lights become bright. At the behind screen- curtain.

On the curtain replacing the screen the cadres reflecting different nature views are shown.

Haydar Aliyev strolls up at the screen lost in thought.

After some time on the screen- curtain the image of the famous singer Muslim Moqomoyev sings the song of "Azerbaijan".

The curtain rises little by little.

The study of Haydar Aliyev. The President and the colonel

In the second act the clothes of all the participants are changing. There is changing both in their posts, titles too.

Haydar Aliyev:- I have got information from the other sources about the problems you spoke to me.

Colonel:- All the separatist forces want to unite and to pressure the government and to create discord in different parts of the country.

Haydar Aliyev:- I have already got the information. There are those who deceive the young boys.

Colonel:- Now the head of that group delivers an ultimatum.

Haydar Aliyev:- I am aware of their demands. They are like the toys in the hands of the forces who want the falling of the state.

Colonel:- Yes, it is thus, mister president.

Haydar Aliyev:- I shall appeal them over the TV. Let them not to speak instead of the government. Now I am going to invite here a group of delegation. Let them deliver my words to them. This time I may forgive them too.

Colonel:- They don't want to have a talk. They pursue new demands.

Haydar Aliyev:- We must not give chance anybody for they create sabotage in the country and harm the statehood.

Colonel:- The former revolting forces want to repeat the plan which once they wanted to carry out.

Haydar Aliyev:- It is thus. They want to speak with the government and the people with the help of the arms. But they don't know and don't want to know that the best gun is the will of the people. Nothing and nobody can stand at this force. As before I again rely on my people.

Colonel:- Mister President, I may ensure you that in order to render harmless any separatist forces we have enough power.

Haydar Aliyev:- Certainly, if it needs the government must use from the forces for to protect the power. But if you want to know the truth, I am against to use the forces in solving the inward problems. Only during the foreign aggression we may use this means. I think, firstly we must appeal the intellectuals. Let them tell their opinions too. If there won't

be any result we must demand to value all the events both politically and legally .

Colonel:- There is danger of not to be able to control the situation at ant moment.

Haydar Aliyev: Firstly I want to appeal the people by radio and by TV. Let everybody be familiar with the real situation. Those who have been drawn to the revolt are young boys. I believe that under pressure they were obliged to join the revolt.

Now I must go to the Press conference; The journalists are waiting for me there. I must clear up all the problems they are interested in. At times they misrepresent the information in the newspapers. Nevertheless, the main aim of the mass is to writer the reality as it is.

Music. The lights go on and go out.

The people are in a hurry. The mixed voices.

The cameras. Applauses.

The conference hall.

The silhouettes of the participants of the conference in twilight

After some time Haydar Aliyev is seen.

Haydar Aliyev:- I greet all the employees of the newspapers. I think you will get answers to all the questions you are interested in. Please!

Voice:- Mister President, as we know the territorial integrity of Azerbaijan has been attempted. Are you satisfied with the work carried out on the way of to free the lands?

Haydar Aliyev:- As you know our lands have been conquered by the neighboring state. It is already for some years more than one million of people - refugees and obligatory migrants live in difficult situation. We can't reconcile with the situation. The people are tired of to be patient. Like the president they understand and trust me. I always tried to deliver the real situation of my people to the international public. It is true, we solved the problems of the refugees thanks to the internal

finance. But it isn't enough. My heart hurts me while seeing the living of my people. At times I don't sleep at nights. It is pity at times the world doesn't hear the voice of the right. But I believe that, at last all over the world they will be aware of our problems.

I am sure that mind, thinking will gain its victory soon. We want to live with all the neighboring states in peaceful situation.

Voice:- Mister President, as we heard, in the army they revolted against the government. How do you think about this problem?

Haydar Aliyev:- You haven't got right information. In the army there wasn't any revolt as you said. But some armed persons who consider themselves commanders demand to carry out what they want. I can't understand what has the army to do with the policy? When army tried to control the socio-political processes it only harmed the citizens. The duty of the army is to defend the borders of the country, and to defend the

country from the attacks of foreign enemies. The political problems must be solved only by the politicians. – without any guns. The cannons and guns must be in the fighting areas. Once one of the thinkers said that when the cannons starts the music is keeps silence. We don't want the cannons start.

Girl-Journalist:- Mister President, the rebels demanded to fulfill their demands. As we heard the representatives of them want to meet with you.

Haydar Aliyev:- Like the head of the government I am ready to meet with any of the citizen of the country. But it doesn't mean that we must fulfill any demands of everybody. It is impossible. I have given instructions, let the close relatives of the rebels try to make them give up their ideas. I believe that most of the deceived young rebels will throw their guns, and will understand their mistakes.

Girl- Journalist:- Like the head of the government can you guarantee to forgive those persons?

Haydar Aliyev:- You know, I am always the supporter to forgive the persons. At times persons behave as if they lost their mind, they can't value what they are doing. I declare here like the answer of your question: Yes, like the head of the government I forgive them. Let them realize what they did . We are all of us are the children of the same nation. All of us will pass away one day. But both the state and the people are eternal. That is why, we must not betray our motherland. I love my motherland, my people more than my life. It will always be like thus. I am proud that I am the son of this nation. I am proud that I am Azerbaijani.

Voice:- Mister President, which forces are behind the rebels?

Haydar Aliyev:- Soon everything will be clear to everybody. At present I can only say that none of the forces can attempt the independence of Azerbaijan. Independence has always been main purpose of our people. He who will make effort to make us to give us this idea will be punished. He who lives with

such kind of ideas is mistaken. If it is needed we may sacrifice our life on the way of people, motherland., but we can't sacrifice the independence of Azerbaijan.

Now excuse me, I must take part in other meeting. I shall have a gathering with the intellectuals. We must discuss some problems with them.

Again the light go on and go out. The people are hurrying to somewhere. The voices of applause. The lights and cameras are directed towards the tribune. The silhouettes of the participants. Then under the beams of the lights Haydar Aliyev is seen.

Haydar Aliyev:- I consider my duty to meet with the intellectuals and discuss important problems. I want you to know that some forces which don't want to adopt the independence of Azerbaijan try to make our country to be under their pressure. They want us to be dependent from them. It is unbearable

that they want to carry out their plans with the help of our young persons. Today some people have illegal guns in their hands. I demand to collect all of their guns,

Today we are together with you, intellectuals. I want to say you : we must adopt one decision together with you. At times in life there is some situations that it is impossible to solve alone. It is necessary to solve together.

Voice:- Mister President, from the situation it is possible to be escaped only with the help of military forces.

Haydar Aliyev:- To use from the military forces- it is one of the last variants. We try to solve the problem in peaceful way. Now I ask the intellectuals: in this direction which measures do you want to take ?

Ziya Bunyadov:- Mister President, It seems that my colleagues still don't feel how the situation is dangerous and serious. What do I offer? We must try in two directions. Firstly we must try to have a talk with the forces threatening the government.

Haydar Aliyev:- By whom this talk must be carried out?

Ziya Bunyadov:- This talk must be carried out by us and the relatives of those rebels. The second direction can be a bit tragic.

Haydar Aliyev:- I would also wish to carry out the variant about which Ziya Bunyadov informed. We are not supporters of to shed blood. I never wanted any of the citizens to be hurt. Now I ask you to popularize in the direction which we offered. I have drawn some authoritative international organizations to this problem. Let each of you tell his own offering. My wish is to restore peace in the country. But I must tell that those who want to rule the state instead of the government will be punished.

Voice:- Mister President, the military conflicts, the efforts to overturn the power aren't for to prevent the oil treaties, to pressure the government?

Haydar Aliyev:- Yes, there are some forces who want to prevent to the treaties of

oil which soon we are going to sign. Such kind of forces want to draw Azerbaijan to conflicts, want to oblige the people under their control. We shall never reconcile with such kind of forces. We have already chosen our way- this way is the way of independence, the way of democracy.

Once I want to ask the intellectuals gathered here that let them popularize our purpose everywhere.

I am sure we shall get our purposes successfully.

The voice of announcer is heard from the reproductions. The people are on foot behind the tables. At times there is light music.

Voice:- (from the reproductions) - The returning of Haydar Aliyev to the power in 1993 in initiative and calling of the people put the beginning of the political and economical changing in Azerbaijan. The genius leader Haydar Aliyev who escaped the people from the danger began to take measures for the

economical development of the country. Just from the first days the vice-president of Oil Company of Azerbaijan Republic- deputy Ilham Aliyev was drawn to the talks. He was one of the active participants in carrying out and preparation of oil strategy.

The voices of music are louder little by little. On the screen Haydar Aliyev and Ilham Aliyev are seen. The voices of storm of applause.

Haydar Aliyev:- I think that the heavy stage of to sign the conditions of the treaty has been left behind. We have already signed and gained success in the treaty about the “ distribution of oil” of the oil deposit of “ Azeri”, “ Chirag”, “ Guneshli” in the Azerbaijan sector of the Caspian Sea.

Near by the applause is heard.

Ilham:- Still the ceremony of this treaty hasn't come to an end but famous information

agencies of the world called this treaty “The treaty of the century” for its historical, political and international importance.

The voice of music

Haydar Aliyev: - I think within short time we gained much success. Pay attention; the treaty is approximately four hundred pages and has been written in four languages. In “the treaty of the century” thirteen famous oil companies of the eight countries- Azerbaijan, USA, Great Britain, Russia, Turkey, Norway, Arabian country have taken part. The Oil companies are following: Amoco, BP, Mac Dermott, Yunocal, ARSOC, Statoil, Ekson, Petrol of Turkey, Penzoil, Itochi, Remko, Delta. I think, the new doctrine and “new strategy of oil” began to be carried out.

Some people are hurrying somewhere

Ilham: - I always tell to my supporters that our purpose isn't only to produce oil, and

to benefit from it. Our purpose is to spend the benefit taken from oil to the political, economical, and other interests of Azerbaijan people. All the gatherings and the talks I had were devoted to this aim. Of course, there were also obstacles. The stage of “the treaty of the century” was especially hard in Istanbul and Huyuston. At times there were cases the talks delayed because of some conditions. At that time me and my colleagues told to the foreign companies: you support the interests of different companies, but we support the interests of our country and the people of Azerbaijan. We said that if they were mistaken it would be reflected only in the project but if we were mistaken it would damage the interest of the people of Azerbaijan. In other word, we tried not to be mistaken in that treaty.

The lights become much brighter.

Haydar Aliyev: - Now I may say with pleasure that in spite of all the difficulties the treaty was prepared concerning to the national

interest of Azerbaijan. According to the firstly counted result the oil resources are about five hundred eleven million ton; after some time the result is about seven hundred thirty million ton according to the results of oil wells. For it the expenses will be more than ten milliard dollar. Azerbaijan will gain eighty percent, the capitalists will gain only twenty percent.

Ilham: -This treaty worries some countries. Though it is felt in some of them but they want to prevent to become real of the treaty.

Haydar Aliyev:- I knew it beforehand that it would thus. I know also that it will continue for some time like thus.

Ilham: - It looks like the feeling of enmity that enviousness.

Haydar Aliyev:- The heads of some countries can't value the processes in the world.

Ziya Bunyadov comes up to them.

Ziya Bunyadov:- Mister Haydar, the signing of oil treaties is your great victory. On this occasion I congratulate both you and our people.

Haydar Aliyev:- It is the triumph of our people.

Ilham:- Soon there will be reviving in our economy.

Haydar Aliyev:- In your works you have also written also about the fate of our oil.

Ziya Bunyadov:- I always wrote the reality. I always wrote and said to my students in the auditorium that if there wasn't the oil of Azerbaijan the Russians couldn't gain victory over the German fascism.

Haydar Aliyev:- We are the citizens of the country in which there is much oil deposit and there are experienced oil specialists.

Ziya Bunyadov:- If once our grandfathers united and chose the way of independence we could be far from some tragedies. Just fifty years ago I used to say that we haven't been

united with Russia voluntarily, they united us by force. Was I mistaken?

Ilham:- This is a historical fact.

Ziya Bunyadov:- Yes. At times in our country fictions are presented like truth and truth is presented like fiction.

Haydar Aliyev:- I know, you and some other intellectuals always criticize some thoughts which misrepresent the history. When I was in the post of the security of the state they even demanded from the leadership of Moscow to take serious measures.

Ziya Bunyadov:- I know.. Because, in Moscow I had some friends who took high posts.

Haydar Aliyev:- Once in one of the gatherings the famous writer Yulian Semyonov came up to me and said that he had studied together with Ziya Bunyadov.

Ziya Bunyadov:- Yes, he is right. Even once the party organization discussed the problem of to expel him from the university like heir of the generation of counter-revolutionary. It is very strange, at that time

all of his friends, the teachers who loved him didn't support him.

Haydar Aliyev:- Semyonov told me about that problem too. He said that those who were together with him all day long disappeared . He said that during that troubled days only Ziya Bunyadov supported him.

Ziya Bunyadov:- Yes, it was thus. I reported in the party gathering of the university and said that Semyonov was one of the diligent students of the university. I said that if something happened to him I shall refuse from everything and would declare hunger at Kremlin. I was young at that time. As if my angry report made them think over and over. After my report some students also supported Semyonov. The history proved that we were not mistaken. Now Semyonov is one of the famous writers of the world.

Ilham:- He is also one of my favorite writers. I have some of his books with his own autograph.

Ziya Bunyadov:- I want to say that my reports against the Russian tsar ruling was not directed against Russians or the Russian people. Simply, some political daltonic wanted to do away with me. But the old history has its own pen too;- at times the history rubs all what the humans wrote and writes everything again.

Girl- Journalist comes up

Girl- Journalist:- Mister President, let me congratulate you for the successful treaty. It is a great historical victory.

Ziya Bunyadov:- I also think like you.

Girl- Journalist:- How do you value today's treaty?

Haydar Aliyev:- How can I value the treaties? I think there is good future of the economy of Azerbaijan.

Ilham:- Including in the future of culture of Azerbaijan.

Ziya Bunyadov:- Also the future of science.

All are laughing.

Haydar Aliyev:- There is truth in all of your thoughts. But why did I firstly mention economy? Because economy is the main column of the society. The state the economy of which is strong it is able to everything.

Girl- Journalist:- To my mind all these will influence to the strengthen of inward stability.

Haydar Aliyev:- Without doubt! It isn't a secret that there are both some inward and foreign forces which want to distribute Azerbaijan. They cause discord and even don't avoid from cooperating with any kind of separatists.

Ziya Bunyadov:- I can't understand why there are a lot of anti -national forces in the country? I think any normal person must love his own people.

Haydar Aliyev:- The love to the people must be in the blood of any person. Not anyone is born such kind of love in his blood.

Girl- Journalist:- Maybe it is necessary to look for the roots of some negative cases inside of the history. Because for long years we have lived in the unity with empire.

Haydar Aliyev:- It is impossible to negate the roles of the historical situations in the destiny of the peoples. But it doesn't mean that we must refuse from our past. ..It is impossible to edit the history again. But we can create our future in other way. Because the foundation of future is put today. Of course, we can approach to our past activity in criticizing way. We may take lesson from the past. But we must not misrepresent it. Even if we want to do it we are not able to. If we do it we are mistaken; because there will come time when the history will put everything in order. We can be avoided from everything but not from the history.

Ziya Bunyadov:- It is necessary to confess that we have already taken steps to the new stage of stability. After the return of Haydar

Aliyev the people feel themselves a bit comfort.

Girl-Journalist:- Yes, it is thus. Some years ago the people were inside of fear. The number of people who had belief in future was less. But at present they are busy with their work.

Ziya Bunyadov:- Little by little everything will be in order.

Haydar Aliyev:- But we mustn't be satisfied which what we gained. We must try for the living standards of the people become much better.

Ilham:- Soon we shall feel the positive results of the treaties we signed. For it there doesn't need lasting centuries.

Ziya Bunyadov:- I think the strategy of oil will be helpful in solving the problem of Garabagh too.

Haydar Aliyev:- Without doubt it will be thus. Now oil must be valued like an important factor not only in solving of economical problems but also in the problem of political problems.

Girl- Journalist:- Mister President, surely the solution of conflict depends on also from the efforts of foreign forces.

Haydar Aliyev:- We have drawn some international organizations to the solution of this problem. But I want to tell sincerely: in solution of the conflict with the neighboring problem I prefer to mobilization of the inward forces. Our army strengthen day by day, the army demonstrates high professionalism.

Ilham:- We also value the role of our intellectuals in the solution of this problem.

Ziya Bunyadov:- Since the first day the intellectuals chose the right position in solution of the problem of Garabagh. Our historians in history proved by the scientific facts that since the old times Garabagh is the land of Azerbaijan. Our neighbors also know about it. I pity that the Armenian people are like guarantee I the hands of some nationalists, populist aggressive forces. We know well about the history of our lands. But I also pity that there are few works, films demonstrating the spirit of patriotism.

Haydar Aliyev:- I agree with you in this problem. I remember well, during the World war II the Azerbaijani poets and writers were day and night near the soldiers. There were a lot of works and films about the war. Both the civic people and the soldiers and officers always believed in the words of writers. My late father –in-law Aziz Aliyev went to the neighboring Iran during the war year. He went there with a group of poets and writers. Why? Because there was great need to the word of a writer. Our popularization must be on high level.

Ziya Bunyadov:- I want to say openly that in this problem we can learn much from Haydar Aliyev. I pay attention to which country he visits he takes the big map of our country. While reporting at the heads of foreign countries and political figures he gives much information in details about the territory of Azerbaijan, and answers to the questions given to him. If it needs he speaks about the past, the history of our country. We live in

such a century that only we ourselves must deliver our grief to the world.

Ilham:- It is true, mister Ziya! We must train our young generation more educated and have much information. The period we live demands the highness of the intellect level of humans. We must make efforts for the young generation learn foreign languages when they are at the secondary school.

Haydar Aliyev:- There is a proverb: How many languages you know you are so many persons.

Ziya Bunyadov:- Mister Haydar, in the problem you speak, the life and experience of Ilham Aliyev can be real example. I am pleased with his speaking freely in some different foreign languages. I am always proud of with the educated youth of my country.

Girl- Journalist:- Some foreign information agencies and analytics spread valuable information connected with Ilham Aliyev.

Haydar Aliyev:- What information?

Girl- Journalist:- The most of them consider him to be the leader of the Azerbaijan youth.

Haydar Aliyev:- I like each progressive step of the youth. And we must try the youth become model in all the fields.

I am sure that in the near future they will gain great success in the field of science, culture, sport.

Girl-Journalist:- Even during the soviet regime Haydar Aliyev did his best for the men of science or men of culture award prizes or medals.

Ziya Bunyadov:- I used to all these processes just during that time. The heads of the neighboring states are much worried . why? Because a lot of men of science in Azerbaijan were awarded with high medals. Because the fame of our science was known all over the world. Because the centre used to agree with our decisions. Carrying out of all these were closed with only the name of one

personality: This personality was Haydar Aliyev.

Haydar Aliyev: - if you speak about this problem I want to note something; During soviet regime even from the neighboring states they used to write denunciations and complaining to Kremlin.. Our damned neighbors, that is to say, the Armenians did records in it. As if my country are like in the raining of medals, prizes. As if our economy doesn't develop. In fact, in the root of all it they had other purposes. In their country there were different groups inside of the government and they were against each other. That is why when our men of culture or science were awarded with medals caused different conflicts among them. During the soviet regime even there was a republic in which there wasn't awarded even a scientist with the state medal. But we did much in this field. Because we could feel the power of the people behind us. The statesman without people is like a bird without wing. In order to fly the highness the broadest sky is the heart of

the people. He who conquers that sky he can fly in the deepness of eternity too. Everybody must try to gain success in which field he is engaged in.

Ziya Bunyadov:- Mister Haydar, though the young generation doesn't know about this problems I know to which difficulties you were faced . Now I hear all about this from yourself.

Haydar Aliyev:- I used the chance and had a talk to you about some problems. Now we going to discuss the solution of some problems together with the guests came to our country. Please, let's come in the hall.

Music. Haydar Aliyev, Ziya Bunyadov, Ilham Aliyev and Girl- Journalist come in the hall. On the screen it is shown different pictures, photos, examples of graphics reflecting the oil annals of Azerbaijan.

After the ending of the showing of the pictures replacing one another on the screen there are Haydar Aliyev and Colonel.

Haydar Aliyev:- Please, I listen to you.

Colonel:- Mister President, I want to use the chance and to inform you about the happened events.

Haydar Aliyev:- They have already informed me about. But I want to clear up some details. Don't you think that they had prepared for this terror act beforehand

Colonel:- You are right. It isn't the result of one-two day's training.

Haydar Aliyev:- Surely, it isn't accidental that the event was created on this day.

Colonel:- Yes, it isn't accidental. I agree with you in this problem. Today all the world is interested in Azerbaijan, in the capital Baku. The terrorists used this chance and wanted to avoid the attention to other direction.

Haydar Aliyev:- Yes, you are right. In creating the act of terror they wanted both the guests taking part in the signing of the treaty of the century and the citizens be in fear. I knew that such kind of act could be. I think they wanted to kill the peaceful people, to

bomb somewhere and then to carry out their foolish ideas.

Colonel:- As soon as the employees of our office found traces they began the operation. They worked intensively.

Haydar Aliyev:- According to the information I got they had hidden great bombs and explosive materials under the big bridges.

Colonel:- It is thus, mister President! Under two big bridges in the city they found a lot of explosive materials.

Haydar Aliyev:- I always said and again I say: in the country, in the hands of some forces there are a lot of arms, guns. All these explosive materials have been taken during the discord years.

Colonel:- It is right. Now the terrorists try to use those arms against the government as the apparatus of pressure.

Haydar Aliyev:- They haven't forgotten yet about the past time. I wonder why they don't

understand that by applying force it is impossible to come to power. Do they think that by creating terror acts the people will be afraid and using by the chance they will carry out their plans of misfortune? Why don't want to understand that all are only fantastic dreams.

Colonel:- According to the information, the head of the state and his close relatives are their target.

Haydar Aliyev:- Like the head of the state I am afraid of nothing. Their plans of to do away with me is absurd. Even if they carry out their plans it won't be in favor of them. We are setting up a stable government. I think in carrying out the plans of the terrorists the neighboring state which is in conflict with us has also interests.

Colonel:- We also think about this version too. Some of those who made efforts to terror act have been arrested. The investigation will throw light upon many realities.

Haydar Aliyev:- It draws attention that all the terrors carried out or couldn't be carried

out the last years have been planned by the same organization.

Colonel:- We are working on this version too. As if all the terrorists are ruled from the same point. Last time the terrorist who created terror in the metro died himself. His death laid obstacles in clearing of some secret points. But our scouts proved that the traces of that crime leads to the neighboring state. I think drawing of that terrorist to the terror act took more years.

Haydar Aliyev:- I remember all what had happened. Though that scout was the citizen of Azerbaijan, he was in the hands of foreign scouts. I always said and I say again:- Our borders must be defended like the apples of our eyes. Especially, the young countries face to serious difficulties in these problems. The criminals of some countries look for themselves in young countries good situation. Among the people of our country there are a lot of simple, naïve persons. The especial scouts try to deceive such kind of persons.

That is why everybody must be watchful. I think that in future there can also be terrors.

Colonel:- Mister President, you know very well that the representatives of some organizations always do their best for to defend the security of the state and the citizens. I ensure you that in future we shall try to carry out you instructions.

Haydar Aliyev:- Now Azerbaijan is one of the countries which is in the focus of all the world. For the last years the number of the visitors of our country will increase fivefold. We must try all the world know our Republic like the peaceful, stable country. The people of our country faced to a lot of tragedies and misfortune. But they must live in peace in future. They have right for it. Is it clear?

Colonel:- Yes, everything is clear, mister President!

Haydar Aliyev:- You may go.

The Colonel goes out.

*The stage becomes dark little by little.
Then it becomes light gradually.*

Firstly there is heard the music.

Then on the screen the photo- pictures reflecting different times of Haydar Aliyev's family are flowing like film strips.

Dialogue – elegy is sounded in the voices of Man and Woman.

MAN VOICE

I can't believe to your absence,
I look for you everywhere.
I always repeat your name,
Your image is before my eyes.

WOMAN VOICE

I shall be in your dreams,
If you open eyes, I shall leave.
Though I shall bear to suffering of time,
I shall leave after looking of your eyes.

MAN VOICE

Each spring I look around the gardens,
And I shall ask you from the flowers.
My heart grieved much from the grief,
I am afraid to tire you with sorrow.

WOMAN VOICE

I am in the unapproachable place,
I know, only you can see me.
I am like the melody of a song,
This world has always become frail.

MAN VOICE

If only I was able
I should return to the past.
If only those days returned back,
I feel each of my day together with you.

The days come after one another,
We move from the past to future.
In order to go together with time,
We ask a delay from the time.

WOMAN VOICE

Here I think the time is frozen,
Here neither wind blows nor thundering.
Everywhere it is drizzling, all around is fog,
Even the time itself is captivated.

Here there is no sign from the spring,
We are unaware of the blossoming flowers.
We don't know where the sun sets or rises from
We don't know, our heart is full of grief.

MAN VOICE

There is death on one side, on other life,
There is darkness on one, on other there is light.
There is sorrow on my faces for a long time,
We have found answers only to a few questions.

The human creature is full of secrets
At times it is either full of delight or grief.
The way on which I went together with you,
Now I am going all myself, lonely.

WOMAN VOICE

It appears it is the order of the life,
The generation pass away one by one.
End has its beginning, the beginning has its end,
The seasons go away like the flock of crane.

What to do if a human is like a participle
The universe is endless, the time is eternity
How many minds are dead at present,
A lot hearts have frozen like ice.

MAN VOICE

There remain our foot traces in this world
In this world there remains our love.
We came to this life only for once,
The universe is eternal –together with us.

WOMAN VOICE

What is the use of the life without human?
This world is happy together with humans.
The world is a big heart as big as itself,
This world is strange and native to everybody.

MAN VOICE

What can we do? This world is alive without us,
We are also the participles of the frail world.
It is necessary human feel this world,
And share his grief with the frail life.

WOMAN VOICE

Yes, the creature who loves in this world,
Must have a big heart as big as the world.
He who feels the grief of the world,
His sign must remain in the life.

*The demonstrated pictures, the strips on
which elegy, monologue are written are not
seen any more. The screen changes.*

Nakhchivan.

The tomb of Huseyn Javid.

*Turan Javid is lost in thoughts standing at
the tomb.*

*From the far melancholic voice of music
is heard.*

The poem of Javid is sang with the voice of a man.

*The reading of the poem comes to an end.
Turan khanim as if awakes from a dream
Teacher Latif comes a bunch of flower in his hand. He puts the fresh flowers on the tomb and comes up Turan khanim.*

Teacher Latif:- How do you do, Turan! I think you have come since the morning.

Turan khanim:- Yes, I am not tired of talking to my father. Teacher Latif, I want to say you something. But I am afraid my words will sound a bit strange.

Teacher Latif:- Don't avoid anything.. Javid's daughter may only say wise thoughts. I am listening to you...

Turan khanum:- Teacher Latif, I want to say that even one is in need of consulting of father though has got old. Believe me, today I am in need of Javid's advice more than before.

Teacher Latif:- You aren't alone who thinks thus. Now not only our country but all the world is face to face with the questions given by Javid. Our world is inside of blood still. The humans die in the ashes of military machines. Mortality is forgotten. The great countries want to give lesson to small ones,

even at time they punish small countries. Javid Efandi wanted to see freedom all over the world. While he was writing " Devil" he didn't think that the ten years will pass and the devils won't die. There will be more terrible and fearful devils in life. Yes, we are in need of Javid in our troubled days.

Turan khanim:- You expressed the what I am feeling in my heart, teacher Latif! Our people, our nation are in need of intellectuals like you. You always tried to enlighten the young generation.

Teacher Latif:- The late Huseyn Javid once used to say rightly that today we are in need of more stronger power than sword:- this power is culture.

Turan khanim:- But it is pity, some persons consider culture weak power. Even there are some persons who take pity on the cultural intellectuals.

Teacher Latif:- Javid Efabdi called such kind of persons ignorant, but his friend Mirze Jelil called those persons blockheaded. When I see today in life the images of the great poet Sabir as if I am ashamed. While I am face to face with such kind of idiots I remember the hemistiches of the poet:- " My God, why did you create such kind of persons?"

Turan khanim:- Let all the late poets sleep in peace in the other world.

Teacher Latif:- Amin! Let their graves be full of light.

Turan khanim:- Soon our President will come.

Teacher Latif:- Yes, Haydar Aliyev will come here. Each time when he comes is for us like a holiday.

Turan khanim:- Every day I thank to Haydar Aliyev, and wish him good health.

Teacher Latif:- The spirit of Javid Efandi revived only thanks to efforts of Haydar Aliyev.

Turan khanim:- Yes, you are right.

Noise. Music. Applause.

Haydar Aliyev and Ilham Aliyev are seen on the screen.

Ilham Aliyev puts the bunch of flowers in his hand on the grave. They approach Teacher Latif and Turan khanim.

Haydar Aliyev:- How honorable personalities I see here. How are you!

Turan khanim:- You are welcome, respected President!

Teacher Latif:- Let you always come here, mister Haydar!

Ilham :- I am glad to see both of you.

Haydar Aliyev shakes hands with both of them.

Haydar Aliyev:- I consider my duty to visit the tomb of Huseyn Javid.

Turan khanim:- Let the God be pleased with you.

Teacher Latif:- Javid is a holy personality for all of us.

Haydar Aliyev:- Yes, Teacher Latif, you are right. Javid was a personality who thought about all the grief of all the humanity. Just for it each human in the world can gain much by learning the life and creative activity of Huseyn Javid.

Teacher Latif:- Mister President, just a moment ago we were having a talk with Turan khanim about these points. We came to a conclusion that Javid is the poet specific to the humanity.

Haydar Aliyev:- You know, I always thought and now I don't change my thought that all the great writers or poets are specific to

this world. The person who lives with small wishes and writes about his weak feelings can never be great poet or a writer.

Ilham:- The people are known all over the world by the well-known personalities.

Turan khanim:- How good of fate we have a lot of such kind of famous personalities.

Haydar Aliyev:- Yes, there were valuable poets, historical personalities in our country. During all my life I always tried to do my best for to make their memories to become eternal. I am glad , my native people supported me in carrying out my wishes.

Teacher Latif:- Surely, our people will never forget all your good deeds. Yes, after you initiative the big monuments were erected for the famous poets or writers.

Turan khanim:- In order the people know the personalities better, the head of the state must do to his best.

Ilham:- As soon as I have time I read the works of our famous writers, poets. Surely, there were genius philosophers and thinkers among our people. At times we don't want to see the honorable personalities of our people and look for genius among other people.

Haydar Aliyev:- It is thus. Really, there are a lot of thinkers in our motherland. I always criticized some nihilists. Those who can't love the culture of his own people can never value the culture of other peoples. Just the people also consider strange such kind of persons, and can't adopt them. Of course, I also want to stress that each written theme must have human level. We can see the best examples of it in the works of Javid.

Ilham:- Really, great Javid was a phenomenal personality. He lived in a place which is like a province. He lived in the time when there ruled ignorance. In all of his works there is looked for answer which all the humans think about. All of his works are full of light.

Teacher Latif:- I think, while the years pass Javid Efandi will become much closer to us.

Haydar Aliyev:- After erecting this tomb as if I fulfilled my duty at Javid Efandi.

*The assistant and the Colonel are coming.
All shake hands with them.*

Assistant:- I am glad to see all of you. You are welcome to our native land.

Haydar Aliyev:- The building in Nakhchivan draws the attention of all the people. To my mind all the building deeds must be quicken.

Assistant:- Yes. Mister President. You are right. We shall try to carry out the great projects.

Haydar Aliyev:- Very good. I think stability is also satisfied.

Colonel:- Mister President., some minutes ago I connected with the capital. There is stability everywhere. Here, as you see, all is in order. The people are pleased with your coming.

Haydar Aliyev:- I am also pleased with my people, with the will of them. I am sure all the good deeds carried out by us will be pleased my people.

Ziya Bunyadov and Girl-Journalist are coming. They shake hands with all of them.

Ziya Bunyadov:- I am glad to see all of you together.

Girl-journalist:- I feel merriment everywhere. I wanted my people have never problems.

Teacher Latif:- Thanks to the great God and Haydar Aliyev will shall have no problems in future.

Ilham:- When there is peace and stability it is easy to solve the problems.

Haydar Aliyev:- Everything depends on us. Now we live in a free , independent country. It is natural , we have some problems. But our people are hardworking, they aren't afraid of any problems. That is why, I can say surely that soon our country will be one of the leading countries in the world. Azerbaijan will rise in the world like the sun.

Ilham:- I think everybody believes this happy future. Because it is undeniable reality.

Assistant:- We see the examples of it in Nakhchivan, mister President!

Ziya Bunyadov:- Our people had troubled days, they have right to see the flourishing future.

Turan khanim:- I pray everyday to the great God for our people always be far from the enemy.

Ziya Bunyadov:- I am surprised. Why such kind of peace loving, hardworking people have

to live in the neighboring with the perfidious, cunning, toady people.

Teacher Latif:- All of their efforts are in vain. Day by day the world understands their purpose.

Haydar Aliyev:- Each of us must try to represent our country in each place of the world worthily. I want to say that they know the country in the world not for its reaches but its genius personalities .

The Man and the Representative are coming. They are putting the bunch of flowers at the tomb and are shaking hands with everybody. Now all the participants of the play are on the stage.

Representative:- To visit the tomb of Javid Efandi I consider my duty.

Man:- I have come to see our respected President.

Haydar Aliyev:- (smiling)- I know this man for a long time. He is a simple person. Hi, man, what about your problems? Are everything ok? Do the officials hurt you or not?

Man:- Let the God be pleased with you. Everything is ok. All are pleased with you, and I am pleased with everybody.

Haydar Aliyev:- That is to say, we are also pleased with you. You are brave and fearless man.

All are laughing. Some of them are applauding.

Man:- The man who has supporter like you must be fearless and brave.

Teacher Latif:- This man pleases us with his clever talks in all the gatherings. At least he has learned all the poems of Javid Efandi by heart. Even if it needs he cites from Ziya Bunyadov's books.

Ziya Bunyadov:- And I found here a new reader like him.

Man:- Don't praise me so much, I feel shy.

Haydar Aliyev:- There is a proverb:- he who feels shy can't be father of a son. But to my mind, you have sons. How is the grandmother of your wife, is she safe and sound?

Laughing.

Man:- See, I love our President for his such kind of simplicity. Yes, respected Haydar Aliyev, the grandmother of my wife is safe and sound. Now she is more than hundred years old. I wish all of you live hundred years.

All are laughing.

Assistant:- This man has really turned to one of the admirers of Huseyn Javid.

Turan khanim:- I thank him. I am thankful to him both from my name and from the name of all the admirers of Javid.

Ilham:- Thank you, respected old man!

Man:- I also thank you. Even once I could never dream that I should have a talk to honorable personalities like you.

Haydar Aliyev:- Dear friends, today we have come here to visit the tomb of great Javid. I think, you want to say some words.

Ziya Bunyadov:- Really, there is a monument of Javid in the hearts of all of us. Each of us can say some words about this genius personality. But, to my mind, dear Haydar Aliyev today you may speak here from the name of everybody. You proved your words by your good deeds, you demonstrated

courage by bringing his dead body to his native land.

Teacher Latif:- I also agree with what Ziya Bunyadov said. At times I think that the spirit of Javid is flying around this tomb. As if Javid sees and listens to us.

I am sure his spirit is quiet now.

Ilham:- Javid became a martyr on the way of freedom and happiness of our people. Not everybody can be like him.

Haydar Aliyev:- Really, both Javid and most of the heroes of his works were ready to sacrifice their life on the way of freedom and independence.

Ilham:- He was the poet of freedom.

Assistant:- To love freedom in this way was because of his roots and ideals.

Teacher Latif:- Today I feel myself very happy. How good of fate I didn't live in vain. I am happy I saw this day.

Turan khanim:- I have no grief in my heart since this day.

Ziya Bunyadov:- I ask you not to hurry for to die. Happy days are waiting for us in future.

Girl- Journalist :-To my mind, the most honorable history of Azerbaijan is in future.

Representative:-Our people are worthy to live happily.

Colonel:- Yes, my people have right for it.

Man:- Javid Efandi used to say that in this world everybody has right to live.

Voices:- Let the spirit of Javid Efandi be in peace.

Haydar Aliyev:- I agree with your words. Now the spirit of Javid is happy. We are proud of with our great poet. Today we feel happy. Because we are the citizens of free, independent and democratic country. The dreams of our people have become true today. Is there any happiness better than it? To my mind, there isn't any. During the history our nation and people faced to a lot of trouble days, misfortune. Our forefathers underwent to different invading of conquerors. But my people could be able to protect its greatness. Today we have also some problems. But I believe that we shall solve those problems with the help of you. I also think like you and consider that Azerbaijan will be one of the flourishing countries in the world. We put the basis of this happiness today. Let the future generation live in much free, more happy society. I believe that it will be like thus. I believe that soon Azerbaijan will rise like the sun in the world. Azerbaijan is our thinking mind, beating hearts. I am proud that I am

Azerbaijani. I feel pride for I am Azerbaijani. I devote my life to my people.

Music. Ceremonial marching.

The anthem of Azerbaijan is heard. All are listening on foot. The lights are going on and out. The storm of applause.

**CURTAIN
END**

MÜNDƏRİCAT

BİRİNCİ PƏRDƏ.....	4
İKİNCİ PƏRDƏ.....	76

СОДЕРЖАНИЕ

ПЕРВЫЙ АКТ.....	148
ВТОРОЙ АКТ.....	228

TABLE OF CONTENTS

THE FIRST ACT	300
THE SECOND ACT	373

MİRKAZIM SEYİDOV

ÖMRÜMÜ XALQIMA BAĞIŞLAYIRAM
(İkipərdəli dram)

Mirkazim Seyidov

Мирказым Сеидов

ЖИЗНЬ СВОЮ ДАРИЮ НАРОДУ
(драма в двух актах)

I devote my life to my people

MIRKAZIM SEYIDOV

I DEVOTE MY LIFE TO MY PEOPLE
(two-act play)

«Elm və Təhsil» nəşriyyatının direktoru:
professor Nadir MƏMMƏDLİ

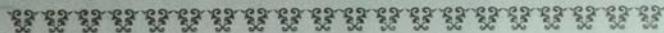
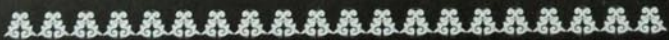
Kompüter dizayneri: Tural Əhmədov
Texniki redaktor: Rövsənə Nizamiqızı
Translated by: Sevil Gulen
Montajçı: Rəsim Hacıyev
Operator çapçı: Elşad Hacıyev

Yığılmağa verilmiş 21.04.2010.
Çapa imzalanmış 04.05.2010.
Şərti çap vərəqi 27. Sifariş № 98.
Kağız formatı 70x100 1/16. Tiraj 500.

Kitab «Elm və Təhsil» nəşriyyat-poliqrafiya
səhifələni çap olunmuşdur.
E-mail: elm_ve_tehsil@box.az
Tel: 497-16-32; 050-311-41-89
Ünvan: Bakı, İçərişəhər, 3-cü Maqomayev döngəsi 8/4.

10m

MİRKAZIM SEYİDOV

1962-ci ildə Naxçıvan Muxtar Respublikasının Sədərək kəndində anadan olmuşdur. 1992-ci ildən Rusiyanın Novosibirsk şəhərində yaşayır. Tanınmış ictimai-siyasi xadim, şair-publisistdir. Novosibirskdə fəaliyyət göstərən Heydər Əliyev adına Beynəlxalq Forumun prezidentidir. Həmin şəhərdə nəşr olunan «Odlar yurdu» adlı ictimai-siyasi jurnalın təsisçisi və baş redaktorudur. Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin və Jurnalistlər Birliyinin üzvüdür. Akademik Yusif Məmmədəliyev medalı və mükafatı, «Məmməd Araz» və «Qızıl qələm» mükafatları laureatıdır. Türk Dünyası Araşdırmaları Beynəlxalq Elmlər Akademiyasının Qızıl Medalı ilə təltif olunub. Həmin Akademiyanın Fəxri doktoru və professorudur. 2007-ci ildə «İlin mədəniyyət adamı» seçilib.

«Bir medalın iki üzü», «Sənə nəğmə qoşuram», «Dağlı və günəşli ölkəm», «Haqqın sədası, ana», «Dahi», «İnamla, İlhamla sabaha doğru», «Mərdini unutmaz Vətən», «Yaşayır Heydər ata», «Elin Mehriban qızı», «İnamdan doğulan İlham», «Həqiqətin gözəlliyi», «Prezident», «Atatürk», «Bakı – Ceyhan – üç dəniz əfsanəsi», «Zamanı qabaqlayan dahi», «Zaman nəbzi», «Əbədiyaşar ömrün manifesti», «Əbədiyaşar ömrün manifesti», «Həqiqətin düz ünvanı», «Dan yerinin cinarı», «Aydınlığın gül nişanı», «Əbədiyyət məbədi» və başqa kitabları azərbaycan, rus və ingilis dillərində çap edilmişdir.